หะดีษอย่างง่าย

โดย อ. ปราโมทย์ ศรีอุทัย

<u>บทที่ 1</u>

หะดีษ คืออะไร ?

คำว่าหะดีษ (**حَدِيْثٌ**) .. ตามหลักภาษา (**لُغَةٌ**) แปลว่า **สิ่งใหม่**, **ข่าวคราว, คำพูด,** แต่ตามหลักวิชาการ (**إِصْطِلاَحٌ**) หมายถึง ...

(مَاأُضِيْفَ إِلَىالنَّبِىِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ أَوْ تَقْرِيْرٍ أَوْ صِفَةٍ)

"สิ่งซึ่ง "ถูกพาดพิง" ถึงท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม จากคำพูด, การกระทำ, การยอมรับ หรือคุณลักษณะของท่าน" ...

อีกนัยหนึ่ง, หะดีษ หมายถึงสิ่งที่ **"ถูกอ้าง"** ว่า เป็นคำพูด, การกระทำ, การยอมรับ หรือคุณลักษณะของท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม **<u>ไม่ว่าข้ออ้างดังกล่าวจะตรงต่อความเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม,</u> <u>ผู้รายงานเชื่อถือได้หรือเชื่อถือไม่ได้ก็ตาม,</u> <u>สายรายงานต่อเนื่องหรือขาดตอนก็ตาม</u>** ตามหลักการจะเรียกว่า "หะดีษ" ทั้งสิ้น ...

หะดีษ มีชื่อเรียกกันอีกว่า **سُنَّةٌ** (**ซุนนะฮ์**หรือแบบอย่าง), **خَبَرٌ** (**คอบัรฺ** หรือข่าวคราว), และ **أَثَرٌ** (**อะษัรฺ** หรือร่องรอย) เพราะหะดีษจะเป็นสิ่งที่บอกกล่าวถึงแบบอย่าง, ข่าวคราว และร่องรอยของท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

เมื่อหะดีษ คือสิ่งที่ **"ถูกอ้าง"** ว่า เป็นคำพูด, การกระทำ, การยอมรับ, หรือคุณสมบัติของท่านนบีย์ดังกล่าวมาแล้ว **จึงต้องมีกระบวนการตรวจสอบข้ออ้างดังกล่าวว่า เป็นเรื่องจริงมาจากท่านนบีย์ดังที่อ้างหรือไม่ ?** ซึ่งกระบวนการตรวจสอบ ก็คือต้องดูคุณสมบัติของผู้รายงานว่า มีความจำดีหรือไม่, เป็นผู้มีคุณธรรมน่าเชื่อถือได้หรือไม่, ได้รับฟังการรายงานมาอย่างต่อเนื่องหรือไม่, และข้อความที่รายงานมานั้น มีความบกพร่องหรือไม่ เป็นต้น ..

หะดีษบทใดที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบดังกล่าวแล้ว ไม่พบว่า มีข้อบกพร่องใดๆทั้งในข้อความ (**مَتْنٌ**) และสายรายงาน (**سَنَدٌ**) นักวิชาการจะเรียกหะดีษบทนั้นว่า หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ**) คือ หะดีษที่ถูกต้อง ...

แต่ถ้าหะดีษบทใดตรวจสอบแล้วพบว่า มีข้อบกพร่อง, ไม่ว่าในสายรายงานหรือในข้อความอันเป็นตัวบทหะดีษ นักวิชาการจะเรียกหะดีษบทนั้นว่า หะดีษเฎาะอีฟ (**حَدِيْثٌ ضَعِيْفٌ**) คือ หะดีษที่อ่อนหรือไม่ถูกต้อง ...

ตัวอย่างหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์

ท่านบุคอรีย์ได้บันทึกไว้ว่า ...

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِىْ، حَدَّثَنَا اْلأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا أَبُوْصَالِحٍ، عَنْ أَبِىْ هُرَيْرَةَ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبِىُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيِهِ وَسَلَّمَ : تَجِدُ مِنْ شِرَارِ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ ذَاالْوَجْهَيْنِ، الَّذِىْ يَأْتِىْ هَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ، وَهَؤُلاَءِ بِوَجْهٍ ...

ลักษณะการรายงานและข้อความของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. บุคอรีย์
2. อุมัรฺ บิน หัฟศ์
3. หัฟศ์ บิน ฆิยาษ (บิดาของอุมัรฺ)
4. อัล-อะอฺมัช
5. อบู ศอลิห์
6. อบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.
7. ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้กล่าวว่า ...

"ท่านจะได้พบว่า มนุษย์ที่ชั่วช้าที่สุดในวันกิยามะฮ์ ณ ที่อัลลอฮ์ก็คือ ผู้ซึ่งตีสองหน้า ! (คือ) ผู้ซึ่งไปหาคนหนึ่งด้วยสีหน้าแบบหนึ่ง และไปหาอีกคนหนึ่งด้วยสีหน้าอีกแบบหนึ่ง" ...

(บุคอรีย์, หะดีษที่ 6058)

อธิบาย

ข้อความข้างต้นนี้ เรียกว่า หะดีษ เพราะถูกอ้างว่า เป็นคำพูดของท่านนบีย์มุหัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

นักวิชาการได้ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้รายงานหะดีษบทนี้แล้วพบว่า ทุกคนล้วนเป็นผู้ที่เชื่อถือได้, รายงานมาอย่างต่อเนื่อง, และข้อความข้างต้นก็ปราศจากข้อบกพร่อง ...

หะดีษบทนี้ จึงเรียกว่า เป็น หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ**) หรือหะดีษที่ถูกต้อง คือ เป็นคำพูดของท่านนบีย์จริงๆ ...

ตัวอย่างหะดีษเฎาะอีฟ

ท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ ได้บันทึกไว้ว่า ...

حَدَّثَنَا عَبْدُالصَّمَدِ بْنُ عَلِيٍّ، ثَنَا إِبْرَاهِيْمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مَرْوَانَ، ثَنَا عُمَرَ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ عَاصِمٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فَضْلٍ عَنْ أَبِيْهِ عَنْ طَاوُوْسٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاَ يَقْرَأِالْحَائِضُ وَلاَ النُّفَسَاءُ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْئًا

ลักษณะการรายงานและข้อความของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. อัด-ดารุกุฏนีย์
2. อับดุศ ซอมัด บิน อะลีย์
3. อิบรอฮีม บิน อะห์มัด บิน มัรฺวาน
4. อุมัรฺ บิน อุษมาน บิน อาศิม
5. มุหัมมัด บิน ฟัฎล์
6. อะฎียะฮ์ บิน อุมัรฺ (บิดาของมุหัมมัด บิน ฟัฎล์)
7. ฎอวูซ บิน กัยซาน
8. ญาบิรฺ บิน อับดุลลอฮ์ ร.ฎ.
9. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้กล่าวว่า ...

"ห้ามสตรีที่กำลังมีประจำเดือน และสตรีที่กำลังมีนิฟาส (เลือดหลังจากคลอดบุตร) อ่านส่วนใดของอัล-กุรฺอ่านเป็นอันขาด" ...

(สุนัน อัด-ดารุกุฏนีย์, เล่มที่ 2 หน้า 87)

อธิบาย

ข้อความข้างต้นนี้ เรียกว่า หะดีษ เพราะถูกอ้างว่า เป็นคำพูดของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

แต่เมื่อนักวิชาการได้ตรวจสอบดูแล้ว ปรากฏว่า บุคคลหมายเลข 5 ของสายรายงานหะดีษบทนี้ คือ "**มุหัมมัด บิน ฟัฎล์**" ถูกวิจารณ์ว่า เป็นจอมโกหก (**كَذَّابٌ**)

(หนังสือ "ตักรีบ อัต-ตะฮ์ซีบ" เล่มที่ 2 หน้า 200)

ดังนั้น หะดีษบทนี้จึงเรียกว่า เป็นหะดีษเฎาะอีฟ (**ضَعِيْفٌ**) หรือหะดีษอ่อน คือ มิใช่คำเป็นคำพูดของท่านนบีย์อย่างแท้จริง ดังที่ถูกอ้าง ...

หมายเหตุ

มีข้อความบางลักษณะที่ถูกนำมาใช้แทนค่าความหมายหะดีษ หรืออีกนัยหนึ่ง **อนุโลมให้เรียกว่าหะดีษ** ... ทั้งๆที่โดยพื้นฐานของข้อความนั้นไม่อาจจะเรียกว่าหะดีษ เพราะไม่ใช่เป็นคำพูดหรือการกระทำของท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

นั่นก็คือคำว่า رِوَايَةٌ ...

“**ริวายะฮ์**” ตามหลักภาษา แปลว่า การรายงาน, การบอกเล่า ...

แต่ตามหลักวิชาการ คำว่าริวายะฮ์หมายถึง การรายงานหรือคำบอกเล่าของเศาะหาบะฮ์หรือตาบิอีนที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับตัวท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม หรือไม่ได้เกี่ยวกับตัวท่านก็ได้ ...

เมื่ออนุโลมให้เรียกว่าหะดีษ ริวายะฮ์ จึงมีสถานภาพเหมือนกันกับหะดีษทุกประการ คือ มีทั้งริวายะฮ์หรือรายงานที่เศาะเหี๊ยะฮ์ และริวายะฮ์หรือรายงานที่เฎาะอีฟ.

ตัวอย่างริวายะฮ์ที่เศาะเหี๊ยะฮ์

ท่านบุคอรีย์ ได้บันทึกเอาไว้ว่า ....

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : كُنْتُ أُرَجِّلُ رَأْسَ رَسُوْلِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا حَائِضٌ

จากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ... **“ฉันเคยหวีผมให้ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ขณะที่ฉันกำลังมีประจำเดือน”** ...

(บุคอรีย์ หะดีษที่ 295)

อธิบาย

ข้อความข้างต้นนี้ โดยพื้นฐานจะไม่เรียกว่า เป็นหะดีษ เพราะมิใช่เป็นคำพูดหรือการกระทำของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม, แต่จะกันเรียกว่า **เป็นริวายะฮ์** คือการรายงานของเศาะหาบะฮ์ (หมายถึงท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ.) ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับตัวท่านศาสดาอยู่ด้วย ...

แต่ตามหลักวิชาการหะดีษ อนุโลมให้เรียกข้อความข้างต้นนี้ว่า เป็นหะดีษ ...

อันเนื่องมาจากสายรายงานของริวายะฮ์นี้ ถูกต้อง ข้อความดังข้างต้นนั้นจึงถือว่า **เป็นริวายะฮ์ (รายงาน) ที่เศาะเหี๊ยะฮ์** (ถูกต้อง) ...

ตัวอย่างของริวายะฮ์ที่เฎาะอีฟ

ท่านอิหม่ามอะห์มัด ได้บันทึกเอาไว้ว่า ...

عَنْ أَبِيْ الرَّبِيْعِ قَالَ : كُنْتُ مَعَ بْنِ عُمَرَ فِيْ جَنَازَةٍ، فَسَمِعْتُ صَوْتَ اِنْسَانٍ يَصِيْحُ فَبَعَثَ إِلَيْهِ فَأَسْكَتَهُ، قُلْتُ : يَا اَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ ! لِمَ أَسْكَتَّهُ ؟ قَالَ : إِنَّهُ يَتَأَذَّى بِهِ الْمَيِّتُ حَتَّى يُدْخَلَ قَبْرَهُ ....

มีรายงานจากท่านอบีย์ อัรฺ-รอเบี๊ยะอฺ ซึ่งกล่าวว่า .. *"ฉันอยู่ร่วมกับท่านอิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ. ที่ผู้ตายคนหนึ่ง แล้วฉันได้ยินเสียงใครบางคนหวีดร้องขึ้น ท่านอิบนุ อุมัรฺ จึงให้คนไปสั่งให้เขานิ่งเงียบเสีย, ฉันจึงถามว่า โอ้ ท่านบิดาของอับดุรฺเราะห์มาน (เป็นชื่อรองของท่านอิบนุ อุมัรฺ) ท่านสั่งให้เขานิ่งเงียบทำไม ? ท่านอิบนุอุมัรฺจึงตอบว่า .. (เพราะ) ผู้ตายจะทุกข์ทรมานจากเสียงหวีดร้องของเขาจนกว่าจะถูกนำลงหลุม"...*

(มุสนัดอิหม่ามอะห์มัด เล่มที่ 2 หน้า 135)

<u>อธิบาย</u>

ข้อความข้างต้นนี้ โดยพื้นฐานไม่เรียกว่าหะดีษ เพราะไม่ใช่คำพูดหรือการกระทำ หรือการรับรองของท่านนบีย์มุหัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม .. แต่จะเรียกว่าเป็น ริวายะฮ์, .. คือการรายงานเหตุการณ์และคำพูดของเศาะหาบะฮ์ (ท่านอิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ.) ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับท่านศาสดาเลย ...

แต่ในทางหลักวิชาการหะดีษ อนุโลมให้เรียกข้อความอันเป็นคำพูดของเศาะหาบะฮ์ข้างต้นนี้ว่า เป็น "หะดีษ" ที่ถูกต่อท้ายด้วยคำว่า "เมาฆูฟ" จึงมีความหมายเป็น "**หะดีษเมาฆูฟ**" (**حَدِيْثٌ مَوْقُوْفٌ**) ... คือเป็นเพียงรายงานการกระทำหรือคำพูดของเศาะหาบะฮ์ .. ดังจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไป อินชาอัลลอฮ์ ...

และเมื่อนักวิชาการได้ทำการตรวจสอบการรายงานข้างต้นนี้แล้ว พบว่าในสายรายงานของมัน มีชื่อของ "**อบู ชุอฺบะฮ์ อัฏ-เฏาะห์ฮาน** (**أَبُوْ شُعْبَةَ الطَّحَّانُ**)" ซึ่งถูกวิจารณ์ว่า เป็นบุคคลที่ถูกเมินหรือเฎาะอีฟมาก (**مَتْرُوْكٌ**) ...

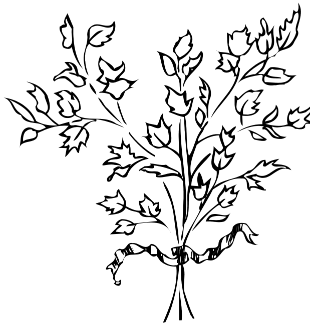
(หนังสือ "มีซาน อัล-เอี๊ยะอฺติดาล" เล่มที่ 4 หน้า 536, และหนังสือ "มัจญมะอฺ อัซ-ซะวาอิด" เล่มที่ 3 หน้า 106) ...

ดังนั้น ข้อความดังข้างต้นนี้จึงเรียกว่า เป็น "**ริวายะฮ์ (รายงาน) ที่เฎาะอีฟ**" ก็ได้, ... หรือจะเรียกว่าเป็น "**หะดีษเมาฆูฟที่เฎาะอีฟ**" ก็ได้เช่นเดียวกัน ...

สรุปแล้ว ตามหลักวิชาการหะดีษนั้น ทุกๆอย่างที่ถูกอ้างอิงถึงท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม จะถูกเรียกว่า เป็น "**หะดีษ**" ทั้งสิ้น แม้ว่ามันจะเป็นข้ออ้างที่ "**เมาฎู๊วะอฺ"** คือ **ถูกกุ** ขึ้นมา, หรือเป็นข้ออ้างที่ "**เฎาะอีฟ**" คือ **อ่อน** ก็ตาม ...

แต่โปรดเข้าใจด้วยว่า ที่เรียกว่า "เมาฎู๊วะอฺหรือเฎาะอีฟ" นั้น มิได้หมายความว่า คำพูดของท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมเป็นเท็จ, หรือคำพูดของท่านศาสดามุหัมมัด อ่อน, แต่หมายถึงว่า **ข้อความที่ "ถูกอ้าง" ว่าเป็นคำพูดหรือการกระทำของท่านศาสดาในหะดีษเมาฎู๊วะอฺหรือในหะดีษเฎาะอีฟ แท้ที่จริงมิใช่เป็นคำพูดหรือการกระทำของท่านศาสดา** แต่อย่างใด ...

ทว่า .. มันเป็นเพียง "คำพูด" ของผู้ที่กุข้อความดังกล่าวขึ้นมาเอง, ... หรือมิฉะนั้น มันก็เป็นเพียง "ข้ออ้าง" ของผู้รายงานที่ขาดความน่าเชื่อถือบางท่านที่อ้างว่า มันเป็นสิ่งที่มาจากท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ทั้งๆที่ความจริงแล้ว มิอาจจะยอมรับได้ว่าสิ่งนั้น มันมาจากท่านศาสดาแต่ประการใด ...

<u>บทที่ 2</u>
องค์ประกอบของหะดีษ

หะดีษทุกบท จะต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการดังต่อไปนี้ ซึ่งจะขาดประการใดประการหนึ่งมิได้ คือ ...

1. **سَنَدُ** (สายรายงาน)
2. **مَتْنٌ** (ข้อความหรือตัวบท)

ปกติ จะไม่เคยมีหะดีษใดที่มีเฉพาะสายรายงานโดยปราศจากตัวบท, แต่ในด้านตรงข้าม จะมีจำนวนมิใช่น้อยที่มีตัวบทหรือข้อความซึ่งถูกอ้างว่าเป็นหะดีษ แต่ไม่ปรากฏมีสายรายงานอยู่ด้วยเลย ...

ข้อความดังกล่าวเหล่านั้น จึงไม่เรียกว่า เป็นหะดีษตามหลักวิชาการ ...

ตัวอย่างในเรื่องนี้ ได้แก่ข้อความ (ซึ่งถูกอ้างว่าเป็นหะดีษ) ที่แพร่หลายบทหนึ่ง ด้วยข้อความที่ว่า ...

إِخْتِلاَفُ أُمَّتِىْ رَحْمَةٌ

“**ความขัดแย้งของประชาชาติของฉัน คือความเมตตา (แก่ประชาชน)**”

นักวิชาการทุกท่านที่นำเสนอ “หะดีษ” นี้ อาทิเช่น ท่านนัศรุลมุก็อดดิซีย์ ในหนังสือ “อัล-หุจญะฮ์”, ท่านอัล-บัยฮะกีย์ในหนังสือ “อัรฺ-ริซาละฮ์ อัล-อัชอะรียะฮ์”เป็นต้น **<u>ล้วนนำเสนอข้อความนี้โดยปราศจากสายรายงานทั้งสิ้น</u>** ... ดังคำกล่าวของท่านอัส-สะยูฏีย์ในหนังสือ “อัล-ญามิยะอฺ อัศ-เศาะฆีรฺ” หะดีษที่ 288 ...

ท่านชัยค์อัซ-ซุบกีย์ ได้กล่าวว่า ...

وَلَيْسَ بِمَعْرُوْفٍ عِنْدَ الْمُحَدِّثِيْنَ، وَلَمْ أَقِفْ لَهُ عَلَى سَنَدٍ صَحِيْحٍ، وَلاَ ضَعِيْفٍ، وَلاَ مَوْضُوْعٍ

“หะดีษนี้ ไม่เป็นที่รับรู้กันสำหรับนักวิชาการหะดีษ, และฉันก็ไม่เคยทราบว่า มันจะมีสายรายงานที่เศาะเหี๊ยะฮ์, สายรายงานที่เฎาะอีฟ, หรือแม้กระทั่งสายรายงานที่เมาฎู๊วะอฺ (อยู่หรือไม่)”

(หนังสือ “ฟัยฎุล กอดีรฺ” ของท่านอัล-มันนาวีย์, เล่มที่ 1 หน้า 212)

ความหมายของคำกล่าวข้างต้นก็คือ การยอมรับว่า หะดีษข้างต้น เป็นหะดีษที่ไม่มีสายรายงานนั่นเอง ...

และเมื่อไม่มีสายรายงาน จึงไม่เรียกข้อความนั้นว่า เป็นหะดีษ .. ดังกล่าวมาแล้ว

ต่อไปนี้ คือคำอธิบายเกี่ยวกับความหมายของ **سَنَدٌ** และ **مَتْنٌ** ...

1. **سَنَدٌ** (สายรายงาน)

คำว่า **سَنَدٌ** ตามหลักภาษา แปลว่า การพาดพิง, การอ้างอิง ...

ตามหลักวิชาการหะดีษ หมายถึงกระบวนการที่บุคคลกลุ่มหนึ่ง ได้พาดพิงหรืออ้างอิงการรายงานหะดีษบทใดบทหนึ่งจากบุคคลอื่น โดยรายงานสืบทอดกันมาตามลำดับ – ไม่ว่าจะมีระดับละกี่คนก็ตาม, และไม่ว่าจะมีการขาดตอนในการรายงานหรือไม่ก็ตาม – จากจุดเริ่มต้นของสายรายงาน (**أَوَّلُ السَّنَدِ**) จนถึงจุดสิ้นสุด (**آخِرُ السَّنَدِ**) ของสายรายงานนั้นๆ ...

ในกรณีนี้ มีสิ่งที่เราจำเป็นจะต้องรับทราบก็คือ จะมีคำอยู่อีก 2 คำที่มีความหมายคล้ายๆ กับคำว่า **سَنَدٌ** ได้แก่คำว่า **إِسْنَادٌ** และ **مُسْنَدٌ** ...

(1). คำว่า **إِسْنَادٌ** (**อิสนาด**) แปลว่า "**<u>การสืบ</u>สายรายงาน**" ... ได้แก่การกล่าวของผู้รายงานแต่ละท่านในสายรายงานของหะดีษว่า **حَدَّثَنَا** (เขาได้พูดกับฉัน) ... หรือ **أَخْبَرَنَا** (เขาได้บอกฉัน) .. หรือ **سَمِعْتُهُ يَقُوْلُ** (ฉันได้ยินเขาพูดว่า ..) เป็นต้น ...

(2). คำว่า **مُسْنَدٌ** (**มุสนัด**) แปลว่า "**ที่ถูกรายงานมา**" ซึ่งก็มีความหมาย 3 ลักษณะ คือ ...

ก. มีความหมายเดียวกับคำว่า **سَنَدٌ** คือหมายถึง "**สายรายงาน**"

ข. หมายถึง "ตำราหะดีษที่รวบรวมการรายงานมาจากเศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่งท่านใดโดยเฉพาะ โดยไม่มีรายงานจากเศาะหาบะฮ์ท่านอื่นเจือปนอยู่ด้วย" ...

ตัวอย่างเช่น ตำราหะดีษที่รวบรวมการรายงานมาจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. เป็นการเฉพาะ ก็จะถูกเรียกว่า "มุสนัดของท่านหญิงอาอิชะฮ์" ... หรือตำราหะดีษที่รวบรวมการรายงานของท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.ล้วนๆก็จะถูกเรียกว่า "มุสนัดของอบู ฮุร็อยเราะฮ์" เป็นต้น ...

ค. หมายถึง หะดีษที่มีสายรายงานต่อเนื่องไม่มีการขาดตอน ... จนถึงท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

โดยปกติแล้ว แม้คำว่า **سَنَدٌ** , **إِسْنَادٌ** , และ **مُسْنَدٌ** จะมีความหมายแตกต่างกันอยู่บ้างดังที่กล่าวมาแล้ว แต่มักจะถูกนำมาใช้โดยทั่วๆไปในความหมายเดียวกันกับคำว่า **سَنَدٌ** คือหมายถึง "**สายรายงาน**" นั่นเอง ...

2. **مَتْنٌ** (ข้อความหรือตัวบท)

คำว่า "**มัตนุน**" หมายถึงข้อความที่เป็นคำพูดหรือการกระทำของท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมที่ถูกระบุไว้ตอนหลัง หลังจากสิ้นสุดสายรายงานแล้ว ...

จากองค์ประกอบหลักทั้ง 2 ประการข้างต้น นักวิชาการหะดีษได้แยกแยะส่วนปลีกย่อยต่างๆไว้ดังนี้ ...

1. **سَنَدُ** หรือ **مُسْنَدٌ** (สะนัด หรือมุสนัด) หมายถึง สายรายงานหะดีษ

2. **إِسْنَادٌ** (อิสนาด) หมายถึง การสืบสายรายงานหะดีษ

3. **رَاوِىْ** (รอวีย์) หมายถึง ผู้รายงานหะดีษ

4. **مُخْرِجٌ** (มุขริจญ์) หมายถึง ผู้บันทึกหะดีษ

5. **أَوَّلُ السَّنَدِ** (เอาวัล อัส สะนัด) หมายถึง จุดเริ่มต้นของสายรายงาน

6. **آخِرُ السَّنَدِ** (อาคิรฺ อัส สะนัด) หมายถึง จุดสุดท้ายของสายรายงาน

7. **وَسَطُ السَّنَدِ** (วะซัฏ อัส สะนัด) หมายถึง ตอนกลางของสายรายงาน

8. **صَحَابِيٌّ** (เศาะหาบีย์) หมายถึง เศาะหาบะฮ์ของท่านรอซู้ล ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม

9. **تَابِعِيٌّ** (ตาบิอีย์หรือตาบิอีน) หมายถึง สหาย, ศิษย์ของเศาะหาบะฮ์

10. **مَتْنٌ** (มัตนุน) หมายถึง ตัวบทหรือข้อความของหะดีษ

เพื่อให้ท่านผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น ผมจึงขอนำเสนอลักษณะของสายรายงาน และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสายรายงาน, ตลอดจนตัวบทหะดีษ ในตัวอย่างดังต่อไปนี้ ...

ท่านมุสลิม ได้รายงานมาว่า ...

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ، قَالاَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : سَوُّوْا صُفُوْفَكُمْ ! فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوْفِ مِنْ تَمَامِ الصَّلاَةِ ...

ลักษณะของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. ท่านมุสลิม
2. มุหัมมัด บินอัล-มุษันนา, และอิบนุ บัชชารฺ
3. มุหัมมัด บิน ญะอฺฟัรฺ
4. ชุอฺบะฮ์
5. เกาะตาดะฮ์
6. อนัส บิน มาลิก ร.ฎ.

7. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

“จงจัดแถวของพวกท่านให้ตรง เพราะการจัดแถวให้ตรง เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์แห่งการนมาซ” ...

(มุสลิม, เล่มที่ 1 หน้า 324, หะดีษที่ 433/124)

อธิบาย

(1). ภาพรวมของผู้รายงานทุกท่านตามลำดับ ตั้งแต่หมายเลข 1 จนถึงหมายเลข 6 เรียกว่า **سَنَدُ** หรือ **مُسْنَدٌ** **(สะนัด หรือมุสนัด)** คือ **สายรายงานหะดีษ** ...

(2). คำพูดของท่านมุสลิมตั้งแต่เริ่มต้นหะดีษที่ว่า... **حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى** (มุหัมมัด บินอัล-มุษันนาได้พูดกับฉัน) ... และคำพูดของผู้รายงานท่านอื่นที่คล้ายคลึงกันนี้จนถึงคำว่า **قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ ...** (ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ได้กล่าวว่า ....) เรียกว่า **إِسْنَادٌ** **(อิสนาด)** คือ **การสืบสายรายงานหะดีษ** ...

(3). **ตัวบุคคล** ตั้งแต่หมายเลข 1 (ท่านมุสลิม) ไปจนถึงหมายเลข 6 (ท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ.) ล้วนเป็นผู้ที่ร่วมกันรายงานหะดีษบทนี้ จึงเรียกพวกท่านทุกคนว่าเป็น **รอวีย์** (**رَاوِىْ**) .. คือ **ผู้รายงานหะดีษ** ...

(4). หมายเลข 1 (ท่านมุสลิม) เป็นผู้บันทึกหะดีษบทนี้ จึงเรียกท่านอีกอย่างหนึ่งว่า **مُخْرِجٌ** หรือ **مَنْ أَخْرَجَ الْحَدِيْثَ** **(มุขริจญ์ หรือ มัน อัขรอญัล หะดีษ)** คือ **ผู้บันทึกหะดีษ** ...

(5). หมายเลข 2 ถัดมาจากท่านมุสลิม (คือท่านมุหัมมัด บิน อัล-มุษันนา และท่านอิบนุ บัชชารฺ) เรียกว่าเป็น **أَوَّلُ السَّنَدِ** **(เอาวัล อัส สะนัด)** ... คือ **จุดเริ่มต้นของสายรายงาน** ...

(6). หมายเลข 6 (ท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ.) เรียกว่าเป็น **آخِرُالسَّنَدِ** **(อาคิรฺ อัส สะนัด)** ... คือ **จุดสุดท้ายของสายรายงาน** ...

(7). หมายเลข 3 (ท่านมุหัมมัด บิน ญะอฺฟัรฺ), หมายเลข 4 (ท่านชุอฺบะฮ์) และหมายเลข 5 (ท่านเกาะตาดะฮ์) เรียกว่า **وَسَطُ الْسَنَدِ** **(วะซัฏ อัส สะนัด)** คือ **ตอนกลางของสายรายงาน** ...

(8). หมายเลข 6 (ท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ.) เรียกว่า **صَحَابِيٌّ** **(เศาะหาบีย์)** คือ **เศาะหาบะฮ์ของท่านนบีย์** ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

(9). หมายเลข 5 (ท่านเกาะตาดะฮ์) เรียกว่า **تَابِعِيٌّ** **(ตาบิอีย์หรือตาบิอีน)** คือ **ผู้เป็นสหายหรือศิษย์ของเศาะหาบะฮ์** ...

(10). คำพูดของท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมที่ว่า ... **“จงจัดแถวของพวกท่านให้ตรง** .....” จนจบ เรียกว่า **مَتْنٌ** **(มัตนุน)** คือ **ตัวบทหะดีษ** ...

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ ท่านสามารถจะนำไปเปรียบเทียบและใช้เรียกกับสายรายงานและและตัวบทของหะดีษอื่นๆได้ในลักษณะเดียวกัน ...

บทที่ 3

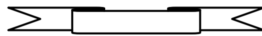
ประเภทของหะดีษ

นักวิชาการ ได้แบ่งหะดีษโดยพิจารณาจากคุณสมบัติและความน่าเชื่อถือของผู้รายงานและตัวบท ออกเป็น 3 ประเภทตามลำดับ คือ ...

1. **حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ** (หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์) หรือหะดีษที่ถูกต้อง ...

2. **حَدِيْثٌ حَسَنٌ** (หะดีษ หะซัน) หรือหะดีษที่สวยงาม และ ...

3. **حَدِيْثٌ ضَعِيْفٌ** (หะดีษ เฎาะอีฟ) หรือหะดีษอ่อน ...

หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ**)

คำว่า "เศาะเหี๊ยะฮ์" (**صَحِيْحٌ**) ปกติจะใช้บอกความหมายทางกายภาพตามหลักภาษาว่า ปกติดี, สบายดี, ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยอะไร ...

เมื่อนำคำนี้มาใช้ประกอบกับคำว่าหะดีษ เป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ จึงมีความหมายถึงหะดีษที่ปราศจากข้อบกพร่องใดๆ, ไม่ว่าในสายรายงานหรือตัวบท .. หรืออีกนัยหนึ่ง จะเรียกกันทั่วๆไปว่า หมายถึง "หะดีษที่ถูกต้อง" นั่นเอง ...

หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ จะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ...

1. หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ลิซาติฮี (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ لِذَاتِهِ**) คือ หะดีษที่ถูกต้องด้วยตัวของมันเอง ...

2. หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ลิฆ็อยริฮี (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ لِغَيْرِهِ**) คือ หะดีษที่ถูกต้องเพราะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหะดีษอื่น ...

1. หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ด้วยตัวของมันเอง (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ لِذَاتِهِ**)

นักวิชาการ ได้ให้คำนิยามของ "หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ด้วยตัวของมันเอง" ไว้ดังนี้คือ ...

مَا اتَّصَلَ سَنَدُهُ بِنَقْلِ الْعَدْلِ الضَّابِطِ عَنْ مِثْلِهِ إِلَى مُنْتَهَاهُ مِنْ غَيْرِ شُذُوْذٍ وَلاَ عِلَّةٍ

"หะดีษซึ่งมีสายรายงานต่อเนื่องกัน, ด้วยการถ่ายทอดของผู้ที่เชื่อถือได้และความจำดี มาจากผู้ซึ่งเชื่อถือได้และความจำดีเหมือนกัน, ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบสายรายงาน, โดยปราศจากความผิดเพี้ยนทั้งในสายรายงานและตัวบท, และปราศจากข้อบกพร่องในตัวบท" ...

อธิบาย

ก. คำว่า "**สายรายงานต่อเนื่องกัน**" (**إِتِّصَالُ السَّنَدِ**) หมายความว่า ผู้รายงานทุกท่านในสายรายงานของหะดีษ ได้รับการถ่ายทอดหะดีษนั้นมาชนิด "**ปากต่อปาก**" จากผู้ร่วมสมัยกับตนเอง, เป็นอย่างนี้ทุกท่านตั้งแต่เริ่มต้นจนจบสายรายงาน ...

ข. คำว่า "**ผู้ที่เชื่อถือได้**" (**عَدَالَةٌ**) หมายความว่า ผู้รายงานของหะดีษแต่ละท่านในสายรายงานของหะดีษนั้น เป็นมุสลิมที่บรรลุศาสนภาวะ และเคร่งครัดในศาสนา, มิใช่เป็นคนฟาซิก (คนชั่ว) หรือคนมารยาททราม ...

ค. คำว่า "**ความจำดี**" (**ضَبْطُ الرُّوَاةِ**) หมายความว่า ผู้รายงานของหะดีษแต่ละท่านในสายรายงานของหะดีษนั้น มีความจำที่ดีเยี่ยม, ไม่ว่าจะเป็นความจำของสมอง หรือความจำเพราะการบันทึกหะดีษเอาไว้เป็นอย่างดี ...

ง. คำว่า "**ปราศจากความผิดเพี้ยน**" (**عَدَمُ الشُّذُوْذِ**) หมายความว่า ตัวบทหรือสายรายงานของหะดีษนั้น ไม่ไปขัดแย้งกับตัวบทหรือสายรายงานของหะดีษอื่นที่น่าเชื่อถือกว่า ...

จ. คำว่า "**ปราศจากข้อบกพร่องในตัวบท**" หมายความว่า ข้อความของหะดีษจะต้องไม่มีข้อบกพร่องแอบแฝงบางประการ ที่ทำให้สถานภาพของหะดีษด้อยคุณค่าลง ทั้งๆที่ดูกันผิวเผินแล้วน่าจะเป็นหะดีษถูกต้อง (เศาะเหี๊ยะฮ์) ก็ตาม ...

กรณีนี้ นักวิชาการหะดีษผู้เชี่ยวชาญจริงๆเท่านั้น ถึงจะมองข้อบกพร่องแอบแฝงนั้นออก ...

<u>ตัวอย่างหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ด้วยตัวเอง</u>

ท่านบุคอรีย์ ได้รายงานมาว่า ...

حَدَّثَنَا عَبْدُاللَّهِ بْنُ يُوْسُفَ، أَخْبَرَنَامَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُوْلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِذَا كَانُوْا ثَلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجَى إِثْنَانِ دُوْنَ الثَّالِثِ ...

สายรายงานของหะดีษนี้ เป็นดังนี้ ...

1. บุคอรีย์
2. อับดุลลอฮ์ บินยูซุฟ
3. อิหม่ามมาลิก บิน อนัส
4. นาเฟี๊ยะอฺ
5. อับดุลลอฮ์ อิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ.
6. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม กล่าวว่า ...

"เมื่อบุคคล 3 คนอยู่ด้วยกัน สองคนในกลุ่มนั้นอย่าไปแอบซุบซิบอะไรกัน โดยปราศจากคนที่สามร่วมฟังด้วย"

(บุคอรีย์, หะดีษที่ 6288)

<u>อธิบาย</u>

1. จากการตรวจสอบสายรายงานของหะดีษข้างต้นนี้ ตั้งแต่บุคคลแรก คือท่านบุคอรีย์, ไปจนถึงบุคคลที่ 5 คือท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ. ปรากฏว่า ทุกท่านต่างก็ได้รายงานหะดีษบทนี้มาปากต่อปาก, คือ ท่านบุคอรีย์ ได้รับฟังมาจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน ยูซุฟ, ท่านอับดุลลอฮ์ บิน ยูซุฟ ก็ได้รับฟังมาจากท่านมาลิก, ท่านมาลิกก็ได้รับฟังมาจากท่านนาเฟี๊ยะอฺ, ท่านนาเฟี๊ยะอฺ ก็ได้รับฟังมาจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ. ...

2. ผู้รายงานทั้ง 5 ท่านนั้น ล้วนเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ และมีความจำดีเยี่ยม ...

3. ไม่ปรากฏว่า จะมีหะดีษอื่นใดที่ถูกต้องกว่า จะถูกรายงานมาให้ขัดแย้งกับหะดีษบทนี้ ...

4. ข้อความของหะดีษนี้ ไม่มีข้อบกพร่องใดๆทั้งสิ้น ...

ดังนั้น หะดีษบทนี้จึงถือว่า เป็นหะดีษที่เศาะเหี๊ยะฮ์ (ถูกต้อง) ด้วยตัวของมันเอง ...

ΩΩΩΩ

2. <u>หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์เพราะการส่งเสริมจากหะดีษอื่น</u> (**حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ لِغَيْرِهِ**)

หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์เพราะได้รับการส่งเสริมจากหะดีษอื่น หมายถึง "หะดีษซึ่งสถานภาพเดิมไม่ใช่หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์, หรืออีกนัยหนึ่ง สถานภาพเดิมเป็นเพียงหะดีษหะซันหรือหะดีษที่สวยงาม, แต่ได้รับการสนับสนุนยืนยันจากหะดีษบทอื่นหรือจากหะดีษกระแสอื่น จนสามารถยกระดับตนเองขึ้นไปเป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ได้" ...

นักวิชาการหะดีษ ได้จำแนก **حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ لِغَيْرِهِ** ออกเป็น 3-4 ลักษณะ ดังที่มีระบุไว้ในหนังสือ "**قَوَاعِدُ التَّحْدِيْثِ**" ของท่านอัล-กอซิมีย์ หน้า 80 ...

แต่ในที่นี้ จะนำเสนอตัวอย่างเพียง 2 ลักษณะ ซึ่งมักจะพบได้บ่อยที่สุด นั่นคือ

<u>ลักษณะที่ 1.</u> **หะดีษซึ่งเป็นหะดีษหะซัน (หะดีษที่สวยงาม) ในตัวเอง** และได้รับการสนับสนุนจากหะดีษหะซันในตัวเองบทอื่นซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน, หรือระดับดีกว่า, หรือจากหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ...

<u>ลักษณะที่ 2.</u> **หะดีษซึ่งเป็นหะดีษหะซันในตัวเอง** แล้วได้รับการสนับสนุนจาก "หะดีษที่ค่อนข้างเฎาะอีฟ" กระแสอื่นหลายๆกระแส ...

ตัวอย่างของลักษณะที่ 1.

ท่านอิบนุมาญะฮ์ ได้รายงานมาว่า ...

حَدَّثَنَا أَبُوْبَكْرٍ إِبْنُ أَبِيْ شَيْبَةَ، ثَنَا أَبُوْ خَالِدٍ اْلأَحْمَرُ، عَنِ ابْنِ عَجْلاَنَ، عَنْ أَبِيْهِ، عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمَّا خَلَقَ الْخَلْقَ كَتَبَ بِيَدِهِ عَلَى نَفْسِهِ : إِنَّ رَحْمَتِيْ تَغْلِبُ غَضَبِيْ ...

ลักษณะสายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. ท่านอิบนุ มาญะฮ์
2. ท่านอบูบักรฺ อิบนุ อบีย์ชัยบะฮ์
3. ท่านอบูคอลิด อัล-อะห์มัรฺ (ชื่อจริงคือ สุลัยมาน บิน หัยยาน)
4. ท่านมุหัมมัด บิน อัจญลาน
5. บิดาของท่านมุหัมมัด คือท่านอัจญลาน อัล-มะดะนีย์
6. ท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.
7. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

"เมื่อพระองค์อัลลอฮ์ ผู้ทรงเกรียงไกร ทรงยิ่งใหญ่ ได้ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย พระองค์ก็ได้ทรงบันทึก (กำหนด) แก่พระองค์เอง, ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เองว่า : ***แน่แท้ความเมตตาของข้า จะต้องมีชัยชำนะเหนือความโกรธของข้า" ...***

(อิบนุ มาญะฮ์, หะดีษที่ 4295)

อธิบาย

ผู้รายงานหะดีษบทนี้, ตั้งแต่ลำดับที่ 3 จนถึงลำดับที่ 5 แม้จะเป็นผู้รายงานที่ได้รับความเชื่อถือ แต่ก็เป็นความเชื่อถือระดับปานกลาง หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นผู้รายงานของหะดีษหะซันเท่านั้น หาใช่ผู้รายงานของหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ไม่ ...

หะดีษของท่านอิบนุ มาญะฮ์บทนี้ พื้นฐานเดิมของมันจึงเป็นเพียง "หะดีษหะซันในตัวเอง" ...

แต่ขณะเดียวกัน หะดีษนี้ก็ได้รับการยืนยันจากการบันทึกของผู้บันทึกท่านอื่นอีกหลายท่าน, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากท่านบุคอรีย์ หะดีษที่ 7404 ด้วยสายรายงานที่ถูกต้อง ...

ดังนั้น หะดีษบทนี้จากการบันทึกของท่านอิบนุ มาญะฮ์ ตามหลักวิชาการจึงเรียกว่า เป็น "**หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ลิฆ็อยริฮี**" หรือหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ เพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่น ...

<u>ตัวอย่างของลักษณะที่ 2</u>

ท่านอัต-ติรฺมีซีย์ ได้รายงานเอาไว้ว่า ...

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيْلٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عَلِيٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مِفْتَاحُ الصَّلاَةِ الطُّهُوْرُ، وَتَحْرِيْمُهَا التَّكْبِيْرُ، وَتَحْلِيْلُهَا التَّسْلِيْمُ ...

ลักษณะการรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อัต-ติรฺมีซีย์
2. มุหัมมัด บิน บัชชารฺ
3. อับดุรฺเราะห์มาน บิน มะฮ์ดีย์
4. ซุฟยาน
5. <u>อับดุลลอฮ์ บิน มุหัมมัด บิน อะกีล</u>
6. มุหัมมัด บิน อัล-หะนะฟียะฮ์
7. อะลีย์ ร.ฎ.
8. ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

"**กุญแจเปิดการนมาซคือ การทำความสะอาด, การเข้าสู่การนมาซคือ การตักบีรฺ, และการออกจากนมาซก็คือ การให้สล่าม**" ...

(อัต-ติรฺมีซีย์, หะดีษที่ 3)

<u>อธิบาย</u>

ผู้รายงานทุกท่านของหะดีษนี้ ล้วนเชื่อถือได้, .. ยกเว้นบุคคลลำดับที่ 5 คือ "ท่านอับดุลลอฮ์ บิน มุหัมมัด บิน อะกีล" ที่นักวิชาการหะดีษ มีความขัดแย้งกัน, ...

แต่บทสรุปก็คือ ท่านได้รับความเชื่อถือในระดับปานกลาง ...

หะดีษนี้ ตามสถานภาพเดิมจึงเป็น "**หะดีษหะซันในตัวเอง**" ...

ทว่า, หะดีษนี้ ก็ได้รับการยืนยันและสนับสนุนจากหะดีษอื่นๆที่มีสายรายงานค่อนข้างบกพร่องอีกหลายบทดังต่อไปนี้ ...

ก. จากการบันทึกของท่านอิบนุ มาญะฮ์ ในหนังสือ "อัส-สุนัน" หะดีษที่ 276 ... โดยรายงานมาจากท่านอบูสะอีด อัล-คุดรีย์ ร.ฎ. ...

แต่ในสายรายงาน มีชื่อของ "อบูซุฟยาน อัส-ซะอฺดีย์" (ชื่อจริงคือ เฏาะรีฟ บิน ชิฮาบ) ซึ่งเป็นผู้รายงานที่เฏาะอีฟ ...

ข. จากการบันทึกของท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ ในหนังสือ “อัส-สุนัน” เล่มที่ 1 หน้า 361 ... โดยรายงานมาจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ร.ฎ. ...

แต่ในสายรายงาน มีชื่อของ “มุหัมมัด บิน อุมัรฺ อัล-วากิดีย์” ซึ่งเป็นผู้รายงานที่เฎาะอีฟ ...

ค. จากการบันทึกของท่านอะห์มัด ในหนังสือ “อัล-มุสนัด” เล่มที่ 3 หน้า 340 ... โดยรายงานมาจากท่านญาบิรฺ บิน อับดุลลอฮ์ ร.ฎ. ...

แต่ในสายรายงาน มีชื่อของ “อบูยะห์ยา อัล-ก็อตตาน” ซึ่งเป็นผู้รายงานที่ “ค่อนข้างเฎาะอีฟ” ...

ง. จากการบันทึกของท่านอัด-ดาริมีย์ ในหนังสือ “อัส-สุนัน” หะดีษที่ 1236 ... โดยรายงานมาจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ... ด้วยสายรายงานที่หะซัน ...

ดังนั้น หะดีษหะซันในตัวเอง .. จากการบันทึกของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ข้างต้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่น จากการบันทึกของทั้ง 4 ท่านด้านล่างนี้ จึงสามารถยกระดับตัวเองจาก “**หะดีษหะซันในตัวเอง**” ขึ้นเป็น “**หะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ เพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษบทอื่น**” ... ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ...

ΩΩΩΩ

<u>หมายเหตุ</u>

มีพี่น้องมุสลิมจำนวนมากที่ยังสับสนและเข้าใจผิดเกี่ยวกับบางสำนวนที่นักวิชาการหะดีษนำมาใช้กัน จึงขออธิบายให้ทราบกันดังนี้ ...

(1). คำว่า **هَذَا حَدِيْثٌ صَحِيْحٌ** (**นี่เป็นหะดีษที่ถูกต้อง**) กับคำว่า **إِسْنَادُهُ صَحِيْحٌ** (**สายรายรายงานของหะดีษนี้ ถูกต้อง**) จะมีความหมายไม่เหมือนกัน ...

สำนวนแรก เป็นการรับรองความถูกต้องของหะดีษทั้งหมด, ทั้งสายรายงานและตัวบท ...

แต่สำนวนหลัง เป็นการรับรองความถูกต้อง “**เฉพาะสายรายงาน**” เท่านั้นว่า ผู้รายงานทุกคนเชื่อถือได้, มีความจำดี, และรายงานกันมาอย่างต่อเนื่อง ...

แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการรับรองความถูกต้องของ “ตัวบท” ด้วย ...

หมายความว่า แม้สายรายงานของหะดีษบทนั้นจะเศาะเหี๊ยะฮ์ (ถูกต้อง), **แต่ตัวบทของมันอาจจะไม่เศาะเหี๊ยะฮ์ก็ได้**, ... ทั้งนี้ หมายถึงในกรณีหากข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนของมัน ไป “**ขัดแย้ง**” กับข้อความของหะดีษบทอื่นที่มีสายรายงาน <u>**ถูกต้องกว่า**</u> .. ก็จะทำให้หะดีษบทนั้นกลายเป็น “หะดีษชาส” (**حَدِيْثٌ شَاذٌّ**) .. คือ หะดีษที่มีข้อความผิดเพี้ยน ซึ่งถือเป็นหะดีษเฎาะอีฟประเภทหนึ่งดังจะได้กล่าวต่อไป ...

หรือในกรณีตัวบทของหะดีษนั้น อาจมีความบกพร่องแอบแฝงดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการอธิบายคำนิยามของหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ (หน้า 12 – 13) ก็จะทำให้หะดีษบทนั้นกลายเป็น "หะดีษมะอฺลูล" (**مَعْلُوْلٌ**) คือ หะดีษที่มีข้อบกพร่องในตัวบท ซึ่งถือเป็นหะดีษเฎาะอีฟเช่นเดียวกัน ...

(2). คำว่า **رِجَالُهُ ثِقَاتٌ (ผู้รายงานของมัน เชื่อถือได้)** .. กับคำว่า **رِجَالُهُ مُوَثَّقُوْنَ (ผู้รายงานของมัน ถูกให้ความเชื่อถือ)** จะมีความหมายไม่เหมือนกัน ...

สำนวนแรก หมายถึงผู้รายงานของหะดีษนั้น ได้รับความเชื่อถือจากนักวิชาการส่วนใหญ่ หรือนักวิชาการทั้งหมด ...

ส่วนสำนวนหลัง หมายถึงผู้รายงานของหะดีษนั้น **ไม่ได้รับความเชื่อถือจากนักวิชาการส่วนใหญ่** หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นผู้รายงานที่เฎาะอีฟในทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่ อาจจะเพราะเป็นบุคคลนิรนาม (**مَجْهُوْلٌ**) ที่นักวิชาการส่วนใหญ่ไม่มีใครรู้จัก **แต่กลับได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ จากนักวิชาการบางท่าน**ที่นักวิชาการหะดีษมองว่า ขาดความรอบคอบในการให้ความเชื่อถือต่อผู้รายงานที่ขาดคุณสมบัติ อาทิเช่น ท่านอิบนุ หิบบาน, ท่านอัล-หากิม เป็นต้น ...

(3). คำว่า "**رِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيْحِ**" (ผู้รายงานของมัน เป็นผู้รายงานของหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์) .. หรือคำว่า "**رِجَالُهُ ثِقَاتٌ**" (ผู้รายงานของมัน เชื่อถือได้) **ไม่ใช่เป็นการยอมรับความถูกต้องของหะดีษ** ...

ทั้งนี้ เพราะสำนวนดังกล่าว เป็นการยอมรับเพียงประเด็นเดียวจากคุณสมบัติหลายๆประการของผู้รายงาน นั่นคือ "**เป็นผู้ที่เชื่อถือได้**" (**ثِقَةٌ وَعَدَالَةٌ**) ... แต่ไม่ได้ยอมรับคุณสมบัติด้านอื่นๆของผู้รายงานเหล่านั้น, หรือลักษณะการรายงานของพวกเขาด้วย เช่นมีความจำดีเยี่ยมหรือไม่, .. ลักษณะการรายงานของพวกเขา เป็นไปอย่างต่อเนื่องหรือไม่, เป็นต้น ...

สำนวนดังข้างต้นนี้ จึงมีน้ำหนักน้อยกว่าสำนวนที่ว่า **إِسْنَادُهُ صَحِيْحٌ** (สายรายงานของมันถูกต้อง) เสียอีก เพราะสำนวนหลังนี้ นอกจากเป็นการยอมรับความน่าเชื่อถือของผู้รายงานแล้ว ยังเป็นการยอมรับ "ความทรงจำ" ของผู้รายงาน และ "การต่อเนื่อง" ของสายรายงานอีกด้วย ...

(4). คำพูดของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ที่ว่า **هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ (นี่ คือหะดีษที่หะซัน, เศาะเหี๊ยะฮ์)** เป็นสำนวนที่ "แปลก" เฉพาะตัวของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ ...

เพราะหะดีษหะซัน คือหะดีษที่สวยงาม, จะมีสถานภาพด้อยกว่าหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์หรือหะดีษที่ถูกต้อง ...

ดังนั้น การตัดสินว่าหะดีษบทเดียวกัน แต่มี 2 สถานภาพ .. คือ หะซันด้วย, เศาะเฮี๊ยะฮ์ด้วย จึงเป็นเรื่องขัดแย้งในตัวเอง ...

บรรดานักวิชาการ พยายามหาทางออกให้แก่สำนวนของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ดังกล่าวเป็นหลายทัศนะด้วยกัน แต่ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดจะมี 2 ทัศนะ คือ ..

ก. หมายถึง หะดีษบทนั้น มีสายรายงานมา 2 กระแสหรือมากกว่านั้น, โดยที่กระแสใดกระแสหนึ่ง มีสถานภาพเป็นรายงานที่หะซัน, ส่วนกระแสอื่นมีสถานภาพเป็นรายงานที่เศาะเฮี๊ยะฮ์ ...

ข. หมายถึง หะดีษบทนั้น นักวิชาการหะดีษมีความเห็นขัดแย้งในสถานภาพของมัน, บางท่านมองว่า มันเป็นหะดีษหะซัน แต่บางท่านกลับมองว่า มันเป็นหะดีษเศาะเฮี๊ยะฮ์ ...

(5). คำพูดของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ตอนท้ายหะดีษบทใดที่ว่า **هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ** (นี่คือหะดีษหะซัน) เจตนารมณ์ของท่านก็คือ โดยทั่วๆไปจะหมายถึง **เป็นหะดีษหะซันเพราะได้รับการสนับสนุนจากกระแสรายงานอื่น** (**حَدِيْثٌ حَسَنٌ لِغَيْرِهِ**) .. ดังการตรวจสอบของนักวิชาการ และการยอมรับของท่านอัต-ติรฺมีซีย์เองในหนังสือ “อัล-อิลัล” ที่ถูกตีพิมพ์ร่วมกับหนังสือ “ **اَلْجَامِعُ الصَّحِيْحُ**” เล่มที่ 5 หน้า 711 ...

(6). คำพูดของท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์เกี่ยวกับผู้รายงานหะดีษคนใดด้วยสำนวนว่า **مَقْبُوْلٌ** (ยอมรับได้) มิได้หมายความว่า เป็นการยอมรับผู้รายงานท่านนั้นว่าเชื่อถือได้ โดยปราศจากเงื่อนไข ... ทว่า สำนวนดังกล่าวของท่านหมายถึงว่า หะดีษที่ผู้รายงานท่านนั้นรายงานมา **จะเป็นที่ยอมรับได้ หากมีการรายงานมาสอดคล้องกัน** (**مُتَابَعَةٌ**) **จากผู้รายงานท่านอื่น**, ...

แต่ถ้าหากไม่มีผู้รายงานท่านใด ได้รายงานหะดีษบทนั้นมาให้สอดคล้องกับผู้รายงานท่านนั้น ให้ถือว่า ผู้รายงานท่านนั้น คือผู้รายงานที่อ่อนหลักฐาน (**لَيِّنُ الْحَدِيْثِ**) .. ดังคำกล่าวของท่านในหนังสือ “**تَقْرِيْبُ التَّهْذِيْبُ**” เล่มที่ 1 หน้า 5 ...

ΩΩΩΩ

<u>บทที่ 4.</u>

หะดีษหะซัน (حَدِيْثٌ حَسَنٌ)

คำว่า “หะซัน” ตามหลักภาษา แปลว่า ดี, งาม ...

ดังนั้น คำว่า “หะดีษหะซัน” จึงหมายถึงหะดีษที่สวยงาม, และสามารถนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้เหมือนหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ...

หะดีษหะซัน จะแบ่งออกเป็น 2 ชนิดเหมือนหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ คือ ...

1. หะดีษหะซัน ลิซาติฮี (**حَدِيْثٌ حَسَنٌ لِذَاتِهِ**) คือ หะดีษที่สวยงาม ด้วยตัวของมันเอง ...

2. หะดีษหะซันลิฆ็อยริฮี (**حَدِيْثٌ حَسَنٌ لِغَيْرِهِ**) คือหะดีษที่สวยงามเพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษบทอื่น หรือจากหะดีษกระแสอื่น ...

<u>หะดีษที่สวยงามด้วยตัวเอง</u> (**حَدِيْثٌ حَسَنٌ لِذَاتِهِ**)

คำนิยามของหะดีษหะซันด้วยตัวเอง ตามคำกล่าวของท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ หมายถึง .. “**หะดีษที่มีคุณสมบัติทุกอย่างเหมือนกับหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์, เว้นแต่คุณสมบัติด้านความจำของผู้รายงานหะดีษหะซัน จะด้อยกว่าความจำของผู้รายงานหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์**” ...

<u>ตัวอย่างหะดีษหะซันด้วยตัวเอง</u>

ท่านอัน-นะซาอีย์ ได้บันทึกรายงานมาดังนี้ ...

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيْمَ، قَاَل : حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ، قَاَلَ : حَدَّثَنَا بُرْدُ بْنُ سِنَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : إِسْتَفْتَحْتُ الْبَابَ وَرَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّيْ تَطَوُّعًا، وَالْبَابُ عَلَى الْقِبْلَةِ، فَمَشَى عَنْ يَمِيْنِهِ أَوْ عَنْ يَسَارِهِ فَفَتَحَ الْبَابَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مُصَلاَّهُ ...

ลักษณะการรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อัน-นะซาอีย์
2. อิสหาก บิน อิบรอฮีม
3. หาติม บิน วัรฺดาน
4. <u>บุรฺดุน บิน ซินาน</u>
5. อัซ-ซุฮ์รีย์
6. อุรฺวะฮ์

7. ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

"ฉันขอให้เปิดประตูบ้านขณะที่ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมกำลังนมาซสุนัตอยู่ โดยที่ประตูบ้านอยู่ทางด้านกิบลัต, ท่านจึงเดินเลี่ยงไปทางขวาหรือทางซ้ายแล้วเปิดประตู จากนั้น ท่านจึงเดินกลับมายังที่นมาซของท่าน" ...

(อัน-นะซาอีย์, หะดีษที่ 1205)

<u>อธิบาย</u>

ผู้รายงานของหะดีษนี้ข้างต้น ล้วนเป็นผู้เชื่อถือได้, ยกเว้นบุคคลลำดับที่ 4 คือ "ท่านบุรฺดุน บิน ซินาน" ซึ่งบกพร่องด้านความจำเล็กน้อย แต่ไม่ถึงกับอ่อน ...

หะดีษบทนี้ จึงเรียกว่า **حَدِيْثٌ حَسَنٌ لِذَاتِهِ** คือ หะดีษหะซันหรือสวยงามด้วยตัวของมันเอง ...

<u>หะดีษหะซันเพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่น.</u>

คำนิยามของหะดีษหะซันลักษณะนี้ .. ดังคำนิยามที่นักวิชาการหะดีษกล่าวไว้ก็ คือ "<u>หะดีษเฎาะอีฟ ที่มีรายงานมาหลายกระแส</u>," ซึ่งแต่ละกระแสเหล่านั้นจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน จนสามารถยกระดับความน่าเชื่อถือขึ้นเป็นหะดีษหะซันได้ ...

สาเหตุแห่งการเฎาะอีฟของแต่ละกระแส เป็นเพราะ ...

ก. ผู้รายงานบางท่าน รายงานหะดีษมาเพียงเล็กน้อย แต่ไม่เป็นที่ชัดเจนว่าหะดีษของเขาต้องถูกปัดทิ้ง ซึ่งนักวิชาการจะใช้สำนวนวิจารณ์ว่า (**مَقْبُوْلٌ**) หรือ ...

ข. ผู้รายงานบางท่านพอจะเชื่อถือได้แต่ความจำไม่ดี (**صَدُوْقٌ سَيِّئُ الْحِفْظِ**) หรือ

ค. ผู้รายงานบางท่านความจำถดถอยเมื่อชราภาพ (**تَغَيَّرَ بِأَخِرَةٍ**) หรือ ...

ง. เป็นผู้รายงานประเภท "มุดัลลิซ" (**مُدَلِّسٌ**) คือ ผู้ชอบอ้างการรายงานจากบุคคลหนึ่งในหะดีษที่ได้รับฟังมาจากบุคคลอื่น .. (ที่ผมใช้สำนวนว่า ชอบมั่วนิ่ม) หรือ

จ. เป็นผู้รายงานที่พอจะเชื่อถือได้ แต่มีความผิดพลาดบ่อย (**صَدُوْقٌ لَهُ أَوْهَامٌ، صَدُوْقٌ يُخْطِئُ**) ...

ตามหลักการถือว่า หะดีษเฎาะอีฟที่มีผู้รายงานบกพร่องในลักษณะนี้ หากมีรายงานมาหลายกระแส มันก็จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน จนสามารถยกระดับขึ้นเป็นหะดีษหะซันลิฆ็อยริฮี (หะดีษสวยงามเพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่น) .. และนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้ ...

ส่วนหะดีษใดที่ผู้รายงานบางคนถูกวิจารณ์ว่า เป็นคนชั่ว, เป็นคนเลว (**فَاسِقٌ**) หรือขาดความไว้วางใจเพราะชอบพูดเท็จ (**مُتَّهَمٌ بِالْكَذِبِ**), หรือเป็นผู้ที่ถูกเมิน (**مَتْرُوْكٌ**), หรือถูกวิจารณ์ว่า

ชอบกุหะดีษ (وَاضِعُ الْحَدِيْثِ) เป็นต้น ถือว่าเป็นหะดีษที่เฎาะอีฟมากหรืออาจเป็นหะดีษเก๊, ดังนั้น ไม่ว่าจะมีรายงานมากี่กระแส ก็ไม่สามารถจะสนับสนุนซึ่งกันและกันให้มีน้ำหนักขึ้นมาได้เลย ...

<u>ตัวอย่างหะดีษหะซันเพราะการสนับสนุนของหะดีษอื่น</u>

ท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ ได้รายงานมาดังนี้ ..

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مُبَشِّرٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ الْوَاسِطِيُّ، ثَنَا إِسْحَاقُ الْأَزْرَقُ، عَنْ أَبِيْ حَنِيْفَةَ عَنْ مُوْسَى بْنِ أَبِيْ عَائِشَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ "

ลักษณะการรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อัด-ดารุกุฏนีย์
2. อะลีย์ บิน อับดุลลอฮ์ บิน มุบัชชิรฺ
3. มุหัมมัด บิน หัรฺบิน อัล-วาซิฏีย์
4. อิสหาก อัล-อัสร็อก
5. <u>อิหม่ามอบู หะนีฟะฮ์</u>
6. มูซา บิน อบีย์อาอิชะฮ์
7. อับดุลลอฮ์ บิน ชัดดาด
8. ญาบิรฺ บิน อับดุลลอฮ์ ร.ฎ.
9. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

"ผู้ใด มีอิหม่ามนำนมาซ การอ่านของอิหม่ามคือการอ่านสำหรับเขาด้วย"

(อัด-ดารุกุฏนีย์, เล่มที่ 1 หน้า 323)

<u>อธิบาย</u>

ผู้รายงานของหะดีษนี้เชื่อถือได้, ยกเว้นท่านอิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์, ...

แม้ว่า ท่านจะเป็นผู้มีเกียรติสูงส่งและได้รับการยอมรับปานใดในวิชาฟิกฮ์ แต่ในเรื่องของวิชาการหะดีษแล้ว ท่านกลับไม่ได้รับความเชื่อถือจากนักวิชาการจำนวนมากในด้านการรายงานหะดีษ .. อาทิเช่น ท่านอับดุลลอฮ์ บินมุบาร็อก ซึ่งเป็นสหายของท่านเอง, ท่านอิหม่ามอะห์มัด, ท่านมุสลิม, ท่านอัน-นะซาอีย์, ท่านอัด-ดารุกุฏนีย์, ท่านอิบนุ อะดีย์ เป็นต้น ...เกี่ยวกับการรายงานหะดีษให้สับสน (إِضْطِرَابٌ) และด้านความทรงจำของท่าน ...

หะดีษบทนี้, จากกระแสนี้ จึงถือว่า เป็นหะดีษเฎาะอีฟ ...

แต่หะดีษบทนี้มีรายงานมา จากเศาะหาบะฮ์จำนวนมาก เช่น จากท่านญาบิรฺ บินอับดุลลอฮ์ , ท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์, ท่านอิบนุอุมัรฺ, ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อับบาส, ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุมัสอูด, ท่านอะลีย์, ท่านอบู อัด-ดัรฺดาอ์ ร.ฎ. เป็นต้น .. ด้วยสายรายงานหลายกระแส ซึ่งแต่ละกระแสล้วนเป็นสายรายงานที่เฎาะอีฟทั้งสิ้น มีทั้งเฎาะอีฟมากและเฎาะอีฟน้อย, และบางกระแสก็เป็นหะดีษมุรฺซัลที่เศาะเหี๊ยะฮ์ (หะดีษมุรฺซัล คือหะดีษซึ่งตาบิอีน, ไม่ทันเจอท่านนบีย์ แต่อ้างการรายงานหะดีษมาจากท่านนบีย์โดยตรงโดยไม่ได้ระบุนามเศาะหาบะฮ์เอาไว้ด้วย) ...

ดังนั้น สรุปแล้วในภาพรวมจึงถือว่า หะดีษบทข้างต้นนี้ เป็นหะดีษที่สวยงาม เพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่นๆ (**حَدِيْثٌ حَسَنٌ لِغَيْرِهِ**) ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ...

(ดูรายละเอียดจากหนังสือ "**إِرْوَاءُ الْغَلِيْلِ**" เล่มที่ 2 หน้า 268 – 279)

ΩΩΩΩ

<u>บทที่ 5</u>

ระดับความน่าเชื่อถือของผู้รายงาน (مَرَاتِبُ الرُّوَاةِ)

ความน่าเชื่อถือของผู้รายงานหะดีษ คือส่วนสำคัญที่สุดในการตัดสินความถูกต้องของหะดีษแต่ละบทว่า อยู่ในระดับใด ...

นักวิชาการได้จำแนกความน่าเชื่อถือของผู้รายงานหะดีษออกเป็นหลายระดับ ซึ่งจะถูกจัดเรียงตามลำดับของความน่าเชื่อถือมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุดดังต่อไปนี้ ...

<u>**ระดับผู้รายงานที่ได้รับความเชื่อถือ**</u> (مَرَاتِبُ الرُّوَاةِ الْمُعَدَّلِيْنَ)

<u>ระดับที่ 1.</u> มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด, ซึ่งในการวิจารณ์จะใช้สำนวนคำว่า "**ที่สุด**" กำกับไว้ เช่น **فُلاَنٌ أَوْثَقُ النَّاسِ** (บุคคลนั้น น่าเชื่อถือที่สุด), หรือ **فُلاَنٌ أَثْبَتُ النَّاسِ** (บุคคลนั้นแน่นอนที่สุด), หรือ **فُلاَنٌ إِلَيْهِ الْمُنْتَهَى فِى التَّثَبُّتِ** (บุคคลนั้น คือ สุดยอดในความแน่นอน) เป็นต้น ...

บางครั้ง จะบอกคุณลักษณะซ้ำเพื่อเน้นความน่าเชื่อถือ เช่น **ثَبْتٌ حُجَّةٌ**، หรือ **ثَبْتٌ حَافِظٌ** หรือ **ثِقَةٌ مُتْقِنٌ** หรือ **ثِقَةٌ ثِقَةٌ** หรือ **ثِقَةٌ حَافِظٌ** เป็นต้น อันแสดงความหมายว่า ได้รับความเชื่อถือในระดับสูงมาก ...

<u>ระดับที่ 2.</u> ได้รับความน่าเชื่อถือรองลงมาเล็กน้อย, การวิจารณ์จะใช้คำบอกลักษณะที่บ่งว่าเชื่อถือได้ เพียงคำเดียว เช่น **ثِقَةٌ** (เชื่อถือได้) หรือ **مُتْقِنٌ** (ประณีตมาก) หรือ **ثَبْتٌ** (แน่นอนมาก) หรือ **عَدْلٌ** (เที่ยงตรงมาก) เป็นต้น ...

ผู้รายงานที่ถูกวิจารณ์ด้วยสำนวนระดับที่ 1 และระดับที่ 2 ถือว่า เป็นผู้รายงานของหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์, ซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้รายงานของท่านบุคอรีย์และท่านมุสลิม ...

<u>ระดับที่ 3.</u> จะได้รับความเชื่อถือน้อยกว่าระดับที่ 2 เพียงเล็กน้อย ซึ่งนักวิชาการจะใช้สำนวนในการวิจารณ์ว่า **صَدُوْقٌ** (เป็นคนพูดความจริง), **لاَبَأْسَ بِهِ** (ไม่มีปัญหาสำหรับเขา), หรือ **لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ** (เขาไม่มีปัญหาอะไร), ...

สำนวนในระดับ 3 นี้ ถือเป็นสำนวนที่ใช้สำหรับผู้รายงานหะดีษประเภท **حَسَنٌ لِذَاتِهِ** (หะดีษที่สวยงามด้วยตัวเอง) ...

<u>**ระดับผู้รายงานที่ขาดความน่าเชื่อถือ**</u> (مَرَاتِبُ الرُّوَاةِ الْمَجْرُوْحِيْنَ)

ระดับที่ 1. จะได้รับความเชื่อถือน้อยกว่าระดับที่ 3 ของผู้รายงานที่ได้รับความเชื่อถือข้างต้นเพียงเล็กน้อย หรืออีกนัยหนึ่งถือว่าเป็นผู้รายงานหะดีษที่ "**ค่อนข้างเฎาะอีฟ**" ...

สำนวนที่ใช้สำหรับผู้รายงานระดับนี้ คือ **صَدُوْقٌ، سَيِّئُ الْحِفْظِ** (เป็นคนพูดความจริง แต่ความจำแย่), หรือ **صَدُوْقٌ لَهُ أَوْهَامٌ** (เป็นคนพูดความจริงแต่ผิดพลาดบ่อย), หรือ **صَدُوْقٌ يُخْطِئُ** (เป็นคนพูดความจริงแต่มีผิดพลาด), หรือ **تَغَيَّرَ بِأَخِرَةٍ** (ความจำเปลี่ยนแปลงเมื่อชรา), หรือ **فِيْهِ ضَعْفٌ** (ในตัวเขามีความอ่อนอยู่บ้าง), หรือ **أُخْتُلِفَ فِيْهِ** (ยังมีความขัดแย้งในตัวเขา), เป็นต้น ...

ระดับที่ 2. จะได้รับความเชื่อถือน้อยกว่าระดับที่ 1 เล็กน้อย, ถือเป็นผู้รายงานหะดีษที่เฎาะอีฟเช่นเดียวกัน ...

สำนวนที่ใช้สำหรับผู้รายงานระดับนี้ ก็คือ **فِيْهِ مَقَالٌ** (ในตัวเขามีข้อวิจารณ์) หรือ **لَيِّنٌ** (เขาอ่อนนิดหน่อย), หรือ **تُكُلِّمَ فِيْهِ** (เขาถูกวิจารณ์), หรือ **لَيْسَ بِالْقَوِيِّ** (เขาไม่แข็งนัก), หรือ **مَقْبُوْلٌ** (เขายอมรับได้), หรือ **لَيْسَ بِذَاكَ** (เขาไม่ใช่คนน่าเชื่อถือระดับนั้น) เป็นต้น ...

สำนวนระดับที่ 1 และที่ 2 นี้ แม้จะเป็นผู้รายงานที่เฎาะอีฟ แต่ตามหลักการถือว่าเฎาะอีฟไม่มาก ซึ่งสามารถที่จะส่งเสริมหรือสนับสนุนกันได้ ทั้งสองระดับนี้จึงใช้สำหรับผู้รายงานหะดีษประเภท ***حَسَنٌ لِغَيْرِهِ*** *(หะดีษหะซันเพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่น ดังที่ได้อธิบายผ่านมาแล้ว) ...*

ระดับที่ 3. เป็นผู้รายงานหะดีษที่มีบุคคลอื่น รายงานมาจากเขาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แต่ไม่มีผู้ใดให้ความเชื่อถือเขา ซึ่งสำนวนที่ใช้ก็คือ **مَسْتُوْرٌ** หรือ **مَجْهُوْلُ الْحَالِ** (คือ ไม่มีใครทราบประวัติ) ...

ผู้รายงานที่ถูกวิจารณ์ในลักษณะนี้ หากปรากฏว่า กลุ่มชนที่รายงานหะดีษมาจากเขามีจำนวนหลายคนซึ่งล้วนเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ (**ثِقَةٌ**), และหะดีษที่เขารายงานก็มิใช่เป็นหะดีษมุงกัรฺ .. คือมิได้ไปขัดแย้งกับหะดีษบทอื่นที่ถูกรายงานโดยผู้รายงานที่เชื่อถือได้มากกว่า หะดีษของเขาก็จะเป็นหะดีษหะซัน และสามารถนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้เช่นเดียวกัน ...

ระดับที่ 4. เป็นผู้รายงานที่ไม่มีนักวิชาการที่เป็นที่ยอมรับท่านใดให้ความเชื่อถือ ซึ่งสำนวนที่ใช้ในระดับนี้ก็คือ **ضَعِيْفٌ** (เขาเป็นผู้รายงานที่อ่อน), หรือ **يُضَعَّفُ** (เขาถูกถือว่าเฎาะอีฟ), หรือ **لَيْسَ بِشَيْئٍ** (เขาปราศจากความหมายใดๆ), หรือ **يُعْرَفُ وَيُنْكَرُ** (เขาเป็นที่รู้จัก แต่ถูกคัดค้าน) เป็นต้น ...

<u>ระดับที่ 5.</u> เป็นผู้รายงานที่มีบุคคลอื่น รายงานมาจากเขาเพียงคนเดียว และเขาไม่ได้รับเชื่อถือด้วย ซึ่งจะใช้สำนวนว่า **مَجْهُوْلٌ** (ไม่มีใครรู้จัก), ..

<u>ระดับที่ 6.</u> เป็นผู้รายงานที่ขาดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นไปอีก, ซึ่งสำนวนที่ใช้ คือ **سَكَتُوْا عَنْهُ** (บรรดานักวิชาการนิ่งเงียบ, คือไม่สนใจเขา), หรือ **فِيْهِ نَظَرٌ** (ในตัวเขามีสิ่งต้องพิจารณา), หรือ **سَاقِطُ الْحَدِيْثِ، ذَاهِبُ الْحَدِيْثِ** (ผู้ซึ่งหะดีษของเขาไม่มีความหมาย), หรือ **مَتْرُوْكُ الْحَدِيْثِ، وَاهِى الْحَدِيْثِ** (ผู้ซึ่งหะดีษของเขาถูกเมิน, หะดีษของเขาอ่อนเบาหวิว), หรือ **هَالِكٌ** (เขาเป็นคนพินาศในเรื่องหะดีษ), หรือ **ضَعِيْفٌ جِدًّا** (เขาเฎาะอีฟมาก), หรือ **ضَعَّفُوْهُ** (นักวิชาการต่างถือว่า เขาเฎาะอีฟ), หรือ **مُنْكَرُالْحَدِيْثِ** (เขาเป็นผู้รายงานหะดีษที่มุงกัรฺ) เป็นต้น ...

<u>ระดับที่ 7.</u> ได้แก่ผู้รายงานที่ "**ถูกกล่าวหา**" ว่าพูดเท็จ, ซึ่งสำนวนที่ใช้ก็คือ **مُتَّهَمٌ بِالْكَذِبِ** (เขาถูกกล่าวหาว่าพูดเท็จ) หรือ **مُتَّهَمٌ** (เขาไม่ได้รับความไว้วางใจ, เขาถูกระแวง) เป็นต้น ...

<u>ระดับที่ 8.</u> ถือเป็นผู้รายงานหะดีษที่ขาดความไว้วางใจมากที่สุด, ได้แก่ผู้ที่มีหลักฐานชัดเจนว่าชอบพูดเท็จหรือชอบกุหะดีษ .. ซึ่งนักวิชาการจะใช้สำนวนวิจารณ์ว่า **كَذَّابٌ** (เขาเป็นจอมโกหก), หรือ **وَضَّاعٌ، يَضَعُ الْحَدِيْثَ** (เขาเป็นนักปลอมหะดีษ, เขาชอบกุหะดีษ), หรือ **دَجَّالٌ** (เขาคือดัจญาล) เป็นต้น ...

ผู้รายงานตั้งแต่ระดับที่ 1 ถึงระดับที่ 8 ตามปกติจะถือว่าหะดีษที่ถูกรายงานมาจากผู้รายงานเหล่านี้ เป็นหะดีษเฎาะอีฟ, ... (ยกเว้นระดับที่ 1 และระดับที่ 2 ซึ่งสามารถจะสนับสนุนกันได้ดังกล่าวมาแล้ว) ... โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้รายงานตั้งแต่ลำดับที่ 6 ลงมา แม้จะมีรายงานมาหลายกระแสก็ไม่สามารถสนับสนุนกันให้มีน้ำหนักพอที่จะอ้างเป็นหลักฐานได้ เพราะจัดเป็นผู้รายงานที่เฎาะอีฟมาก ...

<u>หมายเหตุ</u>

การจัดลำดับผู้รายงานหะดีษนั้น นักวิชาการยังมีทัศนะขัดแย้งกันอยู่มาก ซึ่งในที่นี้ ผมได้ยึดถือบรรทัดฐานการจัดลำดับของท่านอัซ-ษะฮะบีย์จากหนังสือ "มีซาน อัล-เอี๊ยะอฺติดาล" เล่มที่ 1 หน้า 4 มาประยุกต์กับการจัดลำดับของท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ จากหนังสือ "ตักรีบุต

ตะฮ์ซีบ" เล่มที่ 1 หน้า 4-5, ผนวกกับคำอธิบายของท่านอะหมัด ชากิร฿ จากหนังสือ " **اَلْبَاعِثُ الْحَثِيْثُ**" หน้า 106 ...

และที่เป็นเกร็ดความรู้เพิ่มเติมก็คือ คำว่า **حَافِظٌ** และคำว่า **حُجَّةٌ** ที่เป็นคุณสมบัติของผู้รายงานระดับที่ 1 นั้น นักวิชาการอธิบายความหมายกันแตกต่างกันหลายนัย ...

แต่คำอธิบายที่รู้กันเป็นที่แพร่หลายก็คือ ...

1. **حَافِظٌ** หมายถึง ผู้ที่สามารถท่องจำตัวบทหะดีษ พร้อมทั้งสายรายงานของมันได้ถึง 100,000 หะดีษ ...

2. **حُجَّةٌ** หมายถึง ผู้ที่สามารถท่องจำตัวบทหะดีษ พร้อมด้วยสายรายงานของมันได้ถึง 300,000 หะดีษ ...

ΩΩΩΩ

ทำเนียบเศาะหาบะฮ์ที่รายงานหะดีษมาก 9 ท่าน.

นักวิชาการหะดีษในอดีตท่านหนึ่ง คือ "ท่านบะกีย์ บิน มุคลิด" (ชื่อรองคือ อบู อับดิรฺ เราะห์มาน) ได้เขียนหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่ง ชื่อหนังสือ "**อัล-มุสนัด**" คือ หนังสือที่รวบรวมหะดีษของแต่ละเศาะหาบะฮ์แต่ละท่านเป็นรายๆไป โดยท่านได้ประมวลรายนามของเศาะหาบะฮ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้กว่า 1,300 ท่าน, แล้วท่านก็ได้จำแนกเศาะหาบะฮ์เหล่านั้นออกเป็นกลุ่มๆ คือกลุ่มที่รายงานหะดีษมากกว่า 2,000 หะดีษ, กลุ่มที่รายงานหะดีษน้อยกว่า 2,000 หะดีษ, กลุ่มที่รายงานหะดีษน้อยกว่า 1,000 หะดีษ, กลุ่มที่รายงานหะดีษเพียง 2-3 หะดีษ, จนถึงกลุ่มที่รายงานหะดีษมาเพียงบทเดียว ตามลำดับ ...

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือหะดีษที่มีคุณค่ามาก, น่าเสียดายที่ปัจจุบันไม่ปรากฏว่า จะมีหนังสือเล่มนี้อยู่ในสำนักพิมพ์ใดของโลกอิสลามอีก นอกจากอาจจะมีหลงเหลืออยู่ในหอสมุดของบางประเทศ เช่น ประเทศสเปน เป็นต้น ...

ต่อมา ท่านอิบนุล ญูซีย์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 510 – 597) ก็ได้เขียนหนังสือหะดีษขึ้นมาเล่มหนึ่งชื่อ **تَلْقِيْحُ فُهُوْمِ أَهْلِ الأَثَرِ** ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ที่ประเทศอินเดีย, ในหนังสือเล่มนี้ท่านอิบนุล ญูซีย์ ได้คัดลอกรายนามเศาะหาบะฮ์ที่รายงานหะดีษมากที่สุดมาจากหนังสือ อัล-มุสนัด ของท่านบะกีย์ บิน มุคลิด ข้างต้น มาระบุไว้ในหน้าที่ 184, ซึ่งผมจะขอนำเสนอเพียง 9 ท่าน ตามลำดับดังต่อไปนี้ ...

1. ท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 5374 หะดีษ
2. ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 2630 หะดีษ

3. ท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 2286 หะดีษ

4. ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 2210 หะดีษ

5. ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อับบาส ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 1660 หะดีษ

6. ท่านญาบิรฺ บิน อับดุลลอฮ์ ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 1540 หะดีษ

7. ท่านอบูสะอีด อัล-คุดรีย์ ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 1170 หะดีษ

8. ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ มัสอูด ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 848 หะดีษ

(แต่ในหนังสือ "อัล-มุสนัด" ของท่านอิหม่ามอะห์มัด อิบนุหัมบัล ได้ระบุหะดีษที่ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ มัสอูด ร.ฎ. รายงานไว้ถึง 892 หะดีษ .. ดังการอ้างอิงของท่าน อะห์มัด มุหัมมัดชากิรฺ ในหนังสือ **اَلْبَاعِثُ الْحَثِيْثُ** หน้า 187) ...

9. ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ บินอัล-อาศ ร.ฎ. ได้รายงานหะดีษมา 700 หะดีษ

(ในหนังสือ "อัล-มุสนัด" ของท่านอิหม่ามอะห์มัด ได้ระบุจำนวนหะดีษที่ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ ร.ฎ. รายงานไว้ 722 หะดีษ .. ดังการอ้างอิงในหนังสือเล่มเดียวกัน หน้า 188) ...

ความแตกต่างในด้านปริมาณเหล่านี้ อาจเป็นไปได้ว่า ในการบันทึกของท่านอิหม่ามอะห์มัด อิบนุ หัมบัล มีหะดีษบางบทที่มีข้อความอย่างเดียวกัน แต่มีสายรายงานหลายกระแส ซึ่งท่านได้แยกแต่ละกระแสของหะดีษนั้นมาบันทึกซ้ำกันหลายครั้ง จนดูเหมือนกับเป็นหะดีษคนละบท ดังข้อเท็จจริงซึ่งนักวิชาการหะดีษหลายท่าน อาทิเช่น ท่านอะห์มัด หัมมัดชากิรฺ เป็นต้นได้ตรวจสอบ และระบุไว้ในหนังสือ **اَلْبَاعِثُ الْحَثِيْثُ** หน้า 187 ...

และจำนวนหะดีษซึ่งเศาะหาบะฮ์แต่ละท่านรายงานมานี้ โปรดเข้าใจด้วยว่า ท่านผู้บันทึกเพียงแต่รวบรวมหะดีษที่มีผู้ "<u>อ้าง</u>" ว่า เป็นการรายงานไปจนถึงเศาะหาบะฮ์แต่ละท่านเหล่านั้น โดยมิได้จำแนกหรือตรวจสอบความถูกต้องแต่อย่างใด ...

ดังนั้น ในปริมาณของหะดีษอันมากมาย ดังการรายงานของเศาะหาบะฮ์แต่ละท่านข้างต้น จึงมีผสมผสานทั้งหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์, หะดีษหะซัน, หะดีษเฎาะอีฟ, หรือแม้กระทั่งหะดีษเมาฎั๊วะอฺ ปะปนอยู่มิใช่น้อยเช่นเดียวกัน ...

บทที่ 6.

หะดีษเฎาะอีฟ (حَدِيْثٌ ضَعِيْفٌ)

คำว่า "เฎาะอีฟ" (**ضَعِيْفٌ**) ตามหลักภาษา เป็นคำที่มีความหมายด้านกายภาพตรงข้ามกับคำว่า **قَوِيٌّ** ที่แปลว่า สิ่งที่แข็งแรง ...

ดังนั้น ความหมายของเฎาะอีฟในด้านกายภาพ จึงแปลว่า "สิ่งที่อ่อนแอ" ...

หะดีษเฎาะอีฟ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกายภาพหรือสภาพร่างกาย จึงมีความหมายว่าเป็นหะดีษที่อ่อนแอ, ไม่แข็งแรง ...

ส่วนคำนิยามของ "หะดีษเฎาะอีฟ" ตามหลักวิชาการ หมายถึง .. "**หะดีษซึ่งมีสถานภาพต่ำกว่าหะดีษหะซัน เพราะขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งที่เป็นเงื่อนไขของหะดีษหะซัน**" ...

หะดีษเฎาะอีฟจะมีหลายระดับคล้ายๆกับผู้ป่วย คือ เฎาะอีฟธรรมดาหรือผู้ป่วยธรรมดา (**ضَعِيْفٌ**), เฎาะอีฟมากหรือป่วยค่อนข้างหนัก (**ضَعِيْفٌ جِدًّا**), เฎาะอีฟรุนแรงหรือผู้ป่วยคั่นโคม่า (**مَتْرُوْكٌ، مُنْكَرٌ، وَاهٍ**), และเฎาะอีฟมากที่สุดอันเปรียบเสมือนผู้ป่วยในห้องไอซียูรอเวลาตาย นั่นคือ หะดีษที่ถูกกุขึ้นมาหรือหะดีษปลอม (**مَوْضُوْعٌ**) นักวิชาการ จะจำแนกหะดีษเฎาะอีฟเหล่านี้ตามลักษณะและสาเหตุแห่งการเฎาะอีฟของมันออกเป็นหลายประเภท และแต่ละประเภทจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน .. ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป ...

แต่โดยทั่วๆไปแล้ว ก็มักจะเรียกหะดีษเฎาะอีฟทุกประเภทในภาพรวมว่า "**หะดีษเฎาะอีฟ**" เฉยๆ โดยไม่ได้แยกประเภทของมัน, .. นอกจากความจำเป็นเพื่อการวิเคราะห์หรือเหตุผลจำเป็นอื่นๆ ...

<u>สาเหตุแห่งการเฎาะอีฟของหะดีษ</u>

สาเหตุแห่งการเฎาะอีฟของหะดีษ จะมีหลายสาเหตุด้วยกัน แต่สรุปแล้วจะมาจากเหตุใดเหตุหนึ่งจาก 2 สาเหตุต่อไปนี้ คือ ...

(1). ความบกพร่องใน<u>สายรายงาน</u> (**سَقَطٌ مِنَ اْلإِسْنَادِ**) หมายถึงการรายงานไม่ต่อเนื่องกัน , มีลักษณะขาดตอน หรือข้ามขั้นตอนในรูปแบบต่างๆ ...

(2). ความบกพร่องใน<u>ตัวผู้รายงาน</u> (**نَقْصٌ فِى الرَّاوِىْ**) หมายถึงตัวผู้รายงานขาดคุณสมบัติแห่งความน่าเชื่อถือ เช่น เป็นผู้ที่ความจำแย่, ไม่มีใครทราบประวัติ, เป็นคนฟาซิก (คนเลว), ชอบพูดโกหก, มีประวัติชอบกุหะดีษ เป็นต้น ...

หะดีษเฎาะอีฟเพราะความบกพร่องในสายรายงาน จะมีทั้งหมด 7 ประเภทด้วยกันคือ ...

1. หะดีษมุอัลลัก (**حَدِيْثٌ مُعَلَّقٌ**)
2. หะดีษมุอฺฎ็อล (**حَدِيْثٌ مُعْضَلٌ**)
3. หะดีษมุรฺซัล (**حَدِيْثٌ مُرْسَلٌ**)
4. หะดีษมุงกอเฏี๊ยะอฺ (**حَدِيْثٌ مُنْقَطِعٌ**)
5. หะดีษมุดัลลัซ (**حَدِيْثٌ مُدَلَّسٌ**)
6. หะดีษมุอันอัน (**حَدِيْثٌ مُعَنْعَنٌ**)
7. หะดีษมุอันนัน (**حَدِيْثٌ مُؤَنَّنٌ**)

และหะดีษเฎาะอีฟเพราะความบกพร่องในตัวผู้รายงาน จะมีหลายประเภท, เรียงลำดับจากเฎาะอีฟมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดดังต่อไปนี้ ...

1. หะดีษเมาฎั๊วะอฺหรือหะดีษปลอม (**حَدِيْثٌ مَوْضُوْعٌ**)
2. หะดีษมัตรูก (**حَدِيْثٌ مَتْرُوْكٌ**)
3. หะดีษมุงกัรฺ (**حَدِيْثٌ مُنْكَرٌ**)
4. หะดีษมุอัลลัล (**حَدِيْثٌ مَعَلَّلٌ**)
5. หะดีษมุดร็อจญ์ (**حَدِيْثٌ مُدْرَجٌ**)
6. หะดีษมักลูบ (**حَدِيْثٌ مَقْلُوْبٌ**)
7. หะดีษมุฎฎอริบ (**حَدِيْثٌ مُضْطَرِبٌ**)
8. หะดีษมุเศาะห์หัฟ (**حَدِيْثٌ مُصَحَّفٌ**)
9. หะดีษชาซ (**حَدِيْثٌ شَاذٌّ**)

ต่อไปนี้คือความหมาย, คำอธิบาย, และตัวอย่างของหะดีษเฎาะอีฟแต่ละชนิดเหล่านั้น ...

(1). <u>หะดีษมุอัลลัก</u> (**حَدِيْثٌ مُعَلَّقٌ**)

คำว่า “**มุอัลลัก**” ตามหลักภาษา แปลว่า **ที่ถูกแขวนไว้, ที่ถูกโยงให้ลอยไว้** ...

หะดีษมุอัลลักตามหลักวิชาการ หมายถึง .. “**หะดีษซึ่งผู้รายงานถูกตัดทิ้งไป** (คือไม่ได้ระบุชื่อไว้) **1 คน, หรือหลายคนหรือทั้งหมดอย่างต่อเนื่องกัน** .. **<u>จากเริ่มต้นของสายรายงาน</u> หรือหลังจากผู้บันทึกหะดีษเป็นต้นไป**” ...

(โปรดดูความหมาย “เริ่มต้นสายรายงาน” ในหน้า 12 บรรทัดที่ 4 ที่ผ่านมาแล้ว) ...

อีกนัยหนึ่ง, หะดีษมุอัลลัก คือหะดีษที่ "**ผู้บันทึก**" บางท่าน ได้อ้างลอยๆไปถึงท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม โดยตัดชื่อผู้รายงานในช่วงต้นของสายรายงานไป 1 คน, หรือหลายคนต่อเนื่องกัน, หรือตัดทิ้งทั้งหมด ..

รูปแบบการตัดบางส่วนของสายรายงานช่วงต้น อย่างเช่นผู้บันทึกหะดีษ(ซึ่งเป็นคนยุคหลัง) กล่าวว่า "ท่านนาเฟี๊ยะอฺ (เป็นตาบิอีน) ได้รายงานมาจากท่านอิบนุ อุมัรฺ ร.ฎ. (เป็นเศาะหาบะฮ์) ว่า ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม กล่าวว่า ....."

หรือรูปแบบการตัดสายรายงานทั้งหมด อย่างเช่น ผู้บันทึกหะดีษ (เป็นคนยุคหลัง) กล่าวว่า .. "ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม กล่าวว่า ...."

ตัวอย่างหะดีษมุอัลลัก

قَالَ أَبُوْ عِيْسَى : وَقَدْ رُوِىَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلىَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَنْ صَلَّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ عِشْرِيْنَ رَكْعَةً بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِى الْجَنَّةِ ...

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. อบู อีซา (คือ ท่านอัต-ติรฺมีซีย์)
2. ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ.
3. ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม กล่าวว่า ...

"ผู้ใดนมาซสุนัตหลังมัคริบ 20 ร็อกอะฮ์ พระองค์อัลลอฮ์ ซ.บ. จะทรงสร้างบ้านหลังหนึ่งให้เขาในสวรรค์" ..

(อัต-ติรฺมีซีย์, ตอนท้ายของหะดีษที่ 435)

อธิบาย

ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. สิ้นชีวิตปี ฮ.ศ. 57 ตามทัศนะที่ถูกต้อง ...

ส่วนท่านอัต-ติรฺมีซีย์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 209 และสิ้นชีวิตปี ฮ.ศ. 279 ...

แสดงว่า ท่านอัต-ติรฺมีซีย์เกิดหลังจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. สิ้นชีวิตไปแล้ว 152 ปี, ท่านอัต-ติรฺมีซีย์จึงไม่ทันได้เจอท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ...

ดังนั้น การอ้างการรายงานของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ จากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ในหะดีษข้างต้น จึงเป็นการอ้างลอยๆ โดยมิได้ระบุรายนามบุคคลอีกหลายคนที่เป็นสายรายงานระหว่างตัวท่านเองกับท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. เอาไว้ด้วย ...

หะดีษของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ดังข้างต้นนี้ จึงเรียกว่า "**หะดีษมุอัลลัก**" ซึ่งเป็นหะดีษเฎาะอีฟประเภทหนึ่ง เพราะขาดเงื่อนไขสำคัญคือ สายรายงานไม่ต่อเนื่องกัน ...

แม้ว่าหะดีษบทนี้ จะถูกรายงานมาด้วยสายรายงานที่ต่อเนื่องจากการบันทึกของท่านอิบนุมาญะฮ์ หะดีษที่ 1373, แต่ในสายรายงานดังกล่าว มีชื่อของ "**ยะอฺกูบ บิน อัล-วะลีด อัล-มะดีนีย์**" ซึ่งถูกท่านอิหม่ามอะห์มัดวิจารณ์ว่า เป็นจอมโกหกตัวเป้ง แถมยังชอบกุหะดีษอีกด้วย ...

(ฟุตโน้ตของท่านมุหัมมัด อับดุลบากีย์, สุนันอิบนุ มาญะฮ์, เล่มที่ 1 หน้า 437) ...

ดังนั้น หะดีษบทนี้จึงยังคงสภาพเป็นหะดีษเฎาะอีฟ, ... มิใช่เฎาะอีฟธรรมดา แต่ถึงขั้นเป็นหะดีษเมาฎั๊วะอฺ หรือหะดีษกำมะลอที่ถูกกุขึ้นมาอีกต่างหาก ...

<u>หมายเหตุ</u>

ในหนังสือหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ของท่านบุคอรีย์เอง จะมีหะดีษมุอัลลักอยู่ถึง 1341 หะดีษ, แต่หะดีษมุอัลลักทุกบทของท่านบุคอรีย์ จะถูก "เกริ่น" ไว้ในตอนเริ่มต้นของแต่ละบาบ (บท) ทั้งสิ้น, .. ไม่มีหะดีษมุอัลลักบทไหนเลยที่จะอยู่ตอนกลางๆของแต่ละบาบอันหมายถึงหะดีษที่ถูกรายงานมาอย่างถูกกิจลักษณะแล้ว ...

ส่วนในหนังสือเศาะเหี๊ยะฮ์ของท่านมุสลิม ปรากฏว่า มีหะดีษมุอัลลักอยู่เพียงบทเดียว, คือ ในบาบตะยัมมุม ...

ปัญหาก็คือ หะดีษมุอัลลักในหนังสือหะดีษของท่านบุคอรีย์และท่านมุสลิม จะถือว่าเป็นหะดีษ "**เฎาะอีฟ**" ด้วยหรือไม่ ? ...

คำตอบก็คือ ตามหลักการขั้นพื้นฐานแล้ว หะดีษ "**มุอัลลัก**" ทุกบท .. ไม่ว่าจะบันทึกโดยผู้บันทึกท่านใด ถือว่า เป็นหะดีษเฎาะอีฟทั้งสิ้น, เพราะขาดคุณสมบัติของหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ คือ สายรายงานขาดตอน, ไม่ต่อเนื่องกัน .. ดังกล่าวมาแล้ว ...

แต่ในกรณีหะดีษมุอัลลักของท่านบุคอรีย์และท่านมุสลิม ต้องถือเป็นข้อยกเว้นเป็นกรณีพิเศษ ...

ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการยอมรับของประชาชาติอิสลามทั้งมวลถึงความถูกต้องของหะดีษบุคอรีย์และมุสลิมแล้ว นักวิชาการหะดีษยังได้วิจัยและตรวจสอบแล้วพบว่า หะดีษมุอัลลัก, โดยเฉพาะ ของท่านบุคอรีย์ .. จะมี 3 ลักษณะ คือ ...

1. **<u>บางครั้ง</u>** เป็นการรายงานในลักษณะมุอัลลักตอนเริ่มต้นบาบ (บท) แล้วต่อมา ก็จะมีการรายงานหะดีษเดียวกันในลักษณะสายรายงานต่อเนื่อง (ด้วยสายรายงานที่ถูกต้อง) อีกครั้งในตอนหลัง ...

2. **<u>ส่วนใหญ่</u>** จะเป็นการรายงานด้วยสำนวนที่แสดงความแน่นอน เช่น **قَالَ** (เขากล่าวว่า ...), **ذَكَرَ** (เขาบอกว่า ...), **حَكَى** (เขาเล่าว่า ...) เป็นต้น ซึ่งบ่งบอกถึงความแน่นอนชัดเจนของสิ่งหรือข้อความที่ถูกรายงานมานั้น ...

ทั้ง 2 ลักษณะนี้ นักวิชาการจะถือว่า หะดีษมุอัลลักดังกล่าวของท่านบุคอรีย์ ถือเป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ...

3. ส่วนหะดีษมุอัลลักของท่านบุคอรีย์บางบทที่ใช้สำนวนแสดงความไม่แน่นอน เช่น **قِيْلَ** (มีผู้กล่าวว่า .. ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นใคร), หรือ **حُكِيَ** (มีเล่ากันมาว่า ...), หรือ **ذُكِرَ** (มีผู้บอกว่า ...) เป็นต้น ...

ในกรณีนี้ก็ให้ถือว่า หะดีษมุอัลลักบทดังกล่าว จะมีทั้งที่เป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์, หะดีษหะซัน, และหะดีษเฎาะอีฟ .. ซึ่งขึ้นอยู่กับการตรวจสอบดูว่า หะดีษมุอัลลักบทนั้นๆ จะมีรายงานมาจากกระแสอื่นหรือผู้บันทึกท่านอื่นด้วยสายรายงานที่ต่อเนื่องและถูกต้อง เพื่อสนับสนุนกันได้หรือไม่ ? ...

นักวิชาการหลายท่าน ได้พยายามตรวจสอบหะดีษมุอัลลักในหนังสือเศาะเหี๊ยะฮ์บุคอรีย์แต่ละบท แล้วสืบค้นหาและระบุสายรายงานที่ต่อเนื่องของมันจากการบันทึกของผู้อื่น .. ซึ่งหนังสือประเภทนี้ที่ถือว่าดีที่สุดก็คือหนังสือ "**تَغْلِيْقُ التَّعْلِيْقِ**" ของท่านหาฟิศ อิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ ...

(2). <u>หะดีษมุอฺฎ็อล</u> (**حَدِيْثٌ مُعْضَلٌ**)

คำว่า "มุอฺฎ็อล" ตามหลักภาษา แปลว่า .. **ถูกทำให้เหน็ดเหนื่อย, ถูกทำให้อ่อนเพลีย** ...

ตามหลักวิชาการ หะดีษมุอฺฎ็อล หมายถึง ... "**หะดีษซึ่งมีผู้รายงาน <u>ตกหล่นหรือขาดหายไป</u> <u>ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่อเนื่องกัน</u> .. จาก "<u>ตอนกลาง</u>" ของสายรายงาน**"

<u>ตัวอย่างหะดีษมุอฺฎ็อล</u>

(اَلشَّافِعِيُّ) أَخْبَرَنَا سَعِيْدُ بْنُ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى الْبَيْتَ رَفَعَ يَدَيْهِ، وَقَالَ : أَللّٰهُمَّ زِدْ هَذَاالْبَيْتَ تَشْرِيْفًا وَتَعْظِيْمًا وَتَكْرِيْمًا وَمَهَابَةً .... الْحَدِيْثَ

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. ท่านอิหม่ามชาฟิอีย์
2. ท่านสะอีด บิน ซาลิม
3. ท่านอิบนุ ญุรัยจญ์ ซึ่งกล่าวว่า ...

"ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมนั้น เมื่อมองเห็นบัยตุ้ลลอฮ์ ท่านก็จะยกมือทั้งสองขึ้น แล้วกล่าวว่า .. "โอ้อัลลอฮ์ ! โปรดเพิ่มเติมให้แก่บัยตุ้ลลอฮ์นี้ซึ่งเกียรติ, ความยิ่งใหญ่, ความยกย่อง, และความเคารพ และ .... (จนจบหะดีษ)" ...

(หนังสือ “อัล-มุสนัด” ของท่านอิหม่ามชาฟิอีย์ หน้า 125)

<u>อธิบาย</u>

ท่านอิบนุ ญุร็อยจญ์ ซึ่งอ้างรายงานหะดีษบทนี้มาจากท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ชื่อจริงคือ “อับดุลมะลิก บิน อับดุลอะซีซ” .. มีฐานะเป็นเป็นศิษย์ของตาบิอีน (ตาบิอิต ตาบิอีน) ระดับอาวุโส, .. เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 80, สิ้นชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 149 หรือ 150 หรือ 151, ...

การรายงานหะดีษบทนี้ของท่านอิบนุ ญุร็อยจญ์มาจากท่านนบีย์ จึงมีผู้รายงานขาดหายไปจาก**<u>ช่วงกลาง</u>**ของสายรายงานอย่างน้อย 2 ท่านติดต่อกัน คือ ตาบิอีนท่านหนึ่ง, กับเศาะหาบะฮ์ของท่านนบีย์อีกท่านหนึ่ง ...

ด้วยเหตุนี้ ท่านอัซ-ซัยละอีย์จึงกล่าวในหนังสือ “นัศบุรฺ รอยะฮ์” เล่มที่ 3 หน้า 37 ว่า .. “นี่ เป็นหะดีษมุอฺฎ็อล !” ...

ท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ ก็ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกันในหนังสือ “อัด-ดิรอยะฮ์” เล่มที่ 2 หน้า 13 ...

นักวิชาการหะดีษต่างเห็นพ้องกันว่า หะดีษมุอฺฎ็อล เป็นหะดีษเฎาะอีฟ, และมีสถานภาพต่ำกว่าหะดีษมุรฺซัลที่จะกล่าวถึงต่อไปเสียอีก ทั้งนี้ เนื่องจากมีการขาดหายไปของผู้รายงานอย่างชัดเจน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปติดต่อกัน ดังกล่าวมาแล้ว ...

ท่านอัส-สะยูฏีย์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ตัดรีบ อัรฺ-รอวีย์” เล่มที่ 1 หน้า 214 ว่า .. ตำราที่มีแนวโน้มว่าจะมีหะดีษมุอฺฎ็อล, หะดีษมุงกอเฏี๊ยะอฺ (สายรายงานขาดตอน) และหะดีษมุรฺซัลมากที่สุดก็คือ หนังสือ “อัส-สุนัน” ของท่านสะอีด บิน มันศูรฺ และหนังสือต่างๆจากการเรียบเรียงของท่าน อิบนุ อบีย์ อัด-ดุนยา ...

(3). <u>หะดีษมุรฺซัล</u> (**حَدِيْثٌ مُرْسَلٌ**)

คำว่า “**มุรฺซัล**” ตามหลักภาษา หมายถึง .. **สิ่งที่ถูกปล่อยไป** ...

ความหมายของหะดีษมุรฺซัลตามหลักวิชาการ หมายถึง .. “**หะดีษซึ่งผู้รายงานใน “ช่วงปลาย” ของสายรายงาน <u>หลังจากตาบิอีนไปแล้ว</u>** (ซึ่งส่วนมากได้แก่เศาะหาบะฮ์) **ถูกตัดทิ้งไป .. คือมิได้ระบุนามเอาไว้**” ...

อย่างเช่น ตาบิอีนท่านหนึ่ง -- จะเป็นตาบิอีนระดับผู้เยาว์หรือระดับอาวุโสก็ตาม -- กล่าวว่า .. “ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมได้พูดอย่างนั้นๆ, หรือได้ทำอย่างนั้นๆ” เป็นต้น ...

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า ตาบิอีนซึ่งไม่ทันได้เจอกับท่านนบีย์, แต่กลับอ้างการรายงานมาจากท่านนบีย์โดยตรง โดยมิได้ระบุนามผู้ที่ถ่ายทอดหะดีษให้กับตนเอง ซึ่งอาจจะเป็น

บุคคลเพียงคนเดียวคือเศาะหาบะฮ์, .. หรืออาจจะเป็นตาบิอีนสองคนหรือหลายคนที่ถ่ายทอดหะดีษบทนั้นต่อๆกันมา รวมทั้งเศาะหาบะฮ์อีกท่านหนึ่งด้วยที่ถูกตัดออกไป ...

นักวิชาการเคยตรวจสอบพบว่า หะดีษมุรฺซัลบางบท มีการ "ตัด" ผู้รายงาน ซึ่งเป็นตาบิอีนที่รายงานหะดีษบทนั้นต่อๆกันมาถึง 6 คน ก่อนจะถึง เศาะหาบะฮ์ .. ออกจากสายรายงานของมัน ...

(จากหนังสือ "อิลมุล หะดีษ" ของท่านอับดุลลอฮ์ บิน หะซัน หน้า 94)

แสดงว่า ในสายรายงานของหะดีษบทนี้ มีผู้รายงานที่เป็นตาบิอีนถูกตัดหายไปในช่วงปลายของสายรายงานหะดีษ (ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นใครบ้าง) รวมทั้งเศาะหาบะฮ์ด้วยแล้ว มีจำนวนถึง 7 คนด้วยกัน ...

นี่คือ สาเหตุสำคัญที่ทำให้หะดีษมุรฺซัลถูกมองว่า เป็นหะดีษเฎาะอีฟ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุรฺซัล</u>

(مَالِكٌ) عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ أَبِيْ بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ أَنَّ فِى كِتَابِ الَّذِىْ كَتَبَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ : أَنْ لاَ يَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلاَّ طَاهِرٌ ...

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อิหม่ามมาลิก
2. อับดุลลอฮ์ บิน อบูบักรฺ ซึ่งกล่าวว่า ...

... ในหนังสือซึ่งท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้เขียนให้แก่ท่านอัมรฺ บิน หัสมิน (ปู่ของท่านอับดุลลอฮ์ บิน อบูบักรฺ .. ตอนที่ท่านถูกส่งไปสอนความรู้เรื่องศาสนาแก่ชาวเยเมน) มีข้อความ (ตอนหนึ่ง) ว่า .. "ห้ามแตะต้องอัล-กุรฺอ่าน นอกจากผู้ที่สะอาดเท่านั้น" ...

(หนังสือ "อัล-มุวัฏเฏาะอ์" ของท่านอิหม่ามมาลิก, เล่มที่ 1 หน้า 157 หรือหะดีษที่ 470 จากหนังสือ "ชัรฺหุ อัซ-ซุรฺกอนีย์") ...

<u>อธิบาย</u>

ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อบูบักรฺ **<u>เป็นตาบิอีนระดับกลาง</u>**, เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 65 (สิ้นชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 135) จึงไม่ทันได้เจอกับท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม และมิได้รับฟังหรือรับทราบหะดีษบทนี้จากท่านนบีย์โดยตรง ...

ดังนั้น จึงเป็นที่แน่นอนว่า ในการรายงานหะดีษบทนี้ ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อบูบักรฺ ได้ตัดผู้รายงานถัดจากท่านไป อย่างน้อย 1 คน คือเศาะหาบะฮ์, .. และ "**เป็นไปได้**" อีกเช่นกันว่าผู้รายงานที่ถูกตัดออกไปนั้น มีมากกว่า 1 คน คือนอกจากเศาะหาบะฮ์แล้ว อาจมีตาบิอีนท่านอื่นที่ได้รับการถ่ายทอดหะดีษบทนี้จากเศาะหาบะฮ์ แล้วมาถ่ายทอดต่อให้ท่านอับดุลลอฮ์อีกที ก็ถูกตัดออกไปด้วย ...

เมื่อท่านอับดุลลอฮ์ซึ่งเป็นเพียงตาบิอีน มิได้ระบุว่า หะดีษบทนี้ท่านได้รับการบอกเล่ามาจากตาบิอีนท่านใด หรือเศาะหาบะฮ์ท่านใด แต่ท่านกลับอ้างไปถึงท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัมโดยตรง ...

หะดีษบทนี้ของท่านอับดุลลอฮ์, จากการบันทึกของท่านอิหม่ามมาลิก จึงมีสถานภาพเป็น "*หะดีษ มุรฺซัล*" ...

ตัวอย่างดังข้างต้นนี้ เป็นตัวอย่างของหะดีษมุรฺซัลตามทัศนะของนักวิชาการหะดีษ ซึ่งถือว่าหะดีษมุรฺซัล คือหะดีษซึ่งผู้รายงานจะขาดหายไป **"เฉพาะช่วงปลายของสายรายงาน ถัดจากตาบิอีนลงไป"** .. ดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น ...

แต่ความหมายหะดีษมุรฺซัลตามทัศนะของนักวิชาการฟิกฮ์และนักวิชาการอุศูลุลฟิกฮ์ จะหมายถึง "**ทุกๆหะดีษที่สายรายงานขาดตอน**", ไม่ว่าจะขาดตอนจากช่วงต้น, ช่วงกลาง, หรือช่วงปลาย .. ถือเป็นหะดีษมุรฺซัลทั้งสิ้น ...

นักวิชาการบางท่าน เช่นท่านอิหม่ามอบูหะนีฟะฮ์, ท่านอิหม่ามมาลิก, และท่านอิหม่ามอะห์มัด อิบนุหัมบัล (ตามทัศนะที่รู้กันแพร่หลายจากท่าน) เป็นต้น ถือว่า หะดีษมุรฺซัล เป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์และนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้หากคุณสมบัติอื่นๆของมันถูกต้อง ...

มุมมองของพวกท่านเหล่านี้ก็คือ **ผู้ที่ "ถูกตัด" ออกไปจากสายรายงานของหะดีษมุรฺซัลก็คือเศาะหาบะฮ์**, .. และเศาะหาบะฮ์ของท่านนบีย์ทุกคน เป็นผู้ที่เที่ยงธรรม (**عَادِلٌ**) และเชื่อถือได้ (**ثِقَةٌ**), ดังนั้น การที่ตาบิอีนไม่ได้ระบุนามเศาะหาบะฮ์ จึงไม่ส่งผลเสียแต่อย่างใดต่อหะดีษ ...

แต่ท่านอิหม่ามชาฟิอีย์และนักวิชาการหะดีษส่วนใหญ่, นักวิชาการฟิกฮ์, และนักวิชาการอุศูลุลฟิกฮ์ถือว่า หะดีษมุรฺซัล เป็นหะดีษเฎาะอีฟ ! .. ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นหะดีษที่ขาดคุณสมบัตินั่นคือ สายรายงานไม่ต่อเนื่อง, และไม่รู้สถานภาพของผู้รายงานที่ถูกตัดออกไป (ที่มิใช่เศาะหาบะฮ์) ว่า เชื่อถือได้หรือไม่ ...

ทั้งนี้ เพราะผู้รายงานที่ถูกตัดออกไปจากสายรายงานของหะดีษมุรฺซัลนั้น **ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นเพียงเศาะหาบะฮ์เพียงคนเดียวเสมอไป**, แต่อาจจะมีตาบิอีนท่านอื่นๆ –- ซึ่งบางครั้งก็มีถึง 6 ท่านดังข้อมูลที่นำเสนอไปแล้ว --- ที่ถูกตัดทิ้งไปด้วย และในบุคคลที่ถูกตัดทิ้งเหล่านี้เป็นไปได้ว่าอาจมีบางคนที่ขาดความน่าเชื่อถือ เช่นความจำเสื่อม, หรือมีความผิดพลาดบ่อย, เป็นต้น ...

ทัศนะของนักวิชาการส่วนใหญ่นี้ ถือเป็นทัศนะที่ถูกต้อง ...

จะอย่างไรก็ตาม หากหะดีษมุรฺซัลบทใด มีสายรายงานช่วงต้นและช่วงกลางถูกต้อง แล้วมีการรายงานมาจากหะดีษกระแสอื่น อย่างต่อเนื่องด้วยข้อความตรงกันด้วยสายรายที่ถูกต้อง, .. หรือมีข้อความเหมือนกันกับหะดีษมุรฺซัลบทอื่นที่มีสายรายงานถูกต้อง แต่ผู้รายงานของหะดีษมุรฺซัลบทอื่น เป็นคนละคนกับผู้รายงานของหะดีษมุรฺซัลบทนี้, .. หรือข้อความของหะดีษมุรฺซัลบทนี้สอดคล้องตรงกันกับหะดีษเมากูฟอันเป็นคำพูดของเศาะหาบะฮ์ท่านใดท่านหนึ่ง, .. หรือปรากฏว่ามีการฟัตวากันอย่างแพร่หลายจากบรรดานักวิชาการ ด้วยเนื้อหาที่ตรงกับหะดีษมุรฺซัลบทดังกล่าวนั้น ..

ภายใต้เงื่อนไขต่างๆดังที่กล่าวมานั้น ถือว่า หะดีษมุรฺซัลบทนั้น สามารถนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้ ...

(จากหนังสือ "อัรฺ-ริซาละฮ์" ของท่านอิหม่ามชาฟิอีย์, หน้า 461 – 463)

และหะดีษมุรฺซัลของท่านอิหม่ามมาลิกจากตัวอย่างข้างต้น ก็จัดอยู่ในกรณีนี้ คือ "**ตัวบท**" ของมัน ถือเป็นหะดีษที่ถูกต้อง (เศาะเหี๊ยะฮ์), ทั้งนี้เพราะได้รับการสนับสนุนจากหะดีษอื่นๆที่มีข้อความสอดคล้องตรงกันหลายบท ...

(ดูรายละเอียดจากหนังสือ "อิรฺวาอุ้ล ฆอลีล" เล่มที่ 1 หน้า 158 – 161)

ตำราหะดีษที่รวบรวมหะดีษมุรฺซัลเอาไว้ และได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายที่สุดก็คือ ..

1. **أَلْمَرَاسِيْلُ لأَبِيْ دَاوُدَ**
2. **أَلْمَرَاسِيْلُ لإِبْنِ أَبِيْ حَاتِمٍ**
3. **جَامِعُ التَّحْصِيْلِ لأَحْكَامِ الْمَرَاسِيْلِ لِلْعَلاَئِيِّ**

หะดีษมุรฺซัล เศาะหาบีย์ (**حَدِيْثُ مُرْسَلِ الصَّحَابِيِّ**)

หะดีษมุรฺซัลเศาะหาบีย์ หมายถึงหะดีษมุรฺซัลซึ่งเศาะหาบะฮ์บางท่าน ได้อ้างรายงานคำพูดหรือการกระทำของท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ... ทั้งๆที่เขามิได้รับฟังหะดีษบทนั้นจากปากของท่าน หรือมิได้เห็นการกระทำอันนั้นของท่าน, ทั้งนี้ก็มีสาเหตุเนื่องมาจากเพราะขณะนั้น เขายังเป็นผู้เยาว์เกินไป, หรือเพราะเขาเพิ่งจะรับอิสลามจึงไม่ทันได้รับฟังหะดีษนั้นจากท่าน หรือไม่ทันได้เห็นการกระทำอันนั้นของท่าน, หรือเป็นเพราะเขามิได้อยู่ ณ ที่นั้นด้วยในขณะที่ท่านศาสดาพูดหรือกระทำสิ่งที่เขารายงานมานั้น ...

หะดีษประเภทนี้ มีเป็นจำนวนมากจากการรายงานของบรรดาเศาะหาบะฮ์ผู้เยาว์บางท่านอาทิเช่น ท่านอิบนุ อับบาส, ท่านอิบนุซ-ซุบัยรฺ, ท่านมะห์มูด บิน ละบีด ร.ฎ. เป็นต้น ...

นักวิชาการถือว่า หะดีษมุรฺซัลเศาะหาบีย์ เป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์และสามารถนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้ หากว่าคุณสมบัติอื่นๆของมันครบถ้วนและถูกต้อง, ทั้งนี้ เพราะตามรูปการณ์แล้ว

เศาะหาบะฮ์ผู้รายงานหะดีษมุรฺซัลท่านนั้น จะต้องได้รับฟังหะดีษบทนั้นมาจากเศาะหาบะฮ์ท่านอื่นอีกทีหนึ่ง และการที่เขามิได้ระบุนามเศาะหาบะฮ์ผู้ถ่ายทอดหะดีษให้แก่เขาในสายรายงาน ถือว่าไม่มีผลเสียอันใดต่อหะดีษที่เขารายงานนั้น ทั้งนี้ เพราะเศาะหาบะฮ์ทุกท่าน ---ไม่ว่าจะระบุนามหรือไม่ก็ตาม --- ล้วนเป็นผู้ทรงคุณธรรมทั้งสิ้น ดังกล่าวมาแล้ว ...

(4). <u>หะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺ</u> (**حَدِيْثٌ مُنْقَطِعٌ**)

คำว่า "มุงกอเฏ๊ยะอฺ" (**مُنْقَطِعٌ**) ตามหลักภาษา แปลว่า **สิ่งที่ขาด**, .. ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกับคำว่า **สิ่งที่ต่อเนื่อง** (**مُتَّصِلٌ**) ...

ความหมายของหะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺตามหลักวิชาการ หมายถึง .. "**หะดีษซึ่งสายรายงานของมันขาดตอนและไม่ต่อเนื่องกัน ไม่ว่าจะเพราะสาเหตุใดก็ตาม**" ...

(จากหนังสือ "ตัยซีรฺ มุศฏอละฮ์ อัล-หะดีษ" หน้า 76)

นี่คือ คำนิยามของหะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺโดยทั่วๆไป ...

จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่า **หะดีษทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น** คือหะดีษมุอัลลักซึ่งมีการขาดตอนช่วงต้นของสายรายงาน, หะดีษมุอฺฎ็อลซึ่งมีการขาดตอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป <u>ต่อเนื่องกัน</u> ช่วงกลางของสายรายงาน, และหะดีษมุรฺซัลซึ่งมีการขาดตอนตั้งแต่หลังจากตาบิอีนลงมาในช่วงปลายของสายรายงาน **สามารถจะเรียกว่า เป็นหะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺ** ได้ทั้งสิ้น ...

ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการหะดีษยุคหลัง จึงได้พยายามให้คำนิยามหะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺเสียใหม่ เพื่อให้ดูเป็นเอกเทศแตกต่างจากหะดีษทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ดังต่อไปนี้ ..

หะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺ หมายถึง .. "**หะดีษซึ่งผู้รายงาน ขาดหายไป 1 คนจาก "<u>ช่วงกลาง</u>" ของสายรายงาน, หรือขาดหายไปหลายคน แต่มิได้ขาดอย่างต่อเนื่อง**"

จากคำนิยามอันนี้ ความหมายของหะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺ จึงแตกต่างจากความหมายของหะดีษทั้ง 3 ประเภทข้างต้น –- โดยเฉพาะ หะดีษมุอฺฎ็อล --- อย่างสมบูรณ์ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุงกอเฏ๊ยะอฺ</u>

(اَلتِّرْمِذِيُّ) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، أَخْبَرَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ بْنِ أَبِيْ لَيْلَى، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللَّهِ ! أَرَأَيْتَ رَجُلاً لَقِيَ امْرَأَةً وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا مَعْرِفَةٌ، فَلَيْسَ يَأْتِيْ الرَّجُلُ إِلَى امْرَأَتِهِ شَيْأً إِلاَّ قَدْ أَتَى هُوَ إِلَيْهَا، إِلاَّ أَنَّهُ لَمْ يُجَامِعْهَا ؟ .... فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ وَيُصَلِّيَ ...

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อัต-ติรฺมีซีย์

2. อับดุน บิน หุมัยด์
3. หุเซ็น บิน อะลีย์ อัล-ญุอฺฟีย์
4. ซาอิดะฮ์ บิน กุดามะฮ์
5. อับดุลมะลิก บิน อุมัยรฺ
6. อับดุรฺเราะห์มาน บิน อะบีย์ลัยลา
7. มุอาซ บิน ญะบัล ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

... ชายผู้หนึ่งไปหาท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม แล้วกล่าวว่า .. "โอ้ท่านรอซูลุลลอฮ์ ! ท่านจะว่าอย่างไรหากผู้ชายคนหนึ่ง ได้เจอกับผู้หญิงคนหนึ่งโดยที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน, แล้วเขาก็กระทำต่อเธอทุกอย่างเยี่ยงสามีพึงกระทำต่อภรรยาของเขา (หมายถึงมีการกอดจูบเล้าโลมกัน) เพียงแต่เขายังมิได้ร่วมประเวณีกับเธอเท่านั้น ?" .... ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม จึงสั่งให้เขาไปทำวุฎูอ์ และนมาซ (สุนัต) เสีย ...

(อัต-ติรฺมีซีย์, หะดีษที่ 3113)

<u>อธิบาย</u>

ท่านอัต-ติรฺมีซีย์ ได้กล่าวในตอนท้ายของหะดีษบทนี้ว่า ...

"หะดีษบทนี้ สายรายงานไม่ต่อเนื่องกัน (คือขาดตอนหรือมุงกอเฏี๊ยะอฺ) .. **อับดุรฺเราะห์มาน บิน อะบีย์ลัยลา ไม่เคยได้รับฟังหะดีษบทใดจากท่านมุอาซ บิน ญะบัล**, เพราะท่านมุอาซเสียชีวิตในช่วงที่ท่านอุมัรฺ ร.ฎ. เป็นคอลีฟะฮ์, และตอนที่ท่านอุมัรฺถูกฆาตกรรม อับดุรฺเราะห์มาน บิน อะบีย์ลัยลา ยังเป็นทารกอายุแค่ 6 ขวบเท่านั้น" ...

ท่านอัล-บัยฮะกีย์ ได้กล่าวในหนังสือ "อัส-สุนัน อัล-กุบรอ" เล่มที่ 1 หน้า 125 ว่า ...

"ในหะดีษนี้ มีอิรฺซาล (คือ มีการขาดตอน) จากอับดุรฺเราะห์มาน บิน อะบีย์ลัยลา, เพราะเขาไม่ทันได้เจอกับท่านมุอาซ บิน ญะบัล ร.ฎ." ...

ดังนั้น การที่ท่านอับดุรฺเราะห์มาน บิน อะบีย์ลัยลา ได้อ้างรายงานหะดีษบทนี้มาจากท่านมุอาซ บิน ญะบัล ร.ฎ. ทั้งที่เขาไม่ทันได้เจอและไม่เคยได้รับฟังหะดีษใดๆจากท่านมุอาซ แสดงว่าในระหว่างท่านอับดุรฺเราะห์มาน กับท่านมุอาซ จะต้องมีผู้รายงานที่ขาดหายไป 1 คน ...

หะดีษของท่านอัต-ติรฺมีซีย์บทนี้ จึงมีสถานภาพเป็นหะดีษมุงกอเฏี๊ยะอฺ ...

บรรดานักวิชาการ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หะดีษมุงกอเฏี๊ยะอฺ เป็นหะดีษเฏาะอีฟ, ทั้งนี้ เนื่องจากไม่ทราบสถานภาพของผู้รายงานที่ขาดหายไปนั้นว่า เป็นใคร ?เชื่อถือได้หรือไม่ ? ...

(5). <u>หะดีษมุดัลลัซ</u> (**حَدِيْثٌ مُدَلَّسٌ**)

คำว่า "**มุดัลลัซ**" เป็นนามกรรม (**إِسْمُ الْمَفْعُوْلِ**), มาจากรากศัพท์ว่า "**ตัดลีซ**" (**تَدْلِيْسٌ**) ซึ่งหมายถึง **การปกปิดรอยตำหนิของสินค้า** ...

เพราะฉะนั้น คำว่ามุดัลลัซตามหลักภาษา จึงมีความหมายว่า .. **สิ่งที่ถูกปกปิดความบกพร่องหรือรอยตำหนิ** ...

ส่วนความหมายของ "**หะดีษมุดัลลัซ**" ตามหลักวิชาการ หมายถึง .. "**หะดีษซึ่งผู้รายงานบางท่าน ได้ปกปิดข้อบกพร่องของสายรายงาน เพื่อให้ดูผิวเผินว่าดีขึ้น**"

(จากหนังสือ "ตัยซีรฺ มุศฏอละฮ์ อัล-หะดีษ หน้า 78)

ท่านอัล-อิรอกีย์ ได้แบ่งหะดีษมุดัลลัซออกเป็น 3 ประเภทคือ ...

1. ตัดลีซ อิสนาด (**تَدْلِيْسُ اْلإِسْنَادِ**)

2. ตัดลีซ ชุยูข (**تَدْلِيْسُ الشُّيُوْخِ**)

3. ตัดลีซ ตัซวิยะฮ์ (**تَدْلِيْسُ التَّسْوِيَةِ**)

ส่วนท่านอิบนุศเศาะลาห์ จะแบ่งหะดีษมุดัลลัซออกเป็น 2 ประเภทเท่านั้น คือ ตัดลีซ อิสนาด กับตัดลีซ ชุยูข, โดยผนวกประเภทที่สามคือ ตัดลีซ ตัซวิยะฮ์ เข้าไปในประเภทแรก คือ ตัดลีซ อิสนาด ...

(จากหนังสือ "อัต-ตัดลีซ ฟิล หะดีษ" หน้า 36)

เพื่อมิให้เป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับท่านผู้อ่าน ผมก็จะเริ่มต้นนำเสนอคำนิยามและตัวอย่างของหะดีษมุดัลลัซจากประเภทแรก คือ "**ตัดลีซ อิสนาด**" ก่อน เพราะถือว่า มีมากที่สุดจากตัดลีซทั้ง 2 หรือ 3 ประเภทข้างต้น ... แล้วต่อจากนั้น ก็จะอธิบายเรื่องของตัดลีซประเภทที่ 2 คือ "**ตัดลีซ ชุยูค**" พอเป็นสังเขปในตอนหลัง ...

<u>คำนิยามของ "ตัดลีซ อิสนาด"</u>

นักวิชาการ มีความขัดแย้งกันในการให้คำนิยามของคำว่าตัดลีซอิสนาด แต่คำนิยามที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด ได้แก่คำนิยามของท่านอัล-บัซซารฺ และท่านอิบนุล ก็อฏฏอน ดังต่อไปนี้ ...

هُوَ أَن يَّرْوِىَ الرَّاوِىْ عَمَّنْ قَدْ سَمْعَ مِنْهُ مَالَمْ يَسْمَعْ مِنْهُ، غَيْرَ أَن يَّذْكُرَأَنَّهُ سَمْعَهُ مِنْهُ

หมายถึง .. "**การที่ผู้รายงานหะดีษท่านหนึ่ง ได้อ้างการรายงานหะดีษบทหนึ่งมาจาก "ผู้ซึ่งเขาเคยได้รับฟังหะดีษบางบทมาจากท่าน" .. โดยมิได้บอก (อย่างชัดเจนในการรายงานหะดีษบทนี้) ว่า ได้ยินหะดีษบทนี้มาจากท่าน** .. *(แต่ใช้สำนวนในการรายงานที่กำกวม เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจว่า เขาได้รับฟังหะดีษบทนี้มาจากท่าน)*" ...

<u>อธิบาย</u>

คำว่า .. "**ได้อ้างการรายงานหะดีษบทหนึ่งมาจากผู้ซึ่งเขาเคยได้รับฟังหะดีษบางบทมาจากท่าน**" .. หมายความว่า เขาได้อ้างหะดีษมาจากผู้ซึ่งตามปกติและตามความเป็นจริงแล้ว ผู้รายงานท่านนี้ เป็นผู้ร่วมสมัย, เคยพบปะ, รู้จัก, และเขาเคยได้รับฟังหะดีษบางบทมาจากท่านผู้นี้บ้างเหมือนกัน ...

คำว่า .. "**โดยมิได้บอกอย่างชัดเจนว่า ได้ยินหะดีษบทนี้มาจากท่าน**" .. หมายความว่า กรณีของหะดีษมุดัลลัซบทนี้ **<u>ความจริงเป็นหะดีษที่เขาได้รับฟังมาจากผู้รายงานท่านอื่น</u>** มิใช่จากผู้รายงานท่านนี้ .. แต่เขากลับ "ปกปิด" คือ ไม่ยอมระบุรายนามของผู้ที่ถ่ายทอดหะดีษตัวจริงให้กับเขาในการรายงานหะดีษบทนี้ .. ทว่า, เขากลับไปอ้างการรายงานหะดีษบทนี้มาจากท่านผู้นี้, .. ขณะเดียวกัน เขาก็มิได้บอกอย่างชัดเจนว่าเขาได้ยินมันจาก "**ปาก**" ของท่าน ...

ปกติ สำนวนอันถือว่าชัดเจน ซึ่งเป็นข้อยืนยันและแสดงว่า ผู้รายงานได้ยินหะดีษมาจากปากผู้ถ่ายทอดให้เขาจริงๆ ผู้รายงานจะต้องใช้สำนวนว่า .. **حَدَّثَنِىْ** คือ "**เขาได้พูดกับฉัน**" หรือ .. **أَخْبَرَنِىْ** คือ "**เขาได้บอกฉัน**" หรือ .. **سَمِعْتُ فَلاَنَاً يَقُوْلُ** คือ "**ฉันได้ยินท่านผู้นั้น กล่าว**" เป็นต้น ...

คำว่า .. "**แต่ใช้สำนวนในการรายงานที่กำกวม เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจว่า เขาได้รับฟังหะดีษบทนี้จากท่าน**" .. หมายความว่า เขาได้ใช้สำนวนในการรายงาน ในลักษณะซึ่งหากฟังเพียงผิวเผินแล้ว ก็ดูคล้ายๆกับว่าเขาได้รับฟังหะดีษนี้, มาจากท่านผู้นี้จริงๆ ...

สำนวนที่ผู้รายงานหะดีษมุดัลลัซใช้ จะฟังดูคลุมเครือและไม่ชัดเจน, อย่างเช่นการกล่าวว่า .. **عَنْ فُلاَنٍ** คือ "**มีรายงานมาจากท่านผู้นั้น**", หรือ .. **قَال َفُلاَنٌ** คือ "**ท่านผู้นั้นได้กล่าวว่า**" .. เป็นต้น โดยมิได้ระบุลงไปว่า ตนได้ยินหะดีษนี้มาจากปากท่านผู้นั้นอย่างแท้จริงแต่อย่างใด ซึ่งหากฟังเผินๆและไม่พิจารณาให้ดีจากสำนวนดังกล่าว ก็จะดูเหมือนกับว่า ผู้รายงานท่านนั้น จะได้รับฟังหะดีษนี้มาจากผู้ที่เขาอ้างถึงจริงๆ ..

<u>หมายเหตุ</u>

ในกรณีของ "**ผู้รายงานหะดีษมุดัลลัซ**" นี้ ผมจะใช้สำนวนเรียกในภาษาไทยเป็นการส่วนตัวว่า "**ผู้รายงานหะดีษในลักษณะมั่วนิ่ม**" ซึ่งเป็นภาษาที่ฟังเข้าใจง่าย, และค่อนข้างตรงประเด็นยิ่งกว่าสำนวนอื่นๆ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุดัลลัซจากประเภท "ตัดลีซ อิสนาด"</u>

رَوَى نُعْمَانُ بْنُ رَاشِدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَضْرِبِ امْرَأَةً قَطُّ وَلاَ خَادِمًا إِلاَّ أَن يُّجَاهِدَ فِيْ سَبِيْلِ اللَّهِ ..

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. นุอฺมาน บิน รอชิด
2. อัซ-ซุฮ์รีย์
3. อุรฺวะฮ์ บิน อัซ-ซุบัยรฺ
4. ท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

"แท้จริง ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม จะไม่เคยตีสตรีหรือคนรับใช้คนใด เว้นแต่เมื่อท่านมุ่งมั่นในวิถีทางแห่งอัลลอฮ์เท่านั้น"

(จากหนังสือ "อิลัล อัล-หะดีษ" ของท่านอิบนุ อบีย์หาติม เล่มที่ 1 หน้า 324)

<u>อธิบาย</u>

ท่านอิบนุ ชิฮาบ อัซ-ซุฮ์รีย์ (หมายเลข 2) เป็นผู้ที่เชื่อถือได้ และเคยรายงานหะดีษมาจากท่านอุรฺวะฮ์ บิน อัซ-ซุบัยรฺหลายบท ...

แต่ในกรณีหะดีษบทนี้ ท่านอบู หาติม อัรฺ-รอซีย์ ได้กล่าวว่า .. "**ท่านซุฮ์รีย์ ไม่เคยได้รับฟังหะดีษบทนี้มาจากท่านอุรฺวะฮ์**" ...

(จากหนังสือเดิม, จากเล่มและหน้าเดียวกัน)

หรืออีกนัยหนึ่ง ท่านซุฮ์รีย์ได้รับฟังหะดีษบทนี้มาจาก <u>ผู้อื่น</u> จากท่านอุรฺวะฮ์ ...

แต่ท่านซุฮ์รีย์ มิได้ระบุนามของบุคคลผู้นั้น, และขณะเดียวกันก็มิได้ระบุอย่างชัดเจนว่าได้รับฟังหะดีษนี้มาจากปากท่านอุรฺวะฮ์ เพราะจะกลายเป็นการกล่าวเท็จไป .. ทว่า, ท่านกลับใช้สำนวนในการรายงานว่า .. **عَنْ عُرْوَةَ** (มีรายงานจากท่านอุรฺวะฮ์) ซึ่งทำให้ผู้ฟังเข้าใจผิดว่า ท่านได้ยินหะดีษนี้มาจากท่านอุรฺวะฮ์ ...

นอกจากนั้น ท่านซุฮ์รีย์ยังมีประวัติว่า เป็นผู้ชอบรายงานหะดีษในลักษณะ "มั่วนิ่ม" (**مُدَلِّسٌ**) อยู่ในระดับสาม .. จากการจัดอันดับของท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้รายงานหะดีษมุดัลลัซที่มีปริมาณค่อนข้างสูง ...

(จากหนังสือ "ตะอฺรีฟ อะฮ์ลิต ตักดีซ" (**تَعْرِيْفُ أَهْلِ التَّقْدِيْسِ**) ของท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ หน้า 109) ...

ตัวท่านซุฮ์รีย์ในกรณีนี้ เรียกว่าเป็น “**มุดัลลิซ**” (**مُدَلِّسٌ**) คือ **<u>บุคคล</u>ที่ชอบรายงานหะดีษในลักษณะมั่วนิ่ม** ...

การที่ท่านซุฮ์รีย์ ได้อ้างรายงานหะดีษบทนี้มาจากท่านอุรฺวะฮ์ ทั้งๆที่ท่านมิได้รับฟังหะดีษบทนี้มาจากท่านอุรฺวะฮ์ เรียกว่า “**ตัดลีซ**” (**تَدْلِيْسٌ**) คือ **<u>การรายงาน</u>หะดีษในลักษณะมั่วนิ่ม** ...

และหะดีษบทนี้ที่ท่านซุฮ์รีย์รายงานมา เรียกว่า “**หะดีษ มุดัลลัซ**” (**حَدِيْثٌ مُدَلَّسٌ**) คือ **<u>หะดีษ</u>ที่ถูกรายงานมาในลักษณะมั่วนิ่ม** ...

สรุปแล้ว หะดีษบทนี้ที่ท่านซุฮ์รีย์ อ้างการรายงานมาจากท่านอุรฺวะฮ์ บิน อัซ-ซุบัยรฺ จึงถือว่า เป็น “**หะดีษ มุดัลลัซ**” ซึ่งเป็นหะดีษเฎาะอีฟประเภทหนึ่ง ...

<u>หมายเหตุ</u>

บรรดานักวิชาการระดับนำ (แม้กระทั่งท่านบุคอรีย์) ยอมรับหะดีษที่ท่านซุฮ์รีย์รายงานด้วยการใช้คำว่า **... عَنْ** คือ “มีรายงานจาก ..” อันเป็นเป็นสำนวนกำกวมที่ผู้รายงานหะดีษมุดัลลัซชอบใช้กัน ...

(จากหนังสือ “ญาเมี๊ยะอฺ อัต-ตะห์ศีล” ของท่านอัล-อะลาอีย์ หน้า 109)

สัณนิษฐานว่า สาเหตุก็เพราะนักวิชาการชั้นนำเหล่านั้นเชื่อเครดิตท่านซุฮ์รีย์ว่า ท่านคงได้ยินหะดีษบทนั้นๆมาจากผู้ที่ท่านกล่าวว่า .. “**มีรายงานจาก** .....” จริงๆ ยกเว้นหากมีหลักฐานชัดเจนว่า ท่านซุฮ์รีย์มิได้รับฟังหะดีษบทนั้น, จากท่านผู้นั้น, .. ดังตัวอย่างหะดีษข้างต้น จึงจะปฏิเสธหะดีษบทนั้นจากการรายงานของท่าน ...

<u>นิยามของ “ตัดลีซ ชุยูข”</u> (**تَدْلِيْسُ الشُّيُوْخِ**)

คำว่า “ชุยูข” แปลว่า **ครู, ผู้ถ่ายทอดความรู้** ...

ดังนั้น คำนิยามของตัดลีซชุยูขจึงหมายถึง .. “**การที่ผู้รายงานหะดีษ ได้อำพรางนามจริงของผู้ที่ถ่ายทอดหะดีษบทหนึ่งให้กับตน ด้วยการระบุนามอื่น, หรือระบุนามแฝง, หรือระบุลักษณะ .. อันไม่เป็นที่รู้จักกันว่า หมายถึงผู้ถ่ายทอดหะดีษท่านนั้น**”

<u>ตัวอย่างหะดีษมุดัลลัซจากประเภทตัดลีซชุยูข</u>

(اَلسَّيُوْطِيُّ) .... حَدَّثَنَا هَارُوْنُ بْنُ أَبِيْ بُرْدَةَ، حَدَّثَنِيْ أَخِيْ حُسَيْنٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْلَى عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مُوْسَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدَ مَرْفُوْعًا : لاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَرَى تَجَرُّدِىْ أَوْ عَوْرَتِىْ إِلاَّ عَلِيٌّ ... สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. อัส-สะยูฏีย์ .... (ผมละเว้นรายนามตั้งแต่ 2 -7 เพื่อประหยัดเนื้อที่)

8. ฮารูน บิน อบีย์บุรฺดะฮ์

9. หุซัยน์ (พี่ชายของฮารูน)

10. ยะห์ยา บิน ยะอฺลา

11. อับดุลลอฮ์ บิน มูซา

12. ซุฮ์รีย์

13. อัซ-ซาอิบ บิน ยะซีด

14. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

"ไม่อนุญาตให้มุสลิมคนใด มองร่างเปลือยของฉัน หรือสิ่งควรสงวน (เอาเราะฮ์) ของฉัน ยกเว้นอะลีย์เพียงผู้เดียว" ...

(จากหนังสือ "อัล-ละอาลีย์ อัล-มัศนูอะฮ์" ของท่านอัส-สะยูฏีย์ เล่มที่ 1 หน้า 375) ...

อธิบาย

ในสายรายงานของหะดีษบทนี้ มีชื่อของ "**อับดุลลอฮ์ บิน มูซา**" (หมายเลข 11), ดังที่มีระบุนามอยู่ในสายรายงานที่ท่านเห็นนั้น ...

ความจริงแล้ว นามจริงของบุคคลผู้นี้คือ "**อุมัรฺ บิน มูซา อัรฺ-เราะฮีบีย์**" (**عُمَرُ بْنُ مُوْسَى الرَّحِيْبِيُّ**) .. ซึ่งมีประวัติ**เป็นผู้ชอบกุหรือปลอมหะดีษ** ...

ผู้รายงานบางคนก่อนหน้าท่านอุมัรฺ (เข้าใจว่า คงจะฝักฝ่ายแนวทางของชีอะฮ์) กลัวว่า ถ้าระบุนามจริงของท่านอุมัรฺ ผู้นี้ออกไป ก็จะไม่มีใครยอมรับหะดีษบทนี้ที่ต้องการยกย่องท่านอะลีย์ บิน อบีย์ฏอลิบ ร.ฎ. จึงจัดการอำพรางนามของท่านอุมัรฺ บิน มูซา ด้วยการเปลี่ยนแปลงเป็น "อับดุลลอฮ์ บิน มูซา" แทนดังที่เห็น เพราะอับดุลลอฮ์ บิน มูซา เป็นผู้ไม่เคยมีประวัติในการกุหะดีษ ...

ท่านอัส-สะยูฏีย์ ได้กล่าวในหนังสือ "อัล-ละอาลีย์ อัล-มัศนูอะฮ์" เล่มที่ 1 หน้า 375 หลังจากที่ได้รายงานหะดีษบทนี้ว่า ...

مَوْضُوْعٌ ! عَبْدُاللّٰهِ هُوَ عُمَرُ بْنُ مُوْسَى الرَّاحِيْبِيُّ الْوَضَّاعُ، قَلَبَ الرَّاوِى اسْمَهُ تَدْلِيْسًا

"นี่ เป็นหะดีษปลอม ! อับดุลลอฮ์ (บิน มูซา) ที่แท้ก็คือ "อุมัรฺ บิน มูซา อัรฺ-เราะฮีบีย์" นักปลอมหะดีษตัวยง, ผู้รายงาน (บางคน) ได้เปลี่ยนแปลงนามของเขา (เป็นอับดุลลอฮ์ บิน มูซา) เพื่อตบตาผู้อื่น" ...

ดังนั้น นักวิชาการจึงเรียกหะดีษบทนี้ว่า "หะดีษ มุดัลลัซ ชุยูข" คือ **หะดีษที่มีการอำพรางนามจริงของผู้ถ่ายทอด** ซึ่งถือว่า เป็นหะดีษเฎาะอีฟ ...

<u>มุมมองของนักวิชาการเกี่ยวกับการรายงานของมุดัลลิซ</u>

อันเนื่องมาจากผู้รายงานหะดีษประเภท “มุดัลลิซ” หรือผู้ชอบรายงานหะดีษในลักษณะมั่วนิ่ม ปกติแล้ว คุณสมบัติส่วนตัวจริงๆ **<u>จะเป็นผู้ที่เชื่อถือได้</u>** ... เพียงแต่มีข้อบกพร่องใน “**ลักษณะการรายงาน**” ที่คลุมเครือ .. ดังตัวอย่างข้างต้น ...

ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการหะดีษ จึงมีทัศนะขัดแย้งกันเกี่ยวกับการรายงานของผู้รายงานมุดัลลิซดังกล่าวว่า จะเชื่อถือได้หรือไม่ ? .. เป็นหลายทัศนะ แต่ที่เป็นที่ยอมรับกันจะมี 2 ทัศนะ คือ ...

1. จะไม่ยอมรับการรายงานของผู้ที่มีประวัติว่า ชอบรายงานหะดีษในลักษณะตัดลิซ (ชอบมั่วนิ่ม) ในทุกๆกรณี, ไม่ว่าจะใช้สำนวนที่ชัดเจนหรือสำนวนที่คลุมเครือในการรายงานก็ตาม เพราะ การรายงานหะดีษในลักษณะตัดลีซโดยเจตนา ถือว่าเป็นข้อบกพร่องที่ยอมรับไม่ได้อยู่แล้ว ...

2. ให้พิจารณาดูว่า เขาใช้สำนวนในการรายงานลักษณะไหน ? ...

ถ้าเขาใช้สำนวนที่ชัดเจนในการรายงาน เช่นเขากล่าวว่า **حَدَّثَنِىْ** (เขาได้พูดกับฉัน) ฯลฯ .. ถือว่า หะดีษที่เขารายงานมานั้น เชื่อถือได้, เพราะแสดงว่าเขาได้รับฟังหะดีษบทนั้นมาจากผู้ถ่ายทอดจริง และไม่มีข้อคลุมเครือในการรายงาน ...

แต่ถ้าเขาใช้สำนวนที่กำกวมและคลุมเครือในการรายงาน เช่นกล่าวว่า **عَنْ فُلاَنٍ** (มีรายงานมาจากท่านผู้นั้น ...) เป็นต้น ถือว่า หะดีษที่เขารายงานมาบทนั้น เชื่อถือไม่ได้, เพราะเป็นหะดีษมุดัลลัซซึ่งเป็นหะดีษเฎาะอีฟดังกล่าวมาแล้ว ...

ทัศนะที่ 2 นี้ คือทัศนะที่ถูกต้องตามความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่ ...

<u>รายนามผู้รายงานหะดีษมุดัลลัซที่รู้กันแพร่หลายที่สุด</u>

ผู้รายงานหะดีษมุดัลลัซ มีจำนวนมากหลายร้อยท่าน และมีถึง 5 ระดับ, .. ตามการจัดระดับของท่านอิบนุหะญัร฿ อัล-อัสเกาะลานีย์ในหนังสือ **تَعْرِيْفُ أَهْلِ التَّقْدِيْسِ** ของท่าน ...

แต่ในที่นี้ ผมขอเสนอเพียงรายชื่อของผู้ที่มีชื่อเสียงคุ้นหูที่สุดบางท่านตั้งแต่ระดับ 3 เป็นต้นไป .. โดยเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้ ...

ระดับ 3 ตัดลีซค่อนข้างมาก ..

ระดับ 4 ตัดลีซมาก .. และ

ระดีบ 5 ตัดลีซมากที่สุด

รายชื่อผู้ที่อยู่ในระดับ 3 ...

1. หะซัน อัล-บัศรีย์ (ชื่อจริงคือ “หะซัน บิน อบีย์หะซัน ยะซารฺ อัล-บัศรีย์”)

2. อัล-อะอฺมัช (ชื่อจริงคือ "สุลัยมาน บิน มิฮ์รอน")

3. หะบีบ อิบนุอบีย์ ษาบิต

4. หุมัยด์ อัฏ-เฏาะวีล (ชื่อจริงคือ "หุมัยด์ บิน อบีย์หุมัยด์ อัฏ-เฏาะวีล")

5. สะอีด บิน อบีย์อะรูบะฮ์

6. ซุฮ์รีย์ (ชื่อจริงคือ "มุหัมมัด บิน มุสลิม อิบนุชิฮาบ อัซ-ซุฮ์รีย์")

7. อบู อัซ-ซุบัยรฺ อัล-มักกีย์ (ชื่อจริงคือ "มุหัมมัด บิน มุสลิม อัล-อะสะดีย์")

รายชื่อผู้ที่อยู่ในระดับ 4 ...

1. บะกียะฮ์ บิน วะลีด

2. หัจญาจย์ บิน อัรฺฏออ์

3. อิบนุ ญุร็อยจญ์ (ชื่อจริงคือ "อับดุลมะลิก บิน อับดุลอะซีซ")

4. อะฏียะฮ์ อัล-เอาฟีย์ (ชื่อจริงคือ "อะฏียะฮ์ บิน ซะอฺด์ บิน ญุนาดะฮ์")

5. มุหัมมัด บิน อิสหาก บิน ยะซารฺ (เจ้าของหนังสือ **سِيْرَةٌ** และ **اَلْمَغَازِىْ**)

6. วะลีด บิน มุสลิม

รายชื่อผู้ที่อยู่ในระดับ 5 ...

1. อะบาน บิน อบีย์อิยาช

2. อิบรอฮีม บิน อับดุลลอฮ์ อัล-มิศศีซีย์

3. ญาบิรฺ บิน ยะซีด อัล-ญุอฺฟีย์

4. อับดุลลอฮ์ อิบนุ ละฮีอะฮ์

5. ลัยษ์ บิน อบีย์สุลัยม์

6. ยะห์ยา บินอบีย์หัยยะฮ์ อัล-กัลบีย์

7. อิบรอฮีม บิน มุหัมมัด บิน อบีย์ยะห์ยา อัล-อัสละมีย์

(6). <u>หะดีษมุอันอัน</u> (**حَدِيْثٌ مُعَنْعَنٌ**)

หะดีษมุอันอัน คือหะดีษซึ่งผู้รายงาน ใช้สำนวนในการรายงานด้วยคำว่า **.. عَنْ** แปลว่า "จาก" ซึ่งเป็นการสื่อความหมายว่า .. "มีรายงานมา<u>จาก</u> ...." นั่นเอง ..

นักวิชาการมีทัศนะขัดแย้งกันเกี่ยวกับหะดีษมุอันอันว่า จะถือว่า เป็นหะดีษที่สายรายงานขาดตอน หรือสายรายงานต่อเนื่อง ? ...

นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า หะดีษมุอันอัน ถือว่าเป็นหะดีษที่สายรายงานขาดตอน, ทั้งนี้ เพราะสำนวนที่ว่า .. "<u>มีรายงานมาจาก ..</u>" ถือเป็นคำพูดที่คลุมเครือ และไม่ได้บ่งบอกชัดเจนเลยว่า ผู้รายงานท่านนั้น ได้รับฟังหะดีษบทนั้นมาจาก "**<u>ปาก</u>**" ของผู้ถ่ายทอดหะดีษให้เขาอย่าง

แท้จริง ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว เว้นแต่จะมีหลักฐานยืนยันว่า เขาได้รับฟังหะดีษนั้นมาจากปากผู้ถ่ายทอดจริงๆเท่านั้น จึงจะถือว่าสายรายงานไม่ขาดตอน ...

แต่นักวิชาการหะดีษส่วนใหญ่มีทัศนะว่า **ตามปกติหะดีษมุอันอัน ถือเป็นหะดีษที่สายรายงานต่อเนื่อง**, .. และหากคุณสมบัติอื่นๆของหะดีษนั้น ถูกต้องและเชื่อถือได้ หะดีษมุอันอันบทนั้น ก็เป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์หรือหะดีษหะซันอย่างใดอย่างหนึ่ง .. แต่ทั้งนี้และทั้งนั้น ก็ยังมีเงื่อนไขประกอบหลายอย่างด้วยกัน, .. อันเป็นทั้งเงื่อนไขที่นักวิชาการมีความเห็นตรงกัน และเงื่อนไขที่มีความเห็นขัดแย้งกัน ..

ในที่นี้ ผมจะนำเสนอเพียงเงื่อนไขที่นักวิชาการมีมติสอดคล้องกัน ซึ่งมีอยู่ 2 เงื่อนไขด้วยกัน คือ ...

1. ผู้รายงานหะดีษที่ใช้สำนวนว่า **عَنْ** (มีรายงานมาจาก ..) ในการรายงานหะดีษบทนั้น จะต้องไม่มีประวัติว่าเป็น (**مُدَلِّسٌ**) .. คือ ผู้ชอบรายงานหะดีษในลักษณะ “**มั่วนิ่ม**” ดังที่ผ่านมาแล้ว ...

2. บุคคลทั้งสอง .. หมายถึง “**ผู้รายงาน**” ที่ใช้สำนวนว่า **عَنْ** .. กับ “**ผู้ถ่ายทอด**” หะดีษบทนั้นให้เขา ตามรูปการณ์จะต้องเคยพบปะกันมาแล้ว เช่น เป็นคนในยุคเดียวกันที่อาศัยอยู่ในตำบลเดียวกัน หรืออำเภอเดียวกัน เป็นต้น ...

ถ้าขาดเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งจาก 2 ประการข้างต้น เช่น ผู้รายงานที่ใช้สำนวนว่า **عَنْ** เป็นผู้มีประวัติเป็น **مُدَلِّسٌ** , ... และ/หรือตามรูปการณ์แล้ว ไม่เคยพบปะกันมาก่อนกับผู้ถ่ายทอดหะดีษให้เขา ก็ต้องถือว่า หะดีษบทนั้นเป็นหะดีษที่สายรายงานขาดตอน ซึ่งเป็นหะดีษเฎาะอีฟ ...

สรุปให้ฟังกันง่ายๆอีกครั้ง หะดีษมุอันอันจะมี 2 ประเภทคือ ...

1. หะดีษมุอันอันที่เฎาะอีฟ หมายถึงหะดีษที่ใช้สำนวนในการรายงานด้วยคำว่า **عَنْ** โดยผู้รายงานที่มีประวัติเป็นมุดัลลิซในระดับ 3 หรือ 4 หรือ 5, ... และไม่มีหลักฐานว่า เขาได้รับฟังหะดีษบทนั้นมาจาก “ปาก” ของผู้ถ่ายทอดหะดีษให้เขาจริงๆ

2. หะดีษมุอันอันที่เศาะเหี๊ยะฮ์ หมายถึงหะดีษที่ใช้สำนวนในการรายงานด้วยคำว่า **عَنْ** .. โดยผู้รายงานที่ไม่มีประวัติเป็นมุดัลลิซดังกล่าวข้างต้น, และสายรายงานอื่นๆไม่มีข้อบกพร่อง ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุอันอันที่เฎาะอีฟ</u>

(اَلْبُخَارِيُّ فِيْ " جُزْءِ الْقِرَائَةِ ") حَدَّثَنَا مَعْقِلُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُوْ عَوَانَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ : إِذَا أَدْرَكْتَ الْقَوْمَ رُكُوْعًا لَمْ تَعْتَدَّ بِتِلْكَ الرَّكْعَةِ ..

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. บุคอรีย์
2. มะอฺกิล บิน มาลิก
3. อบู อะวานะฮ์
4. มุหัมมัด บิน อิสหาก
5. อับดุรฺเราะห์มาน อัล-อะอฺร็อจญ์
6. อบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

"หากท่านมาทัน (อิหม่าม) ขณะที่พวกเขากำลังรุกั๊วะอฺอยู่ ท่านก็จงอย่านับว่าได้ร็อกอะฮ์ (จากการทันรุกั๊วะอฺนั้น)" ...

(จากหนังสือ "ญุซอุ้ล กิรออะฮ์" ของท่านบุคอรีย์, หน้า 24)

<u>อธิบาย</u>

1. ท่าน**<u>มุหัมมัด บิน อิสหาก</u>** ผู้รายงานหมายเลข 4 เป็นผู้รายงานหะดีษที่มีประวัติเป็นมุดัลลิซ ที่ชอบรายงานหะดีษในลักษณะ "มั่วนิ่ม" มากในระดับที่ 4 ...

(โปรดเปิดกลับไปดูตัวอย่างรายชื่อผู้รายงานที่เป็นมุดัลลิซ ระดับ 4 ที่หน้า 53)

2. สำนวนที่ท่านใช้ในการรายงานหะดีษบทนี้ ท่านไม่ได้บอกว่า **حَدَّثَنِىْ عَبْدُالرَّحْمَنِ الْأَعْرَجُ** .. (อับดุรฺเราะห์มาน อัล-อะอฺร็อจญ์ ได้กล่าวกับฉัน) .. แต่ท่านบอกว่า **عَنْ عَبْدِالرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ** (มีรายงานมา <u>จาก</u>อับดุรฺเราะห์มาน อัล-อะอฺร็อจญ์) ... อันถือว่า(ป็นสำนวนที่คลุมเครือ ...

หะดีษบทนี้จึงเรียกว่า เป็นหะดีษมุอันอัน, .. คือหะดีษที่ถูกรายงานโดยใช้คำว่า **عَنْ** (จาก) .. ที่ถูกรายงานโดยบุคคลที่มีประวัติเป็น **مُدَلِّسٌ** (มุดัลลิซ) ระดับ 4 ดาว คือท่านมุหัมมัด บิน อิสหาก ...

หะดีษมุอันอันบทนี้ จึงเป็นหะดีษมุอันอันที่เฎาะอีฟ ....

<u>ตัวอย่างหะดีษมุอันอัน ที่เศาะเหี๊ยะฮ์</u>

(اَلْبُخَارِىُّ) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِىْ عَدِىٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَعْدُ بْنِ إِبْرَاهِيْمَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمَنِ عَنْ أَبِىْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِىِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِالصَّلاَةِ فَتُقَامَ، ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى مَنَازِلِ قَوْمٍ لاَ يَشْهَدُوْنَ الصَّلاَةَ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. บุคอรีย์

2. มุหัมมัด บิน บัชชารฺ

3. มุหัมมัด บิน อบีย์อะดีย์

4. ชุอฺบะฮ์ บิน อัล-หัจญาจญ์

5. สะอฺด์ (สะอัด) บิน อิบรอฮีม

6. หุมัยด์ บิน อับดุรฺเราะห์มาน

7. อบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.

8. ท่านนบีย์มุหัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

"ขอสาบาน ! ฉันตั้งใจจะสั่งให้(ใครสักคนนำ) นมาซ จากนั้น ฉันก็จะย้อนกลับไปยังบ้านของกลุ่มชนที่ไม่มาร่วมนมาซ (ญะมาอะฮ์) แล้วฉันก็จะเอาไฟคลอกพวกเขาเสีย"...

(บุคอรีย์, หะดีษที่ 2420)

อธิบาย

1. ผู้รายงานลำดับที่ 4, 5, และ 6 คือท่านชุอฺบะฮ์, ท่านสะอัด บิน อิบรอฮีม, และท่านหุมัยด์ บิน อับดุรฺเราะห์มาน ทุกท่าน ล้วนใช้สำนวนในการถ่ายทอดหะดีษต่อกันด้วยการใช้คำว่า **عَنْ** ทั้ง 3 ท่าน (โปรดย้อนไปอ่านดูลักษณะการรายงานจากภาษาอฺรับข้างต้น) ...

หะดีษบทนี้ จึงมีชื่อเรียกว่า หะดีษมุอันอัน ...

2. แต่ผู้รายงานทั้ง 3 ท่านนั้น ไม่ปรากฏว่าจะมีท่านใดเคยมีประวัติเป็นผู้รายงานหะดีษในลักษณะมั่วนิ่ม (**مُدَلِّسٌ**) แม้แต่ผู้เดียว ...

3. ผู้รายงานหะดีษบทนี้ทุกท่าน เป็นผู้ที่เชื่อถือได้, และตามประวัติแล้วทุกท่านเคยรายงานหะดีษอื่นกันมา จากปากสู่ปากอย่างต่อเนื่อง, ไม่มีการขาดตอนเลย ...

ดังนั้น หะดีษมุอันอันบทนี้ จึงถือว่า เป็นหะดีษมุอันอันที่เศาะเหี๊ยะฮ์ ...

(7). หะดีษ มุอันนัน (**حَدِيْثٌ مُؤَنَّنٌ**)

หะดีษมุอันนัน หมายถึง .. หะดีษซึ่งผู้รายงานบางท่าน ได้ใช้สำนวนในการรายงานด้วยคำว่า "**أَنَّ**" หรือ **إِنَّ** ซึ่งมีความหมายในภาษาไทยว่า "แท้จริง" .. อย่างเช่นเขากล่าวว่า .. " **حَدَّثَنَا فُلاَنٌ أَنَّ فُلاَنًا قَالَ ...**" ซึ่งแปลว่า "นาย ก. (นามสมมุติ) ได้กล่าวกับฉันว่า แท้จริง นาย ข. (นามสมมุติ) กล่าวว่า ....." เป็นต้น ...

สถานภาพและเงื่อนไขต่างๆของหะดีษ "มุอันนัน" ในแง่ที่ว่า จะเชื่อถือได้หรือไม่ ? ก็เหมือนกันทุกประการกับหะดีษ "มุอันอัน" ที่ผ่านมาแล้ว จึงไม่ขออธิบายซ้ำและไม่ขอนำเสนอตัวอย่าง ณ ที่นี้อีก ...

บทที่ 7.

หะดีษเฎาะอีฟเพราะความบกพร่องในตัวผู้รายงาน

คำว่า "**บกพร่องในตัวผู้รายงาน**" จะมีสาเหตุหลักมาจาก 2 ประการ คือ ..

1. มีความบกพร่องในด้านคุณธรรม (**اَلْجَرْحُ فِى اَلْعَدَالَةِ**)
2. มีความบกพร่องในด้านความทรงจำ (**اَلْجَرْحُ فِى الضَّبْطِ**)

ความบกพร่องในด้านคุณธรรม จะมีลักษณะ 5 ประการ คือ ..

- เป็นคนชอบกล่าวเท็จ
- ถูกกล่าวหาว่าพูดเท็จ
- เป็นคนฟาซิก (คนชั่ว)
- เป็นผู้ทำบิดอะฮ์หรืออุตริกรรมในศาสนา
- เป็นผู้ซึ่งไม่มีใครทราบประวัติหรือไม่มีใครรู้จัก

ส่วนความบกพร่องในด้านความทรงจำ ก็จะมีคุณลักษณะ 5 ประการเช่นกัน คือ ...

- เป็นผู้รายงานหะดีษให้ผิดพลาดจนน่าเกลียด แม้จะไม่บ่อยก็ตาม
- ความจำเสื่อมหรือแย่
- เป็นคนพลั้งเผลอบ่อย
- เป็นคนรายงานหะดีษผิดพลาดบ่อย
- รายงานให้ขัดแย้งกับผู้อื่นที่น่าเชื่อกว่า

ดังได้กล่าวมาแล้วในหน้าที่ 34 ว่า หะดีษเฎาะอีฟที่ความบกพร่องเกิดจากตัวผู้รายงานนั้น สรุปแล้วจะมีทั้งหมด 9 ประเภทด้วยกัน เรียงตามลำดับคือ หะดีษเมาฎั๊วะอฺหรือหะดีษปลอม, หะดีษมัตรูก, หะดีษมุงกัรฺ, หะดีษมุอัลลัล, หะดีษมุดร็อจญ์, หะดีษมักลูบ, หะดีษมุฎฎอริบ, หะดีษมุเศ๊าะหัฟ และหะดีษชาซ ...

ต่อไปนี้ คือรายละเอียด, ความหมาย, ตัวอย่าง และคำอธิบายประกอบตัวอย่างของหะดีษเฎาะอีฟแต่ละประเภทเหล่านั้น ...

(1). <u>หะดีษเมาฎั๊วะอฺ</u> (**حَدِيْثٌ مَوْضُوْعٌ**)

คำว่า เมาฎั๊วะอฺ (**مَوْضُوْعٌ**) ตามหลักภาษา มีที่มาจากรากศัพท์ว่า **وَضَعَ** ซึ่งมีความหมายว่า .. **วางลง, ทำให้ลดต่ำลง, ทำให้ด้อยคุณค่าลง** ...

ส่วนความหมาย "**หะดีษเมาฎั๊วะอฺ**" ตามหลักวิชาการ หมายถึง .. **"สิ่งซึ่งถูกกุขึ้นมาอันมีลักษณะเป็นคำพูดหรือการกระทำ .. แล้วถูกอ้างว่าเป็นคำพูดหรือการกระทำของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม"** ...

ตัวอย่างหะดีษเมาฎั๊วะอฺ

(إِبْنُ مَاجَةَ) حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْعَسْكَرِيُّ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ أَبُوْ هَاشِمِ بْنِ أَبِيْ خَدَّاشٍ الْمَوْصِلِيِّ، قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِحْصَنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيْمَ بْنِ أَبِيْ عَبْلَةَ عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ الدَّيْلَمِيِّ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لاَ يَقْبَلُ اللَّهُ لِصَاحِبِ بِدْعَةٍ صَوْمًا وَلاَ صَلاَةً، وَلاَ صَدَقَةً، وَلاَ حَجًّا، وَلاَ عُمْرَةً، وَلاَ جِهَادًا، وَلاَ صَرْفًا، وَلاَ عَدْلاً، يَخْرُجُ مِنَ الْإِسْلاَمِ كَمَا تَخْرُجُ الشَّعْرَةُ مِنَ الْعَجِيْنِ ..

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. อิบนุ มาญะฮ์
2. ดาวูด บิน สุลัยมาน
3. มุหัมมัด บิน อะลีย์
4. มุหัมมัด บิน มิห์ศ็อน
5. อิบรอฮีม บิน อบีย์อับละฮ์
6. อับดุลลอฮ์ บิน อัด-ดัยละมีย์
7. หุซัยฟะฮ์ บิน ยะมาน ร.ฎ.
8. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

“พระองค์อัลลอฮ์ จะไม่ทรงรับการถือศีลอด, การนมาซ, การบริจาคทาน, การทำหัจญ์, การทำอุมเราะฮ์, การญิฮาด, การเตาบะฮ์ และการถ่ายถอนบาปของผู้ที่ทำบิดอะฮ์, .. เขาจะหลุดออกจากอิสลามเหมือนเส้นผมที่หลุดออกจากแป้งฉะนั้น” ...

(อิบนุ มาญะฮ์, หะดีษที่ 49)

อธิบาย

ในสายรายงานของหะดีษบทนี้ บุคคลลำดับที่ 4 คือท่าน “**มุหัมมัด บิน มิห์ศ็อน**" ถูกท่านอัด-ดารุกุฎนีย์วิจารณ์ว่า ชอบกุหะดีษ, และท่านยะห์ยา บิน มุอีนกล่าววิจารณ์ว่า เขาเป็นจอมโกหก ...

(จากหนังสือ “มีซาน อัล-เอี๊ยะอฺติดาล” เล่มที่ 3 หน้า 476)

ท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ ได้กล่าวในหนังสือ “อัต-ตักรีบ” เล่มที่ 2 หน้า 205 ว่า **كَذَّبُوْهُ** คือ บรรดานักวิชาการเห็นพ้องกันว่า เขาชอบพูดโกหก ...

ด้วยเหตุนี้ ท่านอัล-อัลบานีย์จึงได้กล่าวสรุปในหนังสือ "อัฎ-เฎาะอีฟะฮ์" เล่มที่ 3 หน้า 684 (หะดีษที่ 1493) ว่า หะดีษนี้ เป็นหะดีษเมาฎั๊วะอฺ หรือหะดีษปลอม ...

เกี่ยวกับการนำหะดีษปลอมบทใดมากล่าวอ้างในกรณีใดๆนั้น ท่านอิหม่ามนะวะวีย์ ได้กล่าวในหนังสือ "ชัรฮุ มุสลิม" เล่มที่ 1 หน้า 71 มีความหมายว่า ..

"เป็นเรื่องต้องห้าม (หะรอม) ในการนำหะดีษเมาฎั๊วะอฺบทใดมาอ้าง สำหรับ "ผู้ที่รู้หรือมั่นใจ" แล้วว่า หะดีษบทนั้นเป็นหะดีษปลอม **เว้นแต่เขาจะต้องระบุสถานภาพของมันเอาไว้ด้วย** .. มิฉะนั้น เขาก็จะถูกจัดเข้าอยู่ในความหมายหะดีษบทหนึ่งของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมที่กล่าวว่า .. **ผู้ใด อ้างหะดีษบทใดจากฉัน โดยที่เขาก็รู้แล้วว่า มันเป็นเรื่องเท็จ (** คือสิ่งที่ถูกกุเท็จให้ฉัน**) เขาก็เป็นหนึ่งจากบรรดาผู้กล่าวเท็จทั้งหลาย**" ...

เหตุใด จึงมีการกุหะดีษปลอมขึ้น ?

ทั้งๆที่มีหะดีษที่ถูกต้องซึ่งถูกรายงานมาจากเศาะหาบะฮ์จำนวนมาก จนเป็นที่รู้กันแพร่หลายว่า ท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมเคยกล่าวสำทับเอาไว้ว่า .. "**ผู้ใดที่เจตนาอ้างความเท็จให้ฉัน เขาก็จงเตรียมที่พำนักของเขาในนรก**" แต่ถึงกระนั้น กลับปรากฏว่ายังมีหะดีษที่ถูกกุเท็จขึ้นมามากมาย จนดูเหมือนว่า ผู้กุหะดีษเหล่านั้นไม่เคยเกรงกลัวต่อการกล่าวห้ามของท่านศาสดาแต่อย่างใด ...

จึงทำให้เกิดข้อกังขาว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ? ...

บรรดานักวิชาการได้พยายามวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งการกุหะดีษปลอมของบุคคลต่างๆ แล้วพอจะสรุปเหตุผลแห่งการกุหะดีษปลอมของบุคคลเหล่านั้นได้ดังนี้ ...

1. เพื่อต้องการสนับสนุนหรือ "เชียร์" ลัทธิหรือมัษฮับ ที่ตนเองสังกัดและคลั่งไคล้อยู่ ...

ตัวอย่างจากเหตุผลข้อนี้ ได้แก่การกุหะดีษปลอมจำนวนมากของพวกชีอะฮ์ เพื่อสนับสนุนท่านอะลีย์ ร.ฎ. และบรรดา "อะฮ์ลุลบัยต์" ที่พวกเขาจำกัดเอาเองว่า หมายถึงวงศ์วารของท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมเป็นการเฉพาะ .. ทั้งๆที่ความจริง คำว่า "**อะฮ์ลุลบัยต์**" จะมีความหมายครอบคลุมถึงบุคคลทุกคนในครอบครัวของท่านศาสดา อันได้แก่ภริยาทั้งหมดของท่าน และบุตรหลานของท่าน ...

หรือตัวอย่างจาก "**หะดีษปลอม**" บทหนึ่งที่ผู้คลั่งไคล้ในมัษฮับหะนะฟีย์ได้กุขึ้นมา โดยอ้างรายงานมาจากท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม มีข้อความว่า ...

يَكُوْنُ فِيْ أُمَّتِيْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيْسَ أَضَرُّ عَلَى أُمَّتِيْ مِنْ إِبْلِيْسَ، وَيَكُوْنُ فِيْ أُمَّتِيْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُوْ حَنِيْفَةَ هُوَ سِرَاجُ أُمَّتِيْ ...

"ต่อไปในประชาชาติของฉัน จะมีชายผู้หนึ่งมีชื่อเรียกกันว่า "มุหัมมัด บิน อิดรีส" (หมายถึงท่านอิหม่ามชาฟิอีย์) เขาจะเป็นภัยต่อประชาชาติของฉันยิ่งกว่าอิบลีส, และก็จะมีในประชาชาติของฉัน ผู้ซึ่งมีชื่อเรียกกันว่า "อบู หะนีฟะฮ์" .. เขาผู้นี้แหละคือดวงประทีปแห่งประชาชาติของฉัน" ...

(จากหนังสือ "อัล-เมาฎูอาต" ของท่านอิบนุล ญูซีย์, เล่มที่ 1 หน้า 457)

2. เพราะเข้าใจว่าทำไปโดยมีเจตนาดีแล้วจะได้รับผลบุญ ...

กรณีนี้ ส่วนมากจะเป็นผู้ที่กุหะดีษเกี่ยวกับเรื่องอัต-ตัรฺฆีบ วัต-ตัรฺฮีบ (**اَلتَّرْغِيْبُ وَالتَّرْهِيْبُ**) คือ หะดีษเกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมให้ทำความดีบางอย่าง และปรามจากการกระทำความชั่ว, .. หรือกุหะดีษในเรื่องความประเสริฐของการนมาซ หรือการถือศีลอดในวาระต่างๆ, หรือความประเสริฐของอัล-กุรฺอ่านซูเราะฮ์ต่างๆ .. ซึ่งผู้ที่มีชื่อเสียงมากในด้านการกุหะดีษเรื่องความประเสริฐของอัล-กุรฺอ่านซูเราะฮ์ต่างๆนี้ ได้แก่ อบู อิศมะฮ์ นุห์ บิน อบีย์มัรฺยัม (**أَبُوْ عِصْمَةَ نُوْحُ بْنُ أَبِيْ مَرْيَمَ**) และมัยสะเราะฮ์ บิน อับดิร็อบบิฮ์ (**مَيْسَرَةُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ**) ...

3. **พวกนอกศาสนาหรือพวกศัตรูของอิสลาม**ที่ต้องการจะทำลายหรือบิดเบือนหลักการอันบริสุทธิ์ของอิสลาม ด้วยการกุสายรายงานเท็จและกุหะดีษเท็จในเรื่องของอิสลามขึ้นมา ..

4. **พวกกุหะดีษเท็จเพื่อประจบสอพลอผู้นำและผู้ปกครอง** ...

5. **พวกกุหะดีษเท็จเพื่อแสวงหาผลประโยชน์**และสร้างความศรัทธาแก่ชาวบ้านที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นพวกนักเล่านิทานที่มักจะกุหะดีษอันเป็นเรื่องราวแปลกประหลาดที่มีลักษณะเป็นอภินิหาร เพื่อให้ถูกใจชาวบ้านที่นิยมชมชอบเรื่องประเภทนี้ ...

6. **พวกกุหะดีษเท็จเพราะอยากดัง** และต้องการมีชื่อเสียงว่า ตนเองเป็นผู้รายงานหะดีษจำนวนมากคนหนึ่ง ...

บรรดานักปลอมแปลงหะดีษระดับแนวหน้าที่ถูกเปิดเผยชื่อ จะมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งผมจะขอระบุนามของบางคน ดังต่อไปนี้ ...

1. อิบนุ อบีย์ยะห์ยา (**إِبْنُ أَبِيْ يَحْيَى**) แห่งมะดีนะฮ์,
2. อัล-วากิดีย์ (**اَلْوَاقِدِيُّ**) แห่งกรุงบุฆดาด,
3. มุกอติล บิน สุลัยมาน (**مُقَاتِلُ بْنُ سُلَيْمَانَ**) แห่งคุรอซาน,
4. มุหัมมัด บิน สะอีด อัช-ชามีย์ (**مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيْدٍ اَلشَّامِيُّ**) แห่งซีเรีย,
5. วะฮ์บิน บิน วะฮ์บิน อัล-กอฎีย์ (**وَهْبُ بْنُ وَهْبٍ الْقَاضِيْ**)
6. มุหัมมัด บิน อัซ-ซาอิบ อัล-กัลบีย์ (**مُحَمَّدُ بْنُ السَّائِبِ الْكَلْبِيُّ**)
7. อบู ดาวูด อัน-นะคออีย์ (**أَبُوْدَاوُد النَّخَعِيُّ**)
8. อิสหาก บิน นะญีห์ อัล-มัลฏีย์ (**إِسْحَاقُ بْنُ نَجِيْحٍ الْمَلْطِيُّ**)

9. ฆิยาษ บิน อิบรอฮีม อัน-นะคออีย์ (**غِيَاثُ بْنُ إِبْرَاهِيْمَ النَّخَعِيُّ**)

10. อัล-มุฆีเราะฮ์ บิน สะอัด อัล-กูฟีย์ (**اَلْمُغِيْرَةُ بْنُ سَعْدٍ الْكُوْفِيُّ**)

11. อะห์มัด บิน อับดุลลอฮ์ อัล-ญุวัยบารีย์ (**أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِاللَّهِ الْجُوَيْبَارِيُّ**)

12. มะอ์มูน บิน อะห์มัด อัล-ฮัรฺวีย์ (**مَأْمُوْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْهَرْوِىُّ**)

13. มุหัมมัด บิน อุกกาชะฮ์ อัล-กัรฺมานีย์ (**مُحَمَّدُ بْنُ عُكَّاشَةَ الْكَرْمَانِىُّ**)

14. มุหัมมัด บิน ตะมีม อัล-ฟาเราะยาบีย์ (**مُحَمَّدُ بْنُ تَمِيْمٍ الْفَارَيَابِىُّ**)

15. มุหัมมัด บิน ซิยาด อัล-ยัชกุรีย์ (**مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ الْيَشْكُرِىُّ**)

.... ฯลฯ ....

(2). <u>หะดีษมัตรูก</u> (**حَدِيْثٌ مَتْرُوْكٌ**)

คำว่า "มัตรูก" ตามหลักภาษา แปลว่า **สิ่งที่ถูกละทิ้ง, สิ่งที่ถูกเมิน** ...

ชาวอุรับจะเรียกเปลือกไข่หลังจากที่ลูกไก่ถูกฟักออกมาแล้วว่า "**تَرِيْكَةٌ**" คือ สิ่งที่ถูกโยนทิ้ง เพราะไม่มีประโยชน์อะไรอีก ...

ส่วนความหมาย "**หะดีษมัตรูก**" ตามหลักวิชาการหะดีษ หมายถึง .. **"หะดีษซึ่งผู้รายงานถูกเพ่งเล็งว่าชอบพูดโกหก (مُتَّهَمٌ بِالْكَذِبِ), หรือถูกวิจารณ์ว่า مَتْرُوْكُ الْحَدِيْثِ คือ ผู้ซึ่งหะดีษของเขาถูกเมินเพราะเฎาะอีฟมาก"** ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมัตรูก</u>

(إِبْنُ الْجُوْزِىُّ) عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِىْ طَالِبٍ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبْدِ الْغَفَّارِ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حُوْشَبٍ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَلِىُّ بْنُ مُدْرَكٍ عَنْ أَبِىْ زُرْعَةَ عَنْ أَبِىْ هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اْلإِيْمَانَ سِرْبَالٌ يُسَرْبِلُهُ اللَّهُ مَنْ يَشَآءُ، فَإِذَا زَنَى الْعَبْدُ نُزِعَ مِنْهُ، فَإِذَا تَابَ رُدَّ عَلَيْهِ ...

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อิบนุ้ล ญูซีย์
2. ยะห์ยา บิน อบีย์ฏอลิบ
3. <u>อัมรฺ บิน อับดุลฆ็อฟฟารฺ</u>
4. อัล-เอาวาม บิน ฮูชับ
5. อะลีย์ บิน มุดร็อก

6. อบู ซุรฺอะฮ์

7. อบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.

8. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

“แท้จริง อีหม่านนั้น คือเสื้อเกราะซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ซ.บ. ทรงสวมมันให้ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ ดังนั้น หากบ่าวคนใดผิดประเวณี เสื้อเกราะแห่งอีหม่านนั้นก็ถูกถอดออกจากตัวเขา, แล้วเมื่อเขาเตาบะฮ์ มันก็จะถูกสวมคืนให้แก่เขาอีก” ...

(จากหนังสือ “ซัมมุล ฮะวาอ์” (**ذَمُّ الْهَوَى**) ของท่านอิบนุลญูซีย์ หน้า 190)

<u>อธิบาย</u>

ในสายรายงานของหะดีษบทนี้ บุคคลลำดับที่ 3 คือ “**อัมรฺ บิน อับดุลฆ็อฟฟารฺ อัล-ฟะกีมีย์**" ถูกท่านอบูหาติม อัรฺ-รอซีย์วิจารณ์ว่า .. **مَتْرُوْكُ الْحَدِيْثِ** คือผู้ซึ่งหะดีษของเขาถูกเมิน ...

(จากหนังสือ “อัล-ญัรฺหุ วัต-ตะอฺดีล” เล่มที่ 6 หน้า 246)

และท่านอิบนุ อะดีย์กล่าววิจารณ์ว่า .. **أُتُّهِمَ بِوَضْعِ الْحَدِيْثِ** (เขาถูกเพ่งเล็งว่า เป็นผู้ชอบกุหะดีษปลอม) ...

(จากหนังสือ “มีซาน อัล-เอี๊ยะอฺติดาล” เล่มที่ 3 หน้า 272)

ดังนั้น หะดีษบทข้างต้นนี้ตามหลักวิชาการจึงถือเป็น “**หะดีษมัตรูก**” หรือหะดีษซึ่งถูกเมินเพราะอ่อนมาก (**ضَعِيْفٌ جِدًّا**) ในระดับไล่เลี่ยกับหะดีษปลอม ...

(3). <u>หะดีษมุงกัรฺ</u> (**حَدِيْثٌ مُنْكَرٌ**)

คำว่า “มุงกัรฺ” ตามหลักภาษา แปลว่า **สิ่งที่ถูกคัดค้าน, สิ่งที่ถือว่าไม่ถูกต้อง**, **สิ่งที่ถือว่าเป็นความผิด** ...

สำหรับความหมายของ “**หะดีษมุงกัร**” ตามหลักวิชาการหะดีษ จะมี 2 ความหมายคือ ...

1. หมายถึง .. **“หะดีษซึ่งผู้รายงานที่ขาดความเชื่อถือ, หรือบกพร่องด้านความทรงจำหรือเป็นผู้รายงานที่เฎาะอีฟ ได้รายงานมา “<u>ตามลำพัง</u>” โดยไม่มีผู้ใดได้รายงานหะดีษบทนั้นมาให้สอดคล้องกับเขาเลย”** ...

2. หมายถึง .. **“หะดีษซึ่งผู้รายงานที่เฎาะอีฟ – ไม่ว่าด้วยสาเหตุใดก็ตาม – ได้รายงานให้ขัดแย้งกับผู้รายงานที่เชื่อถือได้”** ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุงกัรฺตามความหมายที่ 1</u>

(اَلْعُقَيْلِيُّ) عَنْ سَلاَّمِ بْنِ سَوَّارٍ عَنْ مَسْلَمَةَ بْنِ الصَّلْتِ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِيْ سَلَمَةَ عَنِ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَوَّلُ شَهْرِ رَمَضَانَ رَحْمَةٌ، وَأَوْسَطُهُ مَغْفِرَةٌ، وَآخِرُهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ ...

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นดังนี้ ...

1. อัล-อุก็อยลีย์
2. ซัลลาม บิน เซาวารฺ
3. มัซละมะฮ์ บิน อัศ-ศ็อลติ
4. อัซ-ซุฮ์รีย์
5. อบูสะละมะฮ์
6. อบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.
7. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

"เริ่มต้นของเดือนรอมะฎอน คือ ความเมตตา, กึ่งกลางของมัน คือการอภัยโทษ, และสุดท้ายของมัน คือการปลดปล่อยจากไฟนรก" ...

(จากหนังสือ "อัฎ-ฎุอะฟาอ์" ของท่านอัล-อุก็อยลีย์, หะดีษที่ 172)

<u>อธิบาย</u>

1. ในสายรายงานของหะดีษบทนี้ บุคคลลำดับที่ 2 คือ "**ซัลลาม บิน เซาวารฺ**" ถูกท่านอิบนุ อะดีย์ กล่าววิจารณ์ว่า **مُنْكَرُالْحَدِيْثِ** คือ เป็นผู้รายงานหะดีษที่มุงกัรฺหรืออ่อนมาก, ท่านอบู หาติม กล่าววิจารณ์ว่า **لَيْسَ بِالْقَوِيِّ** คือ เขามิใช่ผู้รายงานที่น่าเชื่อถือนัก ...

(จากหนังสือ "มีซาน อัล-เอี๊ยะอฺติดาล" เล่มที่ 2 หน้า 178)

2. ส่วนผู้รายงานลำดับที่ 3 คือ "**มัซละมะฮ์ บิน อัศ-ศ็อลติ**" ถูกท่านอัษ-ษะฮะบีย์ กล่าววิจารณ์ว่า **لاَ يُعْرَفُ** คือ เป็นผู้ที่ไม่มีใครรู้จัก หรืออีกนัยหนึ่ง คือเป็นคนมัจญฮูล (**مَجْهُوْلٌ**) ...

(จากหนังสือเล่มเดียวกัน, หน้า 179)

3. ไม่ปรากฏว่าจะมีผู้ใดได้รายงานหะดีษนี้มาจากท่านซัลลาม บิน เซาวารฺ และท่านมัซละมะฮ์ บิน อัศ-ศ็อลติอีกนอกจากท่านอัล-อุก็อยลีย์ในกระแสนี้เท่านั้น ...

หะดีษบทนี้จากกระแสนี้ จึงเป็นหะดีษที่ถูกรายงานมา "**เพียงลำพัง**" โดยผู้รายงานที่เฎาะอีฟทั้ง 2 ท่านนั้น คือท่านซัลลามและท่านมัซละมะฮ์ **จึงถือว่า เป็นหะดีษมุงกัรฺ** .. ซึ่งเป็นหะดีษที่เฎาะอีฟมากและไม่สามารถนำมาอ้างเป็นหลักฐานได้ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุงกัรฺตามความหมายที่ 2</u>

(إِبْنُ السُّنِّي) أَخْبَرَنَا أَبُويَعْلَى، ثَنَا خَلِيْفَةُ بْنُ خَيَّاطٍ، ثَنَا دُرُسْتُ بْنُ حَمْزَةَ، ثَنَا مَطَرُ الْوَرَّاقُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَا مِنْ عَبْدَيْنِ مُتَحَابَّيْنِ فِى اللَّهِ يَسْتَقْبِلُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَيُصَافِحُهُ وَيُصَلِّيَانِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلاَّ لَمْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يُغْفَرَ لَهُمَا ذُنُوْبُهُمَا مَا تَقَدَّمَ مِنْهُمَا وَمَا تَأَخَّرَ ...

สายรายงานของหะดีษบทนี้ เป็นอย่างนี้ ...

1. อิบนุ อัส-ซุนนีย์
2. อบู ยะอฺลา
3. คอลีฟะฮ์ บิน ค็อยยาฏ
4. <u>ดุรุสต์ บิน หัมซะฮ์</u>
5. มะฏ็อรฺ อัล-วัรฺรอก
6. เกาะตาดะฮ์
7. อนัส บิน มาลิก ร.ฎ.
8. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

“ไม่มีหรอกที่เมื่อบ่าวสองคนที่รักกันเพราะอัลลอฮ์ โดยคนหนึ่งจากสองคนนั้นได้มุ่งไปหาเพื่อนของเขา และสัมผัสมือกับเพื่อนของเขา แล้วทั้งสองก็ <u>กล่าวเศาะละวาตแก่ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม</u> เว้นแต่ .. เขายังมิได้แยกจากกันจนกว่าเขาทั้งสองจะได้รับการอภัยโทษใน<u>บาปที่ผ่านพ้นมาแล้วและบาปที่จะถึงต่อไป</u>” ..

(จากหนังสือ “อะมัล อัล-เยามฺ วัล-ลัยละฮ์” ของท่านอิบนุ อัส-ซุนนีย์ หมายเลขหะดีษที่ 94) ...

<u>อธิบาย</u>

1. บุคคลลำดับที่ 4 ในสายรายงานของหะดีษนี้ คือ “**ดุรุสต์ บิน หัมซะฮ์**” ถูกท่านอัด-ดารุกุฏนีย์กล่าววิจารณ์ว่า .. เป็นผู้รายงานที่เฎาะอีฟ ...

(จากหนังสือ “อัฎ-ฎุอะฟาอ์ วัลมัตรูกีน” ของท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ หมายเลขบุคคลลำดับที่ 214) ...

หะดีษด้วยข้อความดังข้างต้นนั้น จึงเป็นหะดีษที่มีสายรายงานเฎาะอีฟ แต่ข้อความบางส่วนของมันขัดแย้งกับหะดีษที่เศาะเหี๊ยะฮ์ คือ ...

2. ข้อความของหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ (หะดีษถูกต้อง) เกี่ยวกับเรื่องการสัมผัสมือเมื่อเจอกัน จะมีข้อความดังนี้ ..

مَا مِنْ مُسْلَمَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصَافَحَانِ إِلاَّ غُفِرَلَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَفْتَرِقَا ...

“ไม่มีหรอกที่มุสลิมสองคนมาเจอกันแล้วสัมผัสมือกัน เว้นแต่เขาทั้งสองจะถูกอภัยโทษให้ ก่อนที่จะแยกจากกัน”

หะดีษนี้ เป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ (ถูกต้อง) ในภาพรวม ซึ่งถูกรายงานมาจากเศาะหาบะฮ์ 2 ท่าน คือท่านอัล-บะรออ์ บิน อาซิบ ร.ฎ. จากการบันทึกของท่านอบูดาวูด หะดีษที่ 5212, ท่านอัต-ติรฺมีซีย์ หะดีษที่ 2727, ท่านอิบนุมาญะฮ์ หะดีษที่ 3703 เป็นต้น, และรายงานมาจากท่านอนัส อิบนุมาลิก ร.ฎ. จากการบันทึกของท่านอะห์มัดใน “อัล-มุสนัด” เล่มที่ 3 หน้า 142 ...

3. ข้อความในหะดีษเฎาะอีฟจากการรายงานของท่านดุรุสต์ บิน หัมซะฮ์ข้างต้น กับข้อความหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ด้านล่างนี้ แตกต่างกันดังนี้ ...

ก. ข้อความของหะดีษเฎาะอีฟกล่าวว่า .. **“แล้วทั้งสองก็กล่าวเศาะละวาตแก่ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม”** ...

แต่ในหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ จะไม่ปรากฏมีข้อความดังกล่าวนี้ ...

ข. ข้อความของหะดีษเฎาะอีฟกล่าวว่า .. **“เขาทั้งสองจะได้รับการอภัยโทษในบาปที่ผ่านพ้นมาแล้ว และบาปที่จะถึงต่อไป”** ...

แต่ในหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ระบุเพียงว่า .. “**เขาทั้งสองจะถูกอภัยโทษให้ก่อนที่จะแยกจากกัน**” .. ซึ่งตามรูปการณ์ คงหมายถึงบาปที่อาจเกิดขึ้นขณะกำลังสนทนากันในการพบปะกันครั้งนั้น, แต่มิได้หมายถึงบาปที่ผ่านมาแล้วในอดีต หรือบาปที่จะเกิดขึ้นในอนาคต .. ดังข้อความของหะดีษเฎาะอีฟข้างต้นด้วย ...

เพราะฉะนั้น ข้อความของหะดีษข้างต้นในลักษณะที่ว่า .. **ให้มีการอ่านเศาะละวาตให้แก่ท่านนบีย์ขณะสัมผัสมือกันก็ดี, การถูกอภัยโทษให้ในบาปที่ผ่านมาแล้วและบาปที่จะถึงต่อไปก็ดี** .. ถือว่าเป็นข้อความที่ “มุงกัรฺ” เพราะถูกรายงานโดยผู้รายงานที่เฎาะอีฟ คือท่าน**ดุรุสต์ บิน หัมซะฮ์**, .. ไปขัดแย้งกับการรายงานของผู้ที่เชื่อถือได้มากกว่า ดังสำนวนจากการรายงานของหะดีษที่ถูกต้องบทหลัง ...

หมายเหตุ

ในกรณีดังข้างต้นนี้ เราได้รับทราบกันแล้วว่า **“หะดีษมุงกัรฺ”** คือหะดีษซึ่ง**ผู้รายงานที่เฎาะอีฟ** ได้รายงานให้ขัดแย้งกับผู้รายงานที่เชื่อถือได้ ...

ในทำนองเดียวกัน ท่านผู้อ่านทราบไหมว่า “**หะดีษที่ถูกรายงานโดยผู้รายงานที่เชื่อถือได้ไปขัดแย้งกับผู้รายงานที่เฎาะอีฟ**” ในกรณีเดียวกันนี้ ทางหลักวิชาการหะดีษ จะเรียกหะดีษบทนั้นว่าอะไร ? ...

คำตอบก็คือ จะเรียกหะดีษบทนั้นว่า “**หะดีษ มะอฺรูฟ**” (**حَدِيْثٌ مَعْرُوْفٌ**) ...

หะดีษมุงกัรฺ จึงเป็นหะดีษที่มีลักษณะตรงข้ามกับ หะดีษมะอฺรูฟ ...

ซึ่งถ้าหากจะเปรียบเทียบกับกระดานหก ทางด้านหกสูง ก็คือ หะดีษมะอฺรูฟ, ส่วนด้านหกต่ำ ก็คือหะดีษมุงกัรฺ ...

หะดีษที่มีคุณสมบัติตรงกันข้าม ลักษณะคล้ายคลึงกับหะดีษคู่นี้ จะมีปรากฏอีกคู่หนึ่ง คือ "**หะดีษมะห์ฟูศ” (حَدِيْثٌ مَحْفُوْظٌ)** กับ **“หะดีษชาส**” (**حَدِيْثٌ شَاذٌّ**) ซึ่งจะได้กล่าวถึงและอธิบายต่อไปในตอนหลัง (หน้าที่ 87) .. อินชาอัลลอฮ์ ...

(4). <u>หะดีษมุอัลลัล</u> (**حَدِيْثٌ مُعَلَّلٌ**)

หะดีษมุอัลลัล มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หะดีษมะอฺลูล” หมายถึง .. **“หะดีษซึ่งมีปรากฏความบกพร่องอันละเอียดอ่อน จนส่งผลเสียต่อความถูกต้องของหะดีษบทนั้น ทั้งๆที่ตามรูปการณ์ภายนอกแล้ว หะดีษนั้นน่าจะเป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์”**

ความบกพร่องดังกล่าว อาจจะเนื่องมาจากข้อเท็จจริงของสายรายงานหะดีษนั้น เป็นสายรายงานที่ขาดตอน ทั้งๆที่ดูตามรูปการณ์แล้วเป็นสายรายงานที่ต่อเนื่อง, .. หรือข้อเท็จจริงเป็นหะดีษเมากูฟ คือเป็นเพียงคำพูดหรือการกระทำของเศาะหาบะฮ์, ทั้งๆที่ตามรูปการณ์แล้ว เป็นหะดีษมัรฺฟูอฺ .. คือ หะดีษที่อ้างไปถึงท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม เป็นต้น ...

ความบกพร่องอันละเอียดอ่อนนั้น อาจจะเกิดขึ้นที่สายรายงานก็ได้, และ อาจจะเกิดขึ้นที่ตัวบทหรือข้อความของหะดีษก็ได้ ...

วิธีการที่จะทำให้รู้ถึงข้อบกพร่องเหล่านั้น เกิดขึ้นจากการที่นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญจริงๆ ได้ทำการรวบรวมการรายงานของหะดีษ (ที่ดูผิวเผินว่าเป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์) บทนั้นทุกๆกระแส แล้วนำมาพิจารณาตรวจสอบถึงความขัดแย้งในตัวผู้รายงาน, ในด้านความทรงจำของพวกเขา, และในด้านความประณีตของพวกเขา .. แล้วผู้ตรวจสอบที่เชี่ยวชาญท่านนั้นก็จะสังเกตเห็นได้ถึงความบกพร่องของมัน -- ถ้ามี -- จนสามารถตัดสินได้ว่า มันเป็นหะดีษที่ไม่เศาะเหี๊ยะฮ์ ! .. ทั้งๆที่ตามมุมมองของนักวิชาการโดยทั่วๆไป จะมองว่ามันเป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ก็ตาม ...

การรู้จักข้อบกพร่องของหะดีษมุอัลลัล จึงมิใช่เป็นเรื่องที่คนทั่วๆไปหรือแม้แต่นักวิชาการหะดีษทั่วๆไปจะเข้าใจได้ เพราะมันไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนใดๆทั้งสิ้น นอกจากเป็นคุณสมบัติพิเศษหรือพรสวรรค์เฉพาะตัวของนักวิชาการหะดีษผู้เชี่ยวชาญจริงๆดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น ...

ตัวอย่างหะดีษมุอัลลัล

(مُسْلِمٌ) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِىُّ، حَدَّثَنَا الْوَلِيْدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِىُّ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ يُخْبِرُهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ حَدَّثَهُ قَالَ : صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِىِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِىْ بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ فَكَانُوْا يَسْتَفْتِحُوْنَ بِاَلْحَمْدُ لِلَّه ِرَبِّ الْعَالَمِيْنَ، . لاَ يَذْكُرُوْنَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيْمِ فِىْ أَوَّلِ قِرَاءَةٍ وَلاَ فِىْ آخِرِهَا ...

ท่านมุสลิม ได้รายงานมา -- ดังสายรายงานที่ระบุเอาไว้นั้น -- จากท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า .. "ฉันเคยนมาซข้างหลังท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม, ท่านอบูบักรฺ, ท่านอุมัรฺ, ท่านอุษมาน ปรากฏว่าพวกท่านเหล่านั้นจะเริ่มต้นการอ่านด้วย **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ**, .. <u>โดยพวกท่านมิได้กล่าวบิสมิลลาฮิรฺเราะห์มานิรฺรอหีม</u> <u>ทั้งตอนเริ่มต้นและตอนท้ายของการอ่าน</u>"

(เศาะเหี๊ยะฮ์มุสลิม, หะดีษที่ 52/339 หรือเล่มที่ 1 หน้า 299)

<u>อธิบาย</u>

1. หะดีษบทนี้ บันทึกโดยท่านมุสลิม, **..** โดย อ้างข้อความ -- ทั้งหมด -- จากการรายงานของท่านอัล-เอาซาอีย์, จากท่านเกาะตาดะฮ์, จาก "**คำพูด**" ของท่านอนัส อิบนุมาลิก ร.ฎ. , ด้วยสายรายงานที่เชื่อถือได้ ...

เพราะฉะนั้น ข้อความในหะดีษบทนี้ของท่านมุสลิมทั้งหมด ตามรูปการณ์แล้ว จึงเป็นหะดีษเศาะเหี๊ยะฮ์ ...

2. แต่ท่านอิบนุศ เศาะลาห์ ได้กล่าวอธิบายในหนังสือ **عُلُوْمُ الْحَدِيْثِ** หน้า 83 ว่า .. นักวิชาการหะดีษกลุ่มหนึ่ง ถือว่า หะดีษนี้เป็นหะดีษที่มีข้อบกพร่อง (**حَدِيْثٌ مُعَلَّلٌ**) เพราะข้อความวรรคสุดท้ายของหะดีษที่ว่า .. *โดยพวกท่านมิได้กล่าวบิสมิลลาฮิรฺเราะห์มานิรฺรอหีม ทั้งตอนเริ่มต้นและตอนสุดท้ายของการอ่าน* .. **<u>มิใช่เป็นเป็นคำพูดของท่านอนัส ออิบนุ มาลิก ร.ฎ.</u>** .. แต่น่าจะเป็นเพียงคำอธิบายของผู้รายงานบางท่านที่อธิบายความหมายคำพูดของท่านอนัสจากวรรคสองที่ว่า .. "**ปรากฏว่า พวกท่านเหล่านั้นจะเริ่มต้นการอ่านด้วย** **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ** แล้ว

ผู้รายงานท่านนั้นเข้าใจว่า ข้อความดังกล่าวนี้ หมายถึง "**การไม่อ่านบิสมิลลาฮิรฺเราะห์มานิรฺรอหีม**" เลย จึงได้แทรกคำอธิบายของตนเองว่า .. "**โดยพวกท่านมิได้กล่าวบิสมิลลาฮิรฺเราะห์มานิรฺรอหีม ทั้งตอนเริ่มต้นและตอนท้ายของการอ่าน**" .. ลงไปต่อท้ายจากคำพูดของท่านอนัส จึงดูเหมือนกับว่า ข้อความทั้งหมดในหะดีษบทนี้ เป็นคำพูดของท่านอนัส อิบนุ มาลิก ร.ฎ.

3. เหตุผลของบรรดานักวิชาการเหล่านี้ก็คือ เนื่องจากข้อความดังกล่าวนั้น มีปรากฏเฉพาะในรายงานกระแสนี้ของท่านมุสลิม .. อันเป็นการรายงานของท่านอัล-เอาซาอีย์, จากท่านเกาะตาดะฮ์เท่านั้น .. ขณะที่สหายของท่านเกาะตาดะฮ์ที่อื่นจากท่านอัล-เอาซาอีย์ อาทิเช่น ท่านอัยยูบ, ท่านชุอฺบะฮ์, ท่านยะห์ยา อัล-ดัสติวาอีย์, ท่านชัยบาน, ท่านอับดุรฺเราะห์มาน บิน สะอีด, ท่านสะอีด บิน อบีย์ อะรูบะฮ์, ท่านอบู อะวานะฮ์ และท่านอื่นๆอีกหลายท่าน ได้รายงานหะดีษเดียวกันนี้มาจากท่านเกาะตาดะฮ์, จากท่านอนัส ด้วยข้อความเพียงว่า .. **كَانُوْا يَفْتَتِحُوْنَ الصَّلاَةَ بِاَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ** (พวกท่านเหล่านั้น เริ่มต้นการนมาซด้วยการอ่าน อัลหัมดุลิลลาฮิร็อบบิลอาละมีน) .. *โดยมิได้กล่าวถึงการไม่อ่านบิสมิลลาฮ์ ทั้งตอนเริ่มต้นและตอนสุดท้ายของการอ่าน* .. เหมือนการบันทึกของท่านมุสลิม ...

(ดูตัวอย่างสำนวนหะดีษนี้จากการรายงานของท่านชุอฺบะฮ์, จากท่านเกาะตาดะฮ์, จากท่านอนัส ร.ฎ. ดังการบันทึกของท่านบุคอรีย์ หะดีษที่ 743) ...

4. ท่านอัส-สะยูฏีย์ ได้อธิบายในหนังสือ "**ตัดรีบ อัรฺ-รอวีย์**" เล่มที่ 1 หน้า 257 ว่า ... หะดีษจากการรายงานของท่านมุสลิมบทนี้ **มีข้อบกพร่องอยู่ถึง 9 ประการด้วยกัน** ... ซึ่งท่านผู้อ่านสามารถจะหาอ่านรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องความบกพร่องของหะดีษนี้ได้จากหนังสือ "ตัดรีบ อัรฺ-รอวีย์" ตั้งแต่หน้า 254 – 257, หนังสือ "อุลูมุล หะดีษ" ของท่านอิบนุศ เศาะลาห์ หน้า 83, หนังสือ "อัล-บาอิษ อัล-หะษีษ" ของท่านอะห์มัด มุหัมมัดชากิรฺ หน้า 66 – 67 เป็นต้น ...

ดังนั้น หะดีษบทนี้ของท่านมุสลิม, ด้วยข้อความที่ว่า .. "*โดยพวกท่านเหล่านั้นมิได้กล่าวบิสมิลลาฮิรฺเราะห์มานิรฺรอหีม ทั้งตอนเริ่มต้นและตอนท้ายของการอ่าน*" .. จึงถือเป็น "**หะดีษมุอัลลัล**" .. คือ หะดีษที่มีข้อบกพร่องซึ่งเป็นหะดีษเฎาะอีฟ ตามทัศนะของนักวิชาการหะดีษกลุ่มหนึ่ง ...

รายนามนักวิชาการหะดีษกลุ่มที่ถือว่า หะดีษบทนี้ (เฉพาะข้อความดังกล่าว) จากการรายงานของท่านมุสลิม เป็นหะดีษมุอัลลัล ได้แก่ ...

1. ท่านอิหม่ามชาฟิอีย์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 150 – 204)
2. ท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 306 – 385)
3. ท่านอิบนุ อับดุลบัรฺร์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 368 – 463)
4. ท่านอัล-บัยฮะกีย์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 384 – 458)

5. ท่านอัล-อิรอกีย์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 725 – 806)

6. ท่านอัส-สะยูฏีย์ (มีชีวิตระหว่างปี ฮ.ศ. 849 – 911)

(5). <u>หะดีษมุดร็อจญ์</u> (**حَدِيْثٌ مُدْرَجٌ**)

คำว่า "**มุดร็อจญ์**" ตามหลักภาษา หมายถึง ... **"สิ่งซึ่งถูกสอดแทรก"** (สิ่งอื่นเข้าไปในตัวมัน, หรือตัวมันถูกสอดแทรกเข้าไปในสิ่งอื่น) ...

ส่วนคำว่า "หะดีษมุดร็อจญ์" ตามหลักวิชาการหะดีษ โดยภาพรวมจะมี 2 ลักษณะ คือ ...

<u>ลักษณะที่ 1</u>. เรียกว่า **مُدْرَجُ الْمَتْنِ** หรือการสอดแทรกคำพูดเข้าไปในตัวบท หมายถึง .. "หะ**ดีษซึ่งผู้รายงานบางท่าน ได้กล่าวคำพูดบางคำของตนเอง <u>ในขณะกำลังรายงานหะดีษ</u> เพื่อต้องการขยายความหะดีษโดยไม่ได้แบ่งแยกให้ชัดเจน แต่ผู้รับฟังบางท่านเข้าใจผิด จึงรายงานต่อมาในลักษณะคำพูดนั้น เป็นส่วนหนึ่งของตัวบทหะดีษด้วย"** ...

การสอดแทรกคำพูดนี้ บางครั้งจะมีตอนเริ่มต้นหะดีษ, บางครั้งจะมีตอนกลางของหะดีษ, และบางครั้งจะมีที่ตอนปลายของหะดีษ ...

<u>ลักษณะที่ 2.</u> เรียกว่า **مُدْرَجُ الْإِسْنَادِ** หรือการระบุ **<u>ตัวบท</u>** ที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดของการรายงาน, หมายถึง .. **"หะดีษซึ่งผู้รายงานบางท่านได้กล่าวคำพูดของตนเองบางคำ <u>หลังจากการแจ้งสายรายงานหะดีษเสร็จแล้ว</u> เพราะมีเหตุผลหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าบางอย่าง .. แต่ผู้ฟังบางท่านที่กำลังรับฟังการถ่ายทอดหะดีษอยู่นั้นเข้าใจว่า คำพูดดังกล่าวนั้นเป็นตัวบทหะดีษ จึงรายงานต่อมาในลักษณะเป็นหะดีษ หรือเป็นคำพูดของท่านรอซู้ลุ้ลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมไป"** ...

ในที่นี้ ผมจะนำเสนอลักษณะละ 1 ตัวอย่างดังต่อไปนี้ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมุดร็อจญ์ลักษณะที่ 1.</u>

ได้แก่ หะดีษซึ่งท่านบุคอรีย์ ได้บันทึกรายงานมาจากท่านบิชรุ บิน มุหัมมัด, จากท่านอับดุลลอฮ์, จากท่านยูนุส, จากท่านอัซ-ซุฮ์รีย์, จากท่านสะอีด บิน มุซัยยับ, จากท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. จากท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

لِلْعَبْدِ الْمَمْلُوْكِ الصَّالِحِ أَجْرَانِ، وَالَّذِىْ نَفْسِىْ بِيَدِهِ ! لَوْلاَ الْجِهَادُ فِىْ سَبِيْلِ اللَّهِ، وَالْحَجُّ، وَبِرُّ أُمِّىْ لأَحْبَبْتُ أَنْ أَمُوْتَ وَأَنَا مَمْلُوْكٌ ...

"สำหรับทาสที่ประพฤติดี (คือ รู้จักตักเตือนเจ้านายเมื่อเขาผิด, และตนเองก็เคร่งครัดในอิบาดะฮ์) จะได้รับผลบุญ 2 ส่วน, ขอสาบานต่อพระผู้ซึ่งชีวิตของฉันอยู่ใต้เงื้อมหัตถ์ของพระองค์ ! .. ถ้าไม่เพราะภาระเรื่องการญิฮาดในวิถีแห่งอัลลอฮ์, ภาระเรื่องการทำหัจญ์, และภาระเรื่องการปรนนิบัติคุณแม่ของฉันแล้ว ฉันก็อยากจะตายในขณะตัวเองเป็นทาส" ...

(บุคอรีย์, หะดีษที่ 2548)

อธิบาย

1. หะดีษบทนี้ เป็นหะดีษซึ่งท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. ได้อ้างรายงานมาจากคำพูดของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม .. ซึ่งตามรูปการณ์แล้ว ข้อความของหะดีษข้างต้นนี้ --- ทั้งหมด --- ก็คือคำพูดของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ...

2. แต่ในความเป็นจริง ข้อความตอนหลังที่ว่า .. "**ขอสาบานต่อพระผู้ซึ่งชีวิตของฉันอยู่ใต้เงื้อมหัตถ์ของพระองค์** ...." จนจบ .. มิใช่เป็นคำพูดของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม, .. แต่เป็นคำพูดของท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ.เอง ที่กล่าว เพื่อขยายความสำคัญของเนื้อหาหะดีษ (ที่เป็นคำพูดของท่านนบีย์จริงๆ) ในวรรคแรก .. แล้วผู้รายงานบางท่านเกิดเข้าใจผิดจึงกล่าวรายงานคำพูดนี้ต่อมาในลักษณะเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของคำพูดท่านนบีย์ไปด้วย ...

หลักฐานพิสูจน์ในเรื่องนี้ก็คือ ...

ก. เป็นไปไม่ได้ที่ท่านศาสดา ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ปรารถนาจะตายในขณะที่ตนเองเป็นทาส ...

ข. มารดาของท่านศาสดา เสียชีวิตไปก่อนนานแล้ว จึงเป็นไปไม่ได้ที่ท่านจะนำเอาภาระเรื่องการต้องอยู่ปรนนิบัติมารดามาอ้างอีก ...

ค. มีรายงานชัดเจนมาจากการบันทึกของท่านมุสลิม หะดีษที่ 44/1665 หรือเล่มที่ 3 หน้า 1284 – 1285 ว่า คำพูดดังกล่าวนั้น มิใช่เป็นคำพูดของท่านศาสดา, แต่เป็นคำพูดของท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. ...

เพราะฉะนั้น ข้อความจากการรายงานของท่านบุคอรีย์ในหะดีษบทนี้ที่ว่า .. "**ขอสาบานต่อพระผู้ซึ่ง ชีวิตของฉันอยู่ใต้เงื้อมหัตถ์ของพระองค์** ...." จนจบ (ซึ่งมีลักษณะเป็นหะดีษของท่านนบีย์) ถือว่า เป็น "**หะดีษมุดร็อจญ์**" คือข้อความจากคำพูดของผู้รายงานที่ถูกสอดแทรกเข้ามาในหะดีษ จึงเป็นข้อความที่เฎาะอีฟ ...

ส่วนข้อความที่เศาะเหี๊ยะฮ์ (ถูกต้อง) ของหะดีษนี้ก็คือ ข้อความจากการบันทึกของท่านมุสลิม (ดังการอ้างอิงข้างต้น) ด้วยข้อความที่ว่า ...

" وَالَّذِىْ نَفْسُ أَبِىْ هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ لَوْلاَ الْجِهَادُ فِىْ سَبِيْلِ اللَّهِ .... "

“ขอสาบานต่อพระผู้ซึ่งชีวิตของอบู ฮุร็อยเราะฮ์ อยู่ใต้เงื้อมหัตถ์ของพระองค์ ถ้าไม่เพราะภาระเรื่องการญิฮาดในวิถีแห่งอัลลอฮ์ ....”

ตัวอย่างหะดีษมุดร็อจญ์ลักษณะที่ 2

ได้แก่หะดีษซึ่งบันทึกโดยท่านอิบนุมาญะฮ์ โดยรายงานมาจากท่านอิสมาอีล บิน มุหัมมัด, จากท่านษาบิต บิน มูซา, จากท่านชะรีก บิน อับดุลลอฮ์, จากท่านอัล-อะอฺมัช, จากท่านอบูซุฟยาน, จากท่านญาบิรฺ บิน อับดุลลอฮ์ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ كَثُرَتْ صَلاَتُهُ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ ...

ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมกล่าวว่า .. “ผู้ใดที่นมาซ (สุนัต) มากยามค่ำคืน ดวงหน้าของเขาก็จะสดใสในยามกลางวัน” ...

(สุนัน อิบนุมาญะฮ์, หะดีษที่ 1333)

อธิบาย

1. ข้อความข้างต้นนี้ ถูกอ้างว่า เป็นคำพูดของท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม, ซึ่งดูตามรูปการณ์และลักษณะการรายงานก็ควรจะเป็นเช่นนั้น ...

2. แต่ข้อเท็จจริง ข้อความดังกล่าวนี้มิใช่เป็นหะดีษของท่านนบีย์, ทว่า เป็นคำพูดของ **ท่านชะรีก บิน อับดุลลอฮ์** ที่กล่าวแซว **ท่านษาบิต บิน มูซา** แล้วท่านษาบิตเกิดเข้าใจผิดคิดว่าคำพูดนี้เป็นตัวบทหะดีษอันเป็นคำกล่าวของท่านนบีย์ จึงได้รายงานว่าเป็นคำพูดของท่านนบีย์ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม .. ดังการบันทึกของท่านอิบนุมาญะฮ์ที่เห็นข้างต้นนั้น ...

3. หลักฐานในเรื่องนี้ก็คือ ท่านมุหัมมัด บิน อับดุลลอฮ์ บิน นุมัยรฺ ได้กล่าววิจารณ์หะดีษบทนี้ว่า **ไม่ใช่เป็นหะดีษ**, .. แล้วท่านก็อธิบายที่มาที่ไปของหะดีษบทนี้ ดังนี้ ...

.... ขณะที่**ท่านชะรีก บิน อับดุลลอฮ์ อัล-กอฎีย์** กำลังถ่ายทอดหะดีษบทหนึ่งให้บรรดาศิษย์ของท่านรับฟัง โดยท่านกล่าวชี้แจงสายรายงานว่า ..

حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِيْ سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ...

“ท่านอะอฺมัช ได้พูดกับฉัน โดยรายงานมาจากอบูซุฟยาน, **จากท่านญาบิรฺซึ่งกล่าวว่า ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้กล่าวว่า** ...

..... ถึงตอนนี้ ท่านชะรีกได้ชะงักจังหวะการพูดนิดหนึ่ง เพื่อให้ “ผู้รายงานเสียง” ของท่านได้บันทึกและถ่ายทอดข้อความข้างต้นนี้ให้ศิษย์ที่อยู่ห่างออกไปได้ยิน ก็บังเอิญเหลือบไปเห็นท่าน

ษาบิต บิน มูซา กำลังเดินเข้ามาพอดี ท่านชะรีก จึงหันไปพูดกึ่งกระเซ้ากึ่งยอท่านษาบิต (ซึ่งคงจะขยันนมาซกิยามุลลัยล์ในตอนกลางคืน) ว่า ...

... مَنْ كَثُرَتْ صَلاَتُهُ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ

"ผู้ใดที่นมาซ (สุนัต) มากยามค่ำคืน ดวงหน้าของเขาก็จะสดใสในยามกลางวัน"

แต่ท่านษาบิตผู้อยู่ในภาวะเผลอตัวและไม่รู้ว่าตัวเองกำลังโดนกระเซ้าเล่น, กลับเข้าใจไปว่า ท่านชะรีกกล่าวต่อถึงตัวบทหะดีษที่ได้ชะงักเอาไว้ในขณะตนเองกำลังก้าวเขามาพอดี จึงมาถ่ายทอดคำแซวนั้นต่อไปให้ท่านอิบนุมาญะฮ์รับฟังในฐานะเป็นตัวบทหะดีษ .. แล้วท่านอิบนุมาญะฮ์ ก็นำมาบันทึกเป็นหะดีษที่ 1333 ในหนังสือ "อัส-สุนัน" ของท่าน ดังที่ท่านผู้อ่านได้เห็นข้างต้นนั้น ...

(จากหนังสือ "มีซาน อัล-เอี๊ยะอฺติดาล" เล่มที่ 1 หน้า 367, หนังสือ "ตะฮ์ซีบ อัต-ตะฮ์ซีบ" เล่มที่ 2 หน้า 14, และหนังสือ "ตัยซีรฺ มุศฏอลาห์ อัล-หะดีษ" หน้า 103) ...

หะดีษบทนี้จากการบันทึกของท่านอิบนุมาญะฮ์ จึงเรียกว่า "**หะดีษมุดร็อจญ์**" ซึ่งเป็นหะดีษเฎาะอีฟ เพราะมิใช่เป็นคำพูดของท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมแต่อย่างใด ...

นักวิชาการบางท่าน จะเรียกหะดีษมุดร็อจญ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ว่า เป็น "**หะดีษเมาฎั๊วะอฺ หรือหะดีษที่ถูกกุขึ้นมาโดยไม่เจตนา**", .. ซึ่งก็คงคล้ายๆกับคำพูดของท่านนายกทักษิณที่อ้างแก้ตัวในคดีซุกหุ้นว่า "**เป็นความบกพร่องโดยสุจริต**" นั่นเอง ....

(6). <u>หะดีษมักลูบ</u> (**حَدِيْثٌ مَقْلُوْبٌ**)

คำว่า "**มักลูบ**" (**مَقْلُوْبٌ**) ตามหลักภาษา แปลว่า .. **สิ่งที่ถูกทำให้กลับกัน, สิ่งที่ถูกทำให้สลับตำแหน่งกัน, สิ่งที่ถูกปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลง**...

ส่วนความหมายของหะดีษมักลูบตามหลักวิชาการ หมายถึง ... "**หะดีษซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำของมัน ไม่ว่าในสายรายงานหรือในตัวบท .. <u>ด้วยการสลับตำแหน่งก่อนและหลังของคำในสายรายงานหรือในตัวบทนั้น,</u> .. หรือหะดีษซึ่งมีการปรับเปลี่ยนชื่อของผู้รายงานบางท่าน**" ...

สรุปแล้ว หะดีษมักลูบ จะมี 2 ลักษณะ คือ ...

<u>ลักษณะที่ 1.</u> เรียกว่า **مَقْلُوْبُ السَّنَدِ** คือ หะดีษซึ่งมีการรายงานชื่อตัวและชื่อบิดาของผู้รายงานบางท่านให้สลับกัน, อย่างเช่น ผู้รายงานชื่อ "**مَرَّةُ بْنُ كَعْبٍ**" กลับไปรายงานเป็น "**كَعْبُ بْنُ مَرَّةَ**" เป็นต้น, .. **หรือเปลี่ยนแปลงรายนามของผู้รายงานบางท่าน เป็นนามของผู้อื่น ดังตัวอย่างที่จะถึงต่อไป** ...

<u>ลักษณะที่ 2.</u> เรียกว่า **مَقْلُوْبُ الْمَتْنِ** คือ หะดีษซึ่งมีการรายงานสลับตำแหน่งก่อนและหลังของคำบางคำ หรือข้อความบางข้อความในตัวบทหะดีษ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษมักลูบที่มีการเปลี่ยนแปลงรายนามผู้รายงาน</u>

ได้แก่หะดีษซึ่งท่านอัษ-ษะฮะบีย์ ได้บันทึกรายงานจากอัมรฺ บิน คอลิด, **<u>จากหัมมาด บิน อัมรุ อัล-นะศีบีย์</u>**, จากอัล-อะอฺมัช, จากอบีย์ศอลิห์, จากอบูฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. จากท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

إِذَالَقِيْتُمُ الْمُشْرِكِيْنَ فِىْطَرِيْقٍ فَلاَ تَبْدَءُوْهُمْ بِالسَّلاَمِ، وَاضْطَرُّوْهُمْ إِلَى أَضْيَقِهَا ...

“เมื่อพวกท่านเจอบรรดาคนมุชริกระหว่างทาง ก็จงอย่าให้สลามพวกเขาก่อน, แต่จงเบียดพวกเขาให้เหลือทางเดินให้แคบที่สุด” ...

(จากหนังสือ **“**มีซาน อัล-เอิ๊ยะอฺติดาล” เล่มที่ 1 หน้า 598)

<u>อธิบาย</u>

1. หะดีษบทนี้ ถือว่าเป็นหะดีษมักลูบอิสนาด หรือหะดีษที่มีการเปลี่ยนแปลงรายนามของผู้รายงานที่แท้จริงบางคนไปเป็นชื่อคนอื่น ทั้งนี้ เพราะท่าน “**หัมมาด บิน อัมรุ อัน-นะศีบีย์**” ซึ่งเป็นผู้รายงานที่ขาดความน่าเชื่อถือ ได้ทำการเปลี่ยนแปลงรายนามบุคคลที่ถ่ายทอดหะดีษนี้ให้กับตนเอง .. จาก “**ท่านสุฮัยล์ บิน อบีย์ศอลิห์**” อันเป็นผู้รายงานที่แท้จริงของหะดีษบทนี้ ไปเป็น “**ท่านอัล-อะอฺมัช**” ...

(โปรดย้อนกลับไปดูสายรายงานข้างต้นอีกครั้ง)

2. บทพิสูจน์เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ นักวิชาการที่เชื่อถือถือได้ท่านอื่นๆ ซึ่งได้รายงานหะดีษบทนี้มา ไม่ว่าจะเป็น**ท่านอับดุลอะซีซ อัด-ดะรอวัรฺดีย์, ท่านชุอฺบะฮ์**, **ท่านซุฟยาน อัษ-เษารีย์, ท่านญะรีรฺ บิน อับดุลหะมีด**, .. (จากการบันทึกของท่านมุสลิม เล่มที่ 4 หน้า 1707 หรือหะดีษที่ 13/2167, ท่านอบูดาวูด หะดีษที่ 5205, ท่านอะห์มัดในหนังสือ “อัล-มุสนัด” เล่มที่ 2 หน้า 263, 444, 459, 525) .. **<u>ทุกท่าน</u>** ล้วนอ้างการรายงานหะดีษบทนี้มาจาก**ท่านสุฮัยล์ บิน อบีย์ศอลิห์**, **จากบิดาของท่าน คือท่านอบีย์ศอลิห์** ทั้งสิ้น .. ไม่มีแม้แต่ผู้เดียวที่อ้างการรายงานมาจาก**ท่านอัล-อะอฺมัช, จากท่านอบีย์ศอลิห์** .. นอกจากท่านหัมมาด บิน อัมรุ อัน-นะศีบีย์ ผู้ขาดความน่าเชื่อคนนี้เท่านั้น ...

อันเนื่องมาจากท่านหัมมาด บิน อัมรุ อัน-นะศีบีย์ --- ผู้รายงานหะดีษนี้ด้วยวิธีการมักลูบอิสนาด คือ เปลี่ยนแปลงนามผู้รายงานจากท่านสุฮัยล์ บิน อบีย์ศอลิห์ เป็นท่านอัล-อะอฺมัช --- มี

ประวัติเป็นผู้รายงานที่ขาดความเชื่อถืออย่างมาก (เพราะถูกท่านอัน-นะซาอีย์กล่าววิจารณ์ว่าเขาเป็น **مَتْرُوْكُ الْحَدِيْثِ**, ส่วนท่านญูสะญานีย์กล่าววิจารณ์ว่า เขาชอบพูดโกหก) .. นักวิชาการทั้งหลายจึงเรียกผู้รายงานหะดีษที่มีพฤติการณ์ในลักษณะนี้อีกชื่อหนึ่งว่า **مَنْ يَسْرِقُ الْحَدِيْثَ** หรือ "ผู้ขโมยหะดีษ" (ซึ่งในกรณีนี้ ผู้ที่ถูกขโมยหะดีษก็คือท่านสุฮัยล์ บิน อบีย์ศอลิห์ ผู้รายงานตัวจริง-เสียงจริงของหะดีษนี้นั่นเอง) ...

3. ข้อความที่ถูกต้องของหะดีษบทนี้ – ดังการบันทึกของท่านมุสลิม, เล่มที่ 4 หน้า 1707 -- ซึ่งท่านอับดุลอะซีซ อัด-ดะรอวัรฺดีย์ ได้รายงานมาจากท่านสุฮัยล์ บิน อบีย์ศอลิห์, จากท่านอบีย์ศอลิห์ผู้เป็นบิดา, จากท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. จากท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม มีข้อความว่า ....

لاَ تَبْدَؤُاالْيَهُوْدَ وَلاَ النَّصَارَى بِالسَّلاَمِ ! فَإِذَا لَقِيْتُمْ أَحَدَهُمْ فِى الطَّرِيْقِ فَاضْطَرُّوْهُ إِلَى أَضْيَقِهِ

"พวกท่านจงอย่าให้สล่ามแก่พวกยะฮูดีย์และนัศรอนีย์ก่อน ! แล้วเมื่อพวกท่านเจอพวกเขาคนใดในระหว่างทาง ก็จงเบียดเขาให้เหลือทางเดินที่แคบที่สุดเลย"

ดังนั้น หะดีษข้างต้นจากสำนวนการรายงานของท่านหัมมาด บิน อิมรฺ อัน-นะศีบีย์ ดังการบันทึกของท่านอัษ-ษะฮะบีย์ จึงถือว่าเป็นหะดีษเฎาะอีฟ เพราะมีลักษณะเป็นหะดีษมักลูบ หรือหะดีษที่ถูกขโมยมาจากผู้อื่น ....

<u>ตัวอย่างหะดีษมักลูบที่มีการสลับตำแหน่งหน้าหลังของคำบางคำ</u>

ได้แก่หะดีษซึ่งบันทึกโดยท่านมุสลิม, โดยสืบสายรายงานไปจนถึงท่านอบู ฮุร็อยเราะฮ์ ร.ฎ. จากท่านนบีย์มุหัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ...

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِيْ ظِلِّهِ يَوْمَ لاَ ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ اْلإِمَامُ الْعَادِلُ .... وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّىلاَ تَعْلَمَ يَمِيْنُهُ مَا تُنْفِقُ شِمَالُهُ ....

"มีบุคคล 7 จำพวกที่พระองค์อัลลอฮ์ ซ.บ. จะทรงให้พวกเขาได้พำนักภายใต้ร่มเงา (แห่งบัลลังก์) ของพระองค์ในวันซึ่งไม่มีร่มเงาใดๆหลงเหลืออยู่อีกเลย (หมายถึงวันกิยามะฮ์) คือ (หนึ่ง) ผู้นำที่เที่ยงธรรม, ... และ (หก) ผู้ซึ่งบริจาคทานอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วเขาก็เก็บงำมันจนกระทั่ง<u>มือขวา</u>ของเขา ไม่ได้ล่วงรู้ในสิ่งที่<u>มือซ้าย</u>ของเขาบริจาค ...."

(มุสลิม, หะดีษที่ 91/1031 หรือเล่มที่ 2 หน้า 715)

<u>อธิบาย</u>

1. หะดีษจากการบันทึกของท่านมุสลิมบทนี้ .. โดยเฉพาะตรงข้อความที่ว่า .. "**จนกระทั่งมือขวาของเขา ไม่ได้ล่วงรู้ในสิ่งที่มือซ้ายของเขาบริจาค**" .. เป็นข้อความที่ "**มักลูบ"** คือมีการ

สลับตำแหน่งหน้าหลังของคำว่า “**มือขวา**” และ “**มือซ้าย**” จนทำให้ความหมายที่แท้จริงของหะดีษผิดเพี้ยนไป จึงถือว่า เป็นข้อความที่เฎาะอีฟ ...

2. ข้อความที่ถูกต้องของหะดีษนี้ก็คือ ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้กล่าวว่า .. **حَتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِيْنُهُ** คือ .. “**จนกระทั่ง<u>มือซ้าย</u>ของเขาไม่ได้ล่วงรู้ในสิ่งที่<u>มือขวา</u>ของเขาบริจาค**” ... ดังการบันทึกของท่านบุคอรีย์ หะดีษที่ 660, 1425, 6806, ท่านอัต-ติรฺมีซีย์ หะดีษที่ 2391. ท่านอิหม่ามมาลิกในหนังสือ “อัล-มุวัฏเฏาะอ์” หะดีษที่ 1841, และท่านอะห์มัด เล่มที่ 2 หน้า 439 ...

3. ความหมายของหะดีษที่ถูกต้องนี้ สอดคล้องกับหะดีษบางบทที่ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม สนับสนุนให้กระทำสิ่งที่ดีด้วยอวัยวะทางด้านขวา เช่นมือขวา, เท้าขวา เป็นต้น .. ซึ่งการบริจาคทานก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี จึงควรบริจาคด้วยมือขวา ...

<u>มูลเหตุจูงใจให้เกิดหะดีษมักลูบ</u>

1. เพราะต้องการสร้างความแปลกใหม่ในสายรายงานหรือในตัวบท เพื่อให้เป็นจุดสนใจ, ความชื่นชอบ, และการยอมรับของประชาชน ซึ่งสาเหตุข้อนี้ถือเป็นเรื่องต้องห้าม เพราะความหมายของมันก็คือการ “ปลอม” หะดีษนั่นเอง ...

2. เพื่อต้องการทดสอบความ “แม่น” ของนักวิชาการหะดีษบางคนว่า จะจดจำสายรายงานหรือตัวบทจริงๆได้แม่นยำสมคำร่ำลือหรือไม่ ? .. เหมือนดังที่ท่านบุคอรีย์ถูกนักวิชาการแห่งกรุงบุฆดาด (แบกแดด) ทดสอบ ด้วยการนำเอาหะดีษ 100 บทมาทำการ “ประยุกต์” และ “ยำ” จนเละ .. คือทั้งตัดต่อ, เปลี่ยนแปลงและสลับ, .. ทั้งสายรายงานและตัวบทจนมั่วไปหมด เพื่อให้เกิดความสับสน ต่อจากนั้น ก็ให้คน 10 คน นำหะดีษจับฉ่ายเหล่านั้นมาเสนอให้ท่านฟังคนละ 10 บทท่ามกลางผู้ฟังล้นหลาม ท่านบุคอรีย์ก็ยืนกระต่ายขาเดียวต่อผู้นำเสนอหะดีษแต่ละคนเหล่านั้นว่า “ฉันไม่รู้” จนกระทั่งสิบคนนั้นนำเสนอหะดีษจบทั้ง 100 บท พอจบท่านก็อธิบายรายละเอียดของหะดีษทั้ง 100 บทนั้นให้รับทราบกันว่า สายรายงานที่ถูกต้องของแต่ละบทเป็นอย่างไร ? .. ข้อความที่ถูกต้องของแต่ละบทเป็นอย่างไร ? .. จนครบทั้ง 100 บท สร้างความฮือฮาแก่ผู้ฟังเป็นอย่างมากในความ “แม่น” ในเรื่องหะดีษของท่าน ...

การทดสอบความแม่นในลักษณะนี้ นักวิชาการกล่าวว่า เป็นที่อนุญาต, แต่หมายถึงว่าจะต้องมีการชี้แจงความจริงของหะดีษที่ถูก “ยำ” นั้นให้ผู้ฟังได้รับทราบก่อนที่พวกเขาจะแยกย้ายกันกลับ ...

3. เกิดจากความพลั้งเผลอหรือผิดพลาดโดยไม่เจตนา ข้อนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ได้รับการอภัย แต่อย่าให้ผิดพลาดบ่อยนัก มิฉะนั้น ก็จะกลายเป็นผู้รายงานที่มีประวัติด่างพร้อยในด้านความทรงจำ .. หรืออีกนัยหนึ่ง จะกลายเป็นผู้รายงานที่ “**เฎาะอีฟ**” ไปทันที ...

(7). <u>หะดีษมุฎฏอริบ</u> (**حَدِيْثٌ مُضْطَرِبٌ**)

คำว่า “**มุฎฏอริบ**” ตามหลักภาษา แปลว่า .. **สิ่งที่ไม่เป็นระเบียบ, สิ่งที่สับสน**

หะดีษมุฎฏอริบตามหลักวิชาการหะดีษ หมายถึง .. “**หะดีษซึ่งถูกรายงานมาหลายลักษณะให้ขัดแย้งกัน โดยที่แต่ละลักษณะนั้น มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือเท่าเทียมกัน**” ...

อีกนัยหนึ่ง หะดีษมุฎฏอริบก็คือ หะดีษซึ่งมีสายรายงาน, หรือข้อความ, หรือทั้งสายรายงานและข้อความ สับสน, โดยที่น้ำหนักของสายรายงานเหล่านั้น เท่าเทียมกัน

<u>อธิบาย</u>

1. คำว่า “ถูกรายงานมาหลายลักษณะให้ขัดแย้งกัน” หมายความว่า .. หะดีษบทเดียวกัน, แต่ถูกรายงานมาให้มีเนื้อหาขัดแย้งกัน จนไม่สามารถ “ปรับ” หรือหาทางออกที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้ความขัดแย้งดังกล่าวนั้นเลือนหายไปได้ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆก็ตาม ...

ดังนั้น ในกรณีที่หะดีษบทใดซึ่งหากมองอย่างผิวเผินว่า ขัดแย้งกัน แต่สามารถปรับความขัดแย้งนั้นได้ลงตัวจนหายความขัดแย้งได้ตามหลักวิชาการ, หรือสามารถหาทางออกให้แต่ละความหมายของมันในเชิงปฏิบัติได้ลงตัวจนหายความขัดแย้ง ... ตัวอย่างเช่น รายงานเรื่องการยกมือตอนกล่าวตักบีเราะตุ้ลเอี๊ยะห์รอม เป็นต้น ซึ่งบางรายงานบอกว่า ท่านศาสดายกมือก่อนการกล่าวตักบีรฺ, บางรายงานบอกว่าท่านยกมือพร้อมการตักบีรฺ, และบางรายงานบอกว่าท่านยกมือหลังการตักบีรฺ ซึ่งรายงานดังกล่าวนี้ถ้ามองอย่างผิวเผินก็จะดูว่าขัดแย้งกัน แต่ความจริงแล้ว หะดีษเหล่านี้ “**มีทางออก**” ในเชิงปฏิบัติจนไม่มีความขัดแย้ง .. ทั้งนี้โดยถือว่าเป็นรายงานจากการปฏิบัติต่างกรรมต่างวาระของท่าน ... คือ บางครั้งท่านจะยกมือก่อนการกล่าวตักบีรฺ ดังการรายงานที่หนึ่ง , บางครั้งท่านจะยกมือพร้อมการกล่าวตักบีรฺดังการรายงานที่สอง, และบางครั้งท่านจะยกมือหลังจากการกล่าวตักบีรฺแล้วดังการรายงานที่สาม .. โดยนัยนี้ หะดีษบทนี้จึงไม่ถือว่า เป็นหะดีษมุฎฏอริบ หรือหะดีษที่มีข้อความสับสนแต่ประการใด ...

2. คำว่า “โดยที่แต่ละลักษณะนั้น มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือเท่าเทียมกัน” หมายความว่า แต่ละรายงานของข้อความที่ขัดแย้งกันนั้น มีน้ำหนักของสายรายงานถูกต้องหรือสวยงามเหมือนกัน, มิได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ...

ดังนั้น หากว่ารายงานที่ขัดแย้งกันนั้น มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือไม่เท่ากัน เช่นรายงานหนึ่งเป็นรายงานที่ถูกต้อง ส่วนอีกรายงานหนึ่งเป็นรายงานที่เฎาะอีฟ .. ดังนี้ จะไม่เรียกหะดีษบทนี้ว่าเป็นหะดีษมุฎฏอริบ <u>**แต่ให้ยึดถือรายงานที่ถูกต้องนั้นเป็นหลัก**</u> และให้ปัดรายงานที่เฎาะอีฟนั้นทิ้งไป ... โดยจะเรียกรายงานที่ถูกต้องนั้นว่า เป็น “หะดีษมะอฺรูฟ” ส่วนรายงานที่เฎาะอีฟซึ่งมีข้อความขัดแย้งกับรายงานที่ถูกต้องก็จะเรียกว่า เป็น “หะดีษมุงกัรฺ” ซึ่งเป็นหะดีษอ่อนมาก ... ดังที่ได้อธิบายผ่านมาแล้วในหน้าที่ 66 – 68 ...

หะดีษมุฎฏอริบ จะมี 2 ลักษณะ คือ ...

1. **مُضْطَرِبُ السَّنَدِ** **(มุฎฏอริบ อัส-สะนัด)** คือ หะดีษซึ่งมีความสับสนในสายรายงาน ...

2. **مُضْطَرِبُ الْمَتْنِ** **(มุฎฏอริบ อัล-มัตนิ)** คือ หะดีษซึ่งมีความสับสนในตัวบท ..

ตัวอย่างหะดีษที่สับสนในสายรายงาน

ได้แก่หะดีษซึ่งบันทึกโดยท่านอัต-ติรฺมีซีย์ .. โดยสืบสายรายงานต่อเนื่องไปถึงท่านอบูอิสหาก อัส-สะบีอีย์, จากท่านอิกริมะฮ์, จากท่านอิบนุ อับบาส ร.ฎ. จากท่านอบูบักรฺ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวแก่ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ว่า ...

يَا رَسُوْلَ اللَّهِ ! قَدْ شِبْتَ، قَالَ : شَيَّبَتْنِيْ هُوْدُ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلاَتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُوْنَ، وَإِذَاالشَّمْسُ كُوِّرَتْ ...

“โอ้ ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ท่าน (เริ่มจะ) มีผมหงอกแล้วนะ” .. ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะละยฮิวะซัลลัมจึงตอบว่า .. “สิ่งที่ทำให้ฉันมีผมหงอกก็คือ ซูเราะฮ์ฮูด, ซูเราะฮ์อัล-วากิอะฮ์, ซูเราะฮ์อัล-มุรฺซะลาต, ซูเราะฮ์อัมมะ ยะตะซาอะลูน, และซูเราะฮ์ อิซัชชัมสุ กู้วิรือต นี่แหละ” ...

(อัต-ติรฺมีซีย์, หะดีษที่ 3297 .. อรรถาธิบายซูเราะฮ์อัล-วากิอะฮ์)

อธิบาย

1. ท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ ได้กล่าววิจารณ์หะดีษนี้ว่า .. “**นี่ เป็นหะดีษมุฎฏอริบ,** เพราะไม่มีการรายงานหะดีษนี้จากกระแสอื่นใดอีก นอกจากกระแสของท่าน **อบูอิสหาก** (อัส-สะบีอีย์) เท่านั้น **โดยมีความขัดแย้งในลักษณะการรายงานหะดีษนี้จากท่านอบูอิสหากถึง 10 ลักษณะด้วยกัน** .. คือ บางคนรายงานมาจากอบูอิสหากในลักษณะมุรฺซัล (ขาดตอน) แต่บางคนรายงานมาในลักษณะเมาศูล (ต่อเนื่อง), .. บางคนอ้างการรายงานเป็นคำพูดของท่านอบูบักรฺ (ดังการบันทึกของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ข้างต้น), แต่บางคนอ้างเป็นรายงานจากคำพูดของท่านสะอฺด์ (สะอัด), และบางคนอ้างรายงานมาจากคำพูดของท่านหญิงอาอิชะฮ์ ร.ฎ. และอื่นๆอีก .. ซึ่งผู้รายงานของมัน (ที่ขัดแย้งกันนั้น) ล้วนเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ จนไม่อาจจะเทน้ำหนักให้แก่ผู้ใดเป็นพิเศษได้ **ดังนั้น การหาทางออกเพื่อสลายความขัดแย้งให้กับหะดีษบทนี้ จึงไม่สามารถจะทำได้** ...

(จากหนังสือ “ตัดรีบ อัรฺ-รอวีย์” ของท่านอัส-สะยูฏีย์, เล่มที่ 1 หน้า 265 - 266) ...

2. จากคำอธิบายของท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ข้างต้น ทำให้เราทราบว่า หะดีษบทนี้ ไม่สามารถหาทางออกเพื่อสลายความขัดแย้งของมันให้หายไปได้ มันจึงยังคงลักษณะเป็นหะดีษ “**مُضْطَرِبُ السَّنَدِ**” หรือหะดีษที่สายรายงานสับสนอยู่ ดังนั้นจึงถือว่า มันเป็นหะดีษเฎาะอีฟ ...

<u>ตัวอย่างหะดีษซึ่งมีความสับสนในตัวบท</u>

ได้แก่หะดีษซึ่งบันทึกโดยท่านอัต-ติรฺมีซีย์และท่านอิบนุมาญะฮ์ **<u>ด้วยสายรายงานเดียวกัน</u>**, คือสืบสายรายงานมาจากท่านชะรีก บิน อับดุลลอฮ์, จากท่านหัมซะฮ์, จากท่านอัช-ชะอฺบีย์, จากท่านฟาฏิมะฮ์ บินติก็อยซ์ ร.ฎ. จากท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าว ...

--- ในสำนวนจากการบันทึกของท่านอัต-ติรฺมีซีย์ ตัวบทหะดีษมีข้อความว่า ...

إِنَّ فِى الْمَالِ لَحَقًّا سِوَى الزَّكَاةِ ....

“แน่นอนที่สุด ในทรัพย์สินนั้น ยังมีสิทธิอื่น(ที่จำเป็นต้องจ่ายอีก เช่นการเลี้ยงอาหารผู้อดอยาก, การถ่ายถอนทาส เป็นต้น) นอกเหนือจากเรื่องซะกาต”

(อัต-ติรฺมีซีย์, หะดีษที่ 659)

--- แต่ในสำนวนจากการบันทึกของท่านอิบนุมาญะฮ์ ตัวบทหะดีษมีข้อความว่า .

لَيْسَ فِى الْمَالِ حَقٌّ سِوَى الزَّكَاةِ ...

“ในทรัพย์สินนั้น ไม่มีสิทธิอื่นใด (ที่จำเป็นต้องจ่ายอีก) นอกจากซะกาต”

(อิบนุ มาญะฮ์, หะดีษที่ 1789)

<u>อธิบาย</u>

จะเห็นได้ว่า หะดีษทั้งสองสำนวนนี้เป็นหะดีษบทเดียวกัน, เพราะมีสายรายงานเดียวกัน แต่ข้อความหรือตัวบทของหะดีษทั้ง 2 สำนวนกลับขัดแย้งกันชนิดหน้ามือเป็นหลังมือ ...

ข้อความของหะดีษจากการบันทึกของท่านอัต-ติรฺมีซีย์กล่าวว่า .. มีความจำเป็นต้องจ่ายอย่างอื่นอีกในทรัพย์สิน นอกเหนือจากการจ่ายซะกาต ...

แต่ข้อความหะดีษจากการบันทึกของท่านอิบนุ มาญะฮ์กลับกล่าวว่า .. ไม่มีความจำเป็นต้องจ่ายอย่างอื่นอีกในทรัพย์สิน นอกจากการจ่ายซะกาตเพียงอย่างเดียว ...

ด้วยเหตุนี้ ท่านอัล-อิรอกีย์จึงกล่าวว่า .. หะดีษ (ทั้งสองสำนวน) นี้ มุฎฏอริบ คือสับสน, และไม่มีทางประสานกันได้ ...

(จากหนังสือ “ตัยซีรฺ มุศฏอลาห์ อัล-หะดีษ” หน้า 112)

ดังนั้น หะดีษบทนี้, .. ทั้งจากการบันทึกของท่านอัต-ติรฺมีซีย์และท่านอิบนุมาญะฮ์จึงถือว่าเป็นหะดีษเฎาะอีฟ เพราะเป็นหะดีษที่มีข้อความมุฎฏอริบหรือสับสน

(8). <u>หะดีษมุเศาะห์หัฟ</u> (حَدِيْثٌ مُصَحَّفٌ)

คำว่า "**มุเศาะห์หัฟ**" ตามหลักภาษา แปลว่า .. **สิ่งที่ผิดพลาดอันเนื่องมาจากการพิมพ์หรือจากการออกเสียง** ...

หะดีษมุเศาะห์หัฟ ตามหลักวิชาการหมายถึง .. **หะดีษซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงบางข้อความของหะดีษ, หรือเปลี่ยนแปลงความหมายของหะดีษ ให้ผิดเพี้ยนไปจากข้อความเดิมหรือความหมายเดิมที่ถูกรายงานมาโดยผู้ที่เชื่อถือได้** ...

หะดีษมุเศาะห์หัฟจะมีหลายลักษณะและหลายรูปแบบ, แต่ในภาพรวมแล้วก็คือความผิดพลาดและการเปลี่ยนแปลงนั้น บางครั้งเกิดขึ้นในสายรายงาน และบางครั้งก็เกิดขึ้นที่ตัวบท ...

สาเหตุแห่งการผิดพลาด อาจจะเนื่องมาจากผู้รายงานบางท่านประสาทหูไม่ดี, หรือสายตาไม่ดี, หรือคัดลอกพยัญชนะให้ผิดพลาด, หรือมีความเข้าใจความหมายหะดีษให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง .. ซึ่งผมจะนำเสนอตัวอย่างแต่ละชนิดดังนี้ ...

1. <u>ความผิดพลาดที่เกิดจากประสาทหูไม่ดี</u>

ตัวอย่างเช่น หะดีษบางบทซึ่งผู้รายงานมีชื่อว่า **عَاصِمٌ اْلأَحْوَلُ** (อาศิม อัล- อะห์วัล) แต่ผู้รายงานบางท่านที่รับฟังการถ่ายทอดหะดีษนี้มา ประสาทหูไม่ดี จึงรายงานชื่อของท่านเป็น **وَاصِلٌ اْلأَحْدَبُ** (วาศิล อัล-อะห์ดับ) ไป เป็นต้น ...

2. <u>ความผิดพลาดที่เกิดจากประสาทตาไม่ดี</u>

ตัวอย่างเช่น หะดีษที่ว่า .... **مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ** (**ผู้ใดถือศีลอดเดือนรอมะฎอน แล้วติดตามมันด้วย 6 วันของเดือนเชาวาล** ....) .. แต่ท่านอบูบักรฺ อัศ-ศูลีย์ ซึ่งประสาทตาไม่ค่อยดี จึงคัดลอกมาผิด กลายเป็น **مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ شَيْأً مِنْ شَوَّالٍ** ความหมายจึงกลายเป็นว่า .. **(ผู้ใดถือศีลอดเดือนรอมะฎอน แล้วติดตามมันด้วย <u>วันใด</u> ของเดือนเชาวาล) เป็นต้น** ...

3. <u>ความผิดพลาดที่เกิดจากคัดลอกพยัญชนะให้ผิด</u>

ตัวอย่างเช่น หะดีษซึ่งท่านอบู ดาวูด บันทึกรายงานมาจากท่านซัยด์ บิน ษาบิต ร.ฎ. ซึ่งมีข้อความว่า ...

إِحْتَجَرَرَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى الْمَسْجِدِحُجْرَةً

"ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้กั้นห้อง ในมัสญิด(ด้วยเสื่อจากกิ่งและใบอินทผลัม) ...."

(อบู ดาวูด, หะดีษที่ 1447)

ต่อมาท่านมูซา บิน อุกบะฮ์ ได้เขียนหะดีษบทนี้พร้อมทั้งสายรายงานไปให้**ท่านอิบนุ ละฮีอะฮ์**, ท่านอิบนุ ละฮียะฮ์จึงนำหะดีษนี้มาถ่ายทอดต่อไป แต่ข้อความจากการถ่ายทอดต่อของท่านอิบนุ ละฮีอะฮ์ มีการเปลี่ยนอักษรตัวสุดท้ายของ **إِحْتَجَرَ** จากตัวรออ์เป็นตัวญีม .. การรายงานของท่านอิบนุ ละฮีอะฮ์ จึงมีข้อความ ...

إِحْتَجَمَ رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى الْمَسْجِدِ ...

"**ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ได้กอกเลือดในมัสญิด**"

(จาก "อัล-มุสนัด" ของท่านอะห์มัด, เล่มที่ 5 หน้า 185)

ดังนั้น หะดีษบทนี้จากการรายงานของท่านอิบนุ ละฮียะฮ์ จึงถือว่าเป็นหะดีษเฏาะอีฟ เพราะเป็นหะดีษที่ถูกคัดลอกมาอย่างผิดพลาด ...

4. <u>ความผิดพลาดเพราะเข้าใจความหมายหะดีษคลาดเคลื่อน</u>.

ในกรณีนี้ ความจริงไม่ถือว่าหะดีษผิดพลาด ... แต่ที่ผิดพลาดก็คือ "**คำอธิบายหะดีษ**" ของคนบางคนที่เข้าใจความหมายของหะดีษให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง การอธิบายความหมายหะดีษตามความเข้าใจที่ผิดพลาดของเขา จึงเป็นการพาหะดีษเข้ารกเข้าพงตามไปด้วย ...

ตัวอย่างในเรื่องนี้ ได้แก่หะดีษจากการบันทึกของท่านมุสลิม, โดยรายงานมาจากท่านอิบนุ อุมัร ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْكُزُالْ عَنَزَةَ وَيُصَلِّىْ إِلَيْهَا ...

"แท้จริง ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม เคยปัก "อะนะซะฮ์" ไว้และนมาซโดยหันไปยังมัน" ...

(มุสลิม, หะดีษที่ 246/501 หรือเล่มที่ 1 หน้า 359)

คำว่า "**อะนะซะฮ์**" (**عَنَزَةٌ**) ตามหลักภาษา แปลว่า "**หอกด้ามสั้น**"

ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของหะดีษนี้ก็คือ ท่านนบีย์เอา "**หอก**" ปักไว้ที่พื้นดิน ตรงด้านกิบละฮ์ของท่าน เพื่อเป็นซุตเราะฮ์หรือสิ่งกันผู้ใดเดินผ่านหน้าขณะกำลังนมาซ แล้วท่านก็นมาซโดยหันไปทางนั้น ...

แต่บังเอิญ คำว่า “**อะนะซะฮ์**” นอกจากแปลว่าหอกแล้ว ก็ยังมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง .. คือ เป็นชื่อของ “**วงศ์ตระกูล**” หนึ่งของชาวอุรับ ... **ตระกูลอะนะซะฮ์** ...

ท่านมุหัมมัด บิน อัล-มุษันนา (มีชื่อรองว่า อบู มูซา) ผู้รายงานหะดีษที่ได้รับการยอมรับจากผู้บันทึกหะดีษทั้ง 6 ท่าน ก็เป็นหนึ่งจากบุคคลในตระกูลอะนะซะฮ์ ...

ก็ไม่ทราบว่า ท่านจะแสร้งพูดเล่น หรือเข้าใจความหมายหะดีษผิดจริงๆ แต่มีรายงานมาว่า ท่านมุหัมมัด บิน อัล-มุษันนาผู้นี้ เคยกล่าวว่า ...

نَحْنُ قَوْمٌ، لَنَا شَرَفٌ، نَحْنُ مِنْ عَنَزَةَ، قَدْ صَلَّى إِلَيْنَا رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“เราเป็นกลุ่มชนหนึ่ง, เรามีเกียรติ, <u>เรามาจาก</u> (ตระกูล) <u>อะนะซะฮ์</u>, ท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะละยฮิวะซัลลัม <u>ก็ยังเคยนมาซโดยหันมาทางพวกเรา</u>” **...**

(จากหนังสือ “อัล-บาอิษ อัล-หะษีษ” ของท่านอะห์มัด มุหัมมัดชากิรฺ หน้า 173) ...

คำอธิบายหะดีษบทนี้ของท่านมุหัมมัด บิน อัล-มุษันนาดังกล่าว คลาดเคลื่อนต่อข้อเท็จจริงและเจตนารมณ์ของหะดีษอย่างไร เชื่อว่า ท่านผู้อ่านก็คงจะมองออก จึงไม่จำเป็นจะต้องอธิบายเพิ่มเติมอะไรอีก ...

สิ่งนี้ก็เรียกกันว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือคลาดเคลื่อนเหมือนกัน, มิใช่คลาดเคลื่อนในตัวบทหะดีษ แต่เป็นความคลาดเคลื่อนในการอธิบายหะดีษ ...

(9). <u>หะดีษชาส</u> (**حَدِيْثٌ شَاذٌّ**) <u>และหะดีษมะห์ฟูศ</u> (**حَدِيْثٌ مَحْفُوْظٌ**)

คำว่า “**ชาส**” ตามหลักภาษา แปลว่า .. **ที่ผิดเพี้ยนจากผู้อื่น, ที่แยกตัวเป็นเอกเทศ** ...

ส่วนคำว่า “**มะห์ฟูศ**” แปลว่า .. **สิ่งที่ถูกคุ้มครอง, สิ่งที่ถูกจดจำ** ...

ความหมายของ “**หะดีษชาส**” ตามหลักวิชาการ หมายถึง .. **หะดีษซึ่งผู้รายงานที่ <u>เชื่อถือได้</u>, รายงานให้ขัดแย้งกับผู้ที่ <u>เชื่อถือได้ยิ่งกว่า</u>** ...

หะดีษชาส จึงมีความหมายเป็นภาษาไทยว่า **“หะดีษที่ผิดหรือเพี้ยน”** ...

ส่วน “**หะดีษมะห์ฟูศ**” เป็นหะดีษตรงข้ามกับหะดีษชาส คือหมายถึง .. **หะดีษซึ่งผู้รายงานที่เชื่อถือได้มากกว่า รายงานให้ขัดแย้งกับผู้ที่เชื่อถือได้** ...

ดังนั้น หะดีษชาสและหะดีษมะห์ฟูศ จึงเป็นหะดีษที่มีความหมายตรงกันข้ามในลักษณะเดียวกับกระดานหก คือ ด้านหกสูง จะเป็นหะดีษมะห์ฟูศ, ส่วนด้านหกต่ำก็จะเป็นหะดีษชาส ...

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ อาจเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่อบุคคล, ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม, หรือความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับกลุ่มก็ได้ ...

และความผิดเพี้ยนที่เกิดขึ้นในหะดีษชาส จะมี 2 ลักษณะคือ การผิดเพี้ยนในสายรายงาน (اَلشُّذُوْذُ فِى السَّنَدِ) และการผิดเพี้ยนในตัวบท (اَلشُّذُوْذَ فِى الْمَتْنِ) ...

ตัวอย่างหะดีษชาสหรือผิดเพี้ยนใน "สายรายงาน"

ได้แก่หะดีษซึ่งบันทึกโดยท่านอัล-บัยฮะกีย์และท่านอัด-ดารุกุฏนีย์, โดยรายงานมาจากท่านอับดุลวาฮิด บิน ซิยาด, จากท่านอิสมาอีล บิน สะเมียะอฺ, จากท่านอบูรอซีน, **จากท่านอนัส บิน มาลิก** ร.ฎ. ว่า ...

قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنِّىْ أَسْمَعُ اللَّهَ يَقُوْلُ (اَلطَّلاَقُ مَرَّتَانِ) فَأَيْنَ الثَّالِثَةُ ؟ قَالَ : (فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوْفٍ أَوْ تَسْرِيْحٌ بِإِحْسَانٍ) هِىَ الثَّالِثَةُ ...

ชายผู้หนึ่งได้กล่าวแก่ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัมว่า ..

"ฉันได้ฟังพระองค์อัลลอฮ์ ซ.บ. ทรงกล่าวว่า "การหย่านั้น มี 2 ครั้ง, ... แล้วไหนล่ะ ครั้งที่ 3 ?" .. ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม จึงตอบว่า .. ก็ได้แก่โองการที่ว่า "แล้วจากนั้นก็ให้ครองคู่กันด้วยดี หรือแยกจากกันด้วยดี" .. ไง ...

(จากหนังสือ "อัส-สุนัน อัล-กุบรออ์" ของท่านอัล-บัยฮะกีย์, เล่มที่ 7 หน้า 340, และหนังสือ "อัส-สุนัน" ของท่านอัด-ดารุกุฏนีย์ เล่มที่ 4 หน้า 4) ...

อธิบาย

1. **ท่านอับดุล วาฮิด บิน ซิยาด** เป็นผู้รายงานที่เชื่อถือได้, ได้รายงานหะดีษบทนี้, ในกระแสนี้อย่างต่อเนื่อง .. **มีการระบุนามเศาะหาบะฮ์ คือท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ.**จนถึงท่านรอซูลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม โดยไม่มีการขาดตอนเลย ...

การรายงานข้างต้นนี้จึงมีลักษณะ "**เมาศูล**" คือ ต่อเนื่อง, ไม่ขาดตอน ...

2. แต่หะดีษบทเดียวกันนี้ มีบันทึกรายงานมาจากกระแสอื่นที่ "**เชื่อถือได้มากกว่า**" ในลักษณะ "**มุรฺซัล**" หรือไม่ต่อเนื่อง คือ ..

ก. รายงานมาจาก**ท่านอบู มุอาวิยะฮ์ และท่านซุฟยาน อัษ-เษารีย์**, ...

(ตัฟซีรฺ "ญามิอุ้ล บะยาน" ของท่านอิบนุญะรีรฺ เล่มที่ 2 หน้า 458) ..

ข. รายงานมาจากท่าน**คอลิด บิน อับดุลลอฮ์, ท่านอิสมาอีล บิน สะกะรียา, (และท่านอบู มุอาวิยะฮ์)** ...

(จาก "อัส-สุนัน อัล-กุบรออ์" ของท่านอัล-บัยฮะกีย์ เล่มที่ 7 หน้า 340) ...

หมายความว่า บุคคลทั้ง 4 ท่าน **คือท่านอบู มุอาวิยะฮ์, ท่านซุฟยาน อัษ-เษารีย์, ท่านคอลิด บิน อับดุลลอฮ์, และท่านอิสมาอีล บิน สะกะรียา ซึ่งล้วนเป็นบุคคลที่เชื่อถือได้**, .. ทุกท่านได้รายงานงานหะดีษบทนี้มาจากท่านอิสมาอีล บิน สะเมี๊ยะอฺ, จากท่านอบูรอซีนเช่นเดียวกันกับรายงานแรก, ...

แต่ในการรายงานของบุคคลทั้ง 4 นี้ **มิได้มีการระบุนามเศาะหาบะฮ์ คือท่านอนัส บิน มาลิก ร.ฎ.**เอาไว้ .. ดังในกระแสแรกจากการรายงานของท่านอับดุลวาฮิด บิน ซิยาด ...

(โปรดเปิดกลับไปดูสายรายงานแรกจากหน้า 88 อีกครั้ง) ...

หะดีษที่รายงานมาจากบุคคลทั้งสี่นี้ จึงมีลักษณะเป็นหะดีษมุรฺซัล หรืออีกนัยหนึ่ง .. **สายรายงานไม่ต่อเนื่อง** ...

การรายงานของคน 4 คนที่เชื่อถือได้ ย่อมมีน้ำหนักมากกว่าการรายงานของคนๆเดียว แม้จะเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ก็ตาม ...

ดังนั้น การรายงานของท่านอับดุลวาฮิด บิน ซิยาด ที่ "**<u>รายงานอย่างต่อเนื่อง</u>**" ในกรณีนี้จึงถือว่า **เป็นการรายงานที่ชาสหรือผิดเพี้ยน**, ส่วนการรายงานของอีก 4 ท่านที่ "**<u>ไม่ต่อเนื่อง</u>**" หรือมุรฺซัล ถือว่า **เป็นการรายงานที่มะห์ฟูศหรือถูกต้องกว่า** ...

สรุปอีกครั้งก็คือ หะดีษข้างต้นนี้ สายรายงานที่ถูกต้องของมันคือสายรายงานหลังอันเป็นสายรายงานที่มุรฺซัลหรือไม่ต่อเนื่อง, ส่วนสายรายงานแรกที่ต่อเนื่อง ถือเป็นสายรายงานที่ผิดเพี้ยนหรือชาส ..

<u>ตัวอย่างหะดีษชาสหรือผิดเพี้ยน "ในตัวบท"</u>

ได้แก่หะดีษจากการบันทึกของท่านอัล-บัยฮะกีย์ เช่นเดียวกัน .. โดยรายงานมาจาก ...

1. ท่านอัล-ฮัยษัม บิน คอริยะฮ์
2. ท่านอับดุลอะซีซ บินอิมรอน
3. ท่านหัรฺมะละฮ์ บิน ยะห์ยา

ทั้งสามท่านนี้ ล้วนเป็นผู้ที่เชื่อถือได้, .. ได้อ้างการรายงานมาจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน วะฮ์บิน แล้วรายงานสืบต่อไปจนถึงท่าน อับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ร.ฎ. ซึ่งกล่าวว่า ...

أَنَّهُ رَأَى رَسُوْلَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَوَضَّأُ، فَأَخَذَ لِأُذُنَيْهِ مَاءً خِلاَفَ الْمَاءِ الَّذِىْ أَخَذَهُ لِرَأْسِهِ

...

"แท้จริงเขา (ท่านอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ร.ฎ.) เคยเห็นท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะซัลลัม อาบน้ำนมาซ, โดยท่านได้เช็ดที่หูทั้งสองของท่านด้วยน้ำอื่นจากน้ำที่ท่านใช้ลูบศีรษะ" ...

(จาก "อัส-สุนัน อัล-กุบรออ์" ของท่านอัล-บัยฮะกีย์, เล่มที่ 1 หน้า 65)

แล้วท่านอัล-บัยฮะกีย์ ก็ได้กล่าวรับรองไว้ด้วยว่า ... **هَذَا إِسْنَادٌ صَحِيْحٌ** คือ ... นี่เป็นสายรายงานที่ถูกต้อง ...

จากจุดนี้ จึงมีนักวิชาการหลายท่าน, อาทิเช่น ท่านอิหม่ามนะวะวีย์, (ในหนังสือ "อัล-มัจญมั๊วะอฺ" เล่มที่ 1 หน้า 412), ท่านมุหัมมัด ค็อฏฏอบ อัซ-ซุบกีย์ (ในหนังสือ "อัล-มันฮัลฯ" เล่มที่ 2 หน้า 22), และท่านเช็ค อับดุลกอดีรฺ อัล-มันดีลีย์ หรือเช็คกอเดรฺ แห่งอินโดนีเซีย (ในหนังสือ "ซีนารฺ มาตาฮารีย์" หน้า 5) เป็นต้น จึงกล่าวว่า .. "**สุนัตในการอาบน้ำนมาซ <u>ให้ใช้มือจุ่มน้ำใหม่เช็ดหรือลูบหู</u>**" ...

ความจริง คำพูดของท่านอัล-บัยฮะกีย์ที่ว่า .. "นี่ เป็นสายรายงานที่ถูกต้อง" ก็มิได้ผิดพลาดอะไร เพราะสำนวนดังกล่าวนี้หมายถึง ท่านกล่าวรับรองเฉพาะความถูกต้องของ "**สายรายงาน**" เท่านั้น, แต่มิได้รับรองความถูกต้องของ "**ตัวบท**" ด้วย ... ดังที่เคยอธิบายผ่านมาแล้วในหน้าที่ 19 ...

เพราะ, .. หลังจากหะดีษบทนี้แล้ว ท่านอัล-บัยฮะกีย์ก็ได้รายงานหะดีษอีกบทหนึ่งจากการบันทึกของท่านมุสลิม อันเป็นหะดีษที่ 19/236 หรือเล่มที่ 1 หน้า 211 จากหนังสือ "เศาะเหี๊ยะฮ์มุสลิม" โดยรายงานมาจาก ...

1. ท่านฮารูน บิน มะอฺรูฟ
2. ท่านฮารูน บิน สะอีด อัล-อัยลีย์ และ ..
3. ท่านอบูฏอฮิรฺ

ทั้งสามท่านนี้ เป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือยิ่งกว่า 3 ท่านแรก .. ได้รายงานหะดีษเดียวกันนี้มาจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน วะฮ์บิน, แล้วรายงานสืบต่อไปจนถึงท่านอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ร.ฎ. เช่นเดียวกัน แต่ด้วยข้อความว่า ...

وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ بِمَاءٍ غَيْرِ فَضْلِ يَدِهِ ..

"และท่านได้ลูบศีรษะ ด้วยน้ำซึ่งอื่นจากน้ำที่เหลือค้างอยู่ที่มือ"

หมายความว่า ในการอาบน้ำนมาซ .. หลังจากล้างหน้า, ล้างมือขวาและมือซ้ายเรียบร้อยแล้ว ท่านนบีย์ก็เอามือจุ่มน้ำใหม่มาลูบศีรษะ, มิได้ลูบโดยอาศัยน้ำที่ยังเปียกติดค้างอยู่ที่มือทั้งสองตอนล้างมือแต่อย่างใด ...

หะดีษทั้งสองนี้ขัดแย้งกัน, .. คือ รายงานแรกบอกว่าหลังจากลูบศีรษะเสร็จแล้ว ท่านนบีย์ใช้มือจุ่มน้ำใหม่มาลูบหู ...

แต่รายงานที่สองบอกว่า หลังจากล้างมือทั้งสองเรียบร้อยแล้วท่านนบีย์ใช้มือจุ่มน้ำใหม่มาลูบศีรษะ ...

แล้วท่านอัล-บัยฮะกีย์ก็กล่าวสรุปหะดีษทั้ง 2 สำนวนนี้ว่า ...

وَهَذَا أَصَحُّ مِنَ الَّذِىْ قَبْلَهُ

"และนี่ (หะดีษสำนวนหลังจากการบันทึกของท่านมุสลิม) **<u>ถูกต้องกว่า</u>** หะดีษสำนวนแรก"

(จาก "อัส-สุนัน อัล-กุบรออ์" ของท่านอัล-บัยฮะกีย์, เล่มที่ 1 หน้า 65)

ส่วนท่านอิบนุหะญัรฺ อัล-อัสเกาะลานีย์ ได้กล่าวว่า ...

وَعَنْهُ أَنَّهُ رَأَى رَسُوْلُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم يَأْخُذُ لِأُذُنَيْهِ مَاءً غَيْرَالْمَاءِ الَّذِىْ أَخَذَهُ لِرَأْسِهِ، أَخْرَجَهُ الْبَيْهَقِىُّ، وَهُوَ عِنْدَ مُسْلِمٍ مِنْ هَذَاالْوَجْهِ بِلَفْظِ : (وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ بِمَاءٍ غَيْرِفَضْلِ يَدَيْه)، وَهُوَ الْمَحْفُوْظُ ...

"มีรายงานมาจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ร.ฎ. ว่า ท่านได้เห็นท่านรอซู้ลุลลอฮ์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม ลูบหูทั้งสองข้างด้วยน้ำซึ่งอื่นจากน้ำที่ใช้ลูบศีรษะ, หะดีษนี้บันทึกโดยท่านอัล-บัยฮะกีย์, .. แต่หะดีษบทนี้ ท่านมุสลิมได้บันทึกมาจากกระแสรายงานเดียวกัน (คือจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน วะฮ์บิน, ต่อไปถึงท่านอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์เหมือนกัน) ด้วยข้อความว่า .. และท่านได้ลูบศีรษะด้วยน้ำซึ่งอื่นจากน้ำที่เหลือค้างอยู่ที่มือ .. **<u>และนี่</u>** (หะดีษของท่านมุสลิม) **<u>คือหะดีษมะห์ฟูศ</u>**" ...

(จากหนังสือ "สุบุลุส สลาม" เล่มที่ 1 หน้า 48) ...

สรุปแล้ว หะดีษบทนี้จากการบันทึกของท่านอัล-บัยฮะกีย์ที่ว่า ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม **<u>ใช้มือจุ่มน้ำใหม่เพื่อลูบหู</u>** **จึงเป็นหะดีษเฎาะอีฟ** เพราะเป็นหะดีษชาสหรือหะดีษที่ข้อความผิดเพี้ยน, .. ส่วนหะดีษเดียวกันจากสำนวนการบันทึกของท่านมุสลิมที่ว่า ท่านนบีย์ ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิวะซัลลัม **<u>ใช้มือจุ่มน้ำใหม่เพื่อลูบผม</u>** **จึงเป็นหะดีษที่เศาะเฮี๊ยะฮ์** เพราะเป็นหะดีษมะห์ฟูศ หรือหะดีษที่มีข้อความถูกต้องกว่าและได้รับการจดจำมาอย่างแม่นยำกว่า ...

วัลลอฮุ อะอฺลัม .